

A Z I G A Z S Á G O S
J Ö V E D E L E M E L O S Z T Á S

407.

sz.

Bírálat végeti megküldöm

Dr. Kemény György
professzor urnak.

Határidő *1958. márc. 28.*

Budapest, 1958. febr. 24.

Görög
a. i. dékán

Csocsán Jenő laurea dolgozata

1 9 5 8

B E V E Z E T É S.

Rideg és sivont fogalmak parabolikus és hyperbolikus görbék, ellenszenvesen hosszadalmas számoszlopok köntösét viseli az a kérdéskör, amely-lyel foglalkozni kívánunk. Következésképen igen könnyen közömbösen haladunk el mellette. Pedig ezt a köntöst a tömegek nélkülözése és könnye, nemzetek sóhaja és népek szerencsétlensége viseli sokszor.

A jövedelemelosztás még nevében is mennyiségtani műveletre utal, de osztandóját az emberek hozzák létre, emberek osztják el és az elosztott osztandó az emberek igényeit fogja szolgálni.

Ezt a mélyen emberi kérdést szemlélhetjük társadalomelméleti, közgazdasági és erkölcsstani szempontból.

Korunkban az emberi társadalom organizmusában súlyos zavarok mutatkoznak. A társadalom szervezeti működésének eme zavarát szociális kérdésként szokták megjelölni. Ha a bajok okait nem is sikerül mindig pontosan meghatározni, de a körisme rend-

szerint a jövedelemelosztás szabálytalanságát alapítja meg.

A közgazdaság háztartások visszakapcsolódó sorozata, amelyek közvetve, vagy közvetlenül egymás termékeit fogyasztják. Mivel a háztartások közti közvetítés feladatát éppen a jövedelemelosztás látja el, a jövedelemelosztás a közgazdaságtannak is kulcskérdésévé válik.

Az erkölcstudomány sem nézheti halgatolagosan a jövedelemelosztás lefolyását.

A statisztika azt mutatja, hogy a bűnözések sokkal magasabb arányban fordulnak elő éppen a legmagasabb és a legszegényebb rétegek között, mint a társadalom középső rétegeinél. Nem mintha a környezet szükségképpen meghatározná az emberi cselekvést, de mivel ez olyan akadályokat állíthat az emberi haladás útjába, melyeknek leküzdésére az emberi gyöngeség nem egykönnyen vállalkozik. Krisztus Urunk mondja Szt. Maténál, hogy könnyebb a tevének átjutni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyek országába. A szegénységet pedig már a latin közmondás is nagy kerítőnek találta.

Az Egyház tehát, amelynek az Úrtól kapott feladata, hogy az Isten országába gyűjtse a tőle elszakadt emberiséget, lelkipásztori szempontból sem nézheti közömbösen, hogy a népesség széles rétegei milyen társadalmi viszonyok között élnek életüket.

Ezen a negatív nézőponton túlhaladva a jövedelemelosztásról megállapíthatjuk, hogy személyek között zajlik le, akiknek egymásközötti viszonyát az igazságosság erénye szabályozza, és ezen a jogcímen is az etika jogkörének illetékeségébe esik.

Végül természetfeletti megvilágításban ezek a személyek Isten képmását tükrözik és így egymás iránti cselekvéseiket a szeretetnek kell áthatnia.

Ezért a Szentatya leszögezi: "A hívek kötelessége, helyzetük és lehetőségük szerint, önzetlenül és bátran foglalkozni azokkal a kérdésekkel, amelyeket ennek a gondterhelt és nyugtalan világnak kell megoldania a szociális igazságosság területén s nemkevesebbé a jog és a béke nemzetközi

rendjében is.

meggyőződéses keresztény nem húzódhatik kényelmes és önző "elszigeteltség"-be akkor, amikor tanuja testvérei éhségének és nyomorúságának; amikor hallja a gazdaságilag elszegényesítettek segélykiáltását; amikor ismeri a munkássztyály törekvéseit normálisabb és igazságosabb életfeltételek után; amikor tudomása van egy gazdasági rendszer visszaéléseiről, amely a pénzt a szociális kötelezettségek elé helyezi; amikor jól ismeri az ellentmondást nemzetű nacionalizmus tévelygéseit, amely tagadja, vagy leaval tapossa az egyes népek közötti együttműködést, azt a szolidaritást, amely mind-egyikükre szoros kötelezettséget ró a nemzetek nagycsaládjával szemben."/Cravi e ad un tempo tenere/

A fentemlitett három problémakör, - a társadalomtudományi, a közgazdasági és az orvostani - , egymásba fonódik és egymástól elnem választható. Jelentőségük fontosságuk, de nehezességük is annál inkább növekszik.

Ami magát az értékezés elosztását illeti, a Jövedelemelőzetés című fejezet tulajdonképpen összes fejtegetéseink legvégére kívánkozik. Ebben foglaltuk össze vizsgálódásaink elméleti eredményeit, úgy hogy ez a fejezet nagyobbára csak végkövetkeztetéseket tartalmaz, benne nem bizonyítunk, a bizonyítás tulajdonképpen az összes következő fejezet. Az ismétlésnek elkerülése végett mégis célszerűnek látszott ezt a fejezetet előre helyezni.

A kiváló magyar dominikánusnak, HORVÁTH SANDORNAK tudom. anyelméleti fogalmaiban az első fejezet az ultimus terminus syntheticus lenne, míg az utána következők in via syntetici ennek szintetikus fogalomnak a kidolgozását képezik.

Ha ezt a tudományos feladatot mindenben teljesítetük, vagyis ha ezt az ultimus terminus syntheticust mindenben igazoltuk, in via iudicii az egyes részleges és gyakorlati kérdések megítélése nem okozhat nehézséget a már kidolgozott végső fogalom fényében.

noviden ki kell még térni egy módszertan-

ni kérdésre, amely abból támadhat, hogy értéke-
zésünkben, noha közgazdasági jellegű, gyakran fo-
gunk hivatkozni pápai megnyilatkozásokra.

Erre nézve azonban részben már választ ad-
tak a fent mondottak, részben arra utaljuk az olva-
sót, amit az első fejezet 3./ pontjában a célok
összefüggéséről, szükségszerű kapcsolatáról és
összhangjáról fogunk mondani. Különben idézzük
magát XI.PIUS pápát" s bár a gazdaságnak s az er-
kölcnek megvan a maga külön önálló területe, mé-
gis nagy tévedés volna a gazdasági rendet az er-
kölcsi rendtől úgy elválasztani, hogy a gazdasá-
got az erkölctől függetlennek mondjuk. /quadra-
gesimo anno 42./

Azoknak pedig, akik magukra nézve nem
tartják kötelező erejűnek ezeket a megnyilatko-
zásokat, mert világnézetükből kifolyólag nem
tartják maguk fölött illetékeseknek, legalább
annyit el kell ismerni, hogy ezek a kérdésben
járatos tanítóhivatalnak hivatalos megnyilatko-
zása, amelyek mellett kevésbé bölcs eljárás

szemethunyva elhaladni.

Megkell még jegyezni, hogy első két fejezetünket licenciatusi dolgozatként már bemutattuk. Ezeket mégis a vezető tanár utasítására most ismét közöljük.

TARTALOMJEGYZÉK

B e v e z e t ́ sI. o.
Kérdésünket érintő fontosabb pápai megnyilatkozások.4. o.
Fölhasznált irodalom.7. o.
J ö v e d e l e m e l o s z t á s	12. o.
1./ A fogalom megközelítésének módjai.	12. o.
2./ Az első út: a jövedelemelosztás okaiban	15. o.
3./ A második út: a jövedelemelosztás céldinamizmusa.	22. o.
4./ A jövedelemelosztás eredménye.	31. o.

A n e m z e t i j ö v e d e l e m . . 32. o.

1./ A nemzeti jövedelem fogalma 32. o.

2./ A nemzeti jövedelem kialakulása. . 36. o.

3./ A nemzeti jövedelem hatása a
jövedelemelosztásra. 58. o.

4./ A nemzeti jövedelem a jövedelem-
elosztás anyagi oka. 63. o.

A t é t e l e s j o g r e n d 66. o.

1./ A jogrend fogalma 66. o.

2./ A jogrend hatása a
jövedelemelosztásra. 67. o.

3./ A jogrendet kialakító tényezők. . . 81. o.

4./ A fizikai /gazdasági/
hatalom szerepe. 94. o.

5./ A jogrend a jövedelemelosztás
formai oka 107. o.

A p i a c	113. o.
1./ A piac fogalma	113. o.
2./ A piac hatása a jövedelemelosztásra	118. o.
3./ A piacra ható tényezők	127. o.
4./ A pénz	154. o.
5./ A piac a jövedelemelosztás valósító oka.	163. o.

A j ö v e d e l e m e l o s z t á s c é l j a i n a k f é n y é b b e n . . .	167. o.
1./ A közjó fölépítése	167. o.
2./ Az emberi személyiségnek a jövede- lemelosztás alapelveit képező jogai különös tekintettel a pápák tanítására	193. o.
3./ A közvetítő célok összefüggésének vizsgálata.	223. o.
4./ A különböző célok hatása a jövedelemelosztásra	259. o.

B e f e j e z é s	264. o.
-----------------------------	---------

K é r d é s ü n k e t é r i n t ő
f e n t o s a b b p á p a i
m e g n y i l a t k o z á s o k.

quod apostolici muneris. 1878 december 28.
Contra soc. comm. nihilismum.

Aerum novarum. 1891. május 15.
De statu operariorum.

Graves de communi. 1901 január 27.
De christiana democratia.

Singulari quadam. 1912. szeptember 24.
De corporationibus

Ubi arcana. 1922 december 23.
De pace mundi.

quadagesimo anno. 1931 május 11.
De renovatione ordinis socialis.

Charitate Christi compulsi. 1932 május 3.

Divini Redemptoris. 1937 március 19.
Contra comm.atheum.

Summi pontificatus. 1939 október 20.
Lapsus moralis humanitatis et renovatio
eius in Christo per Ecclesiam.

In questo giorno. 1939 december 24.
Pacis tranquille perduraturae quinque condi-
tiones fundamentales.

Grazie, venerabile fratelli, vi diciamo.
1940. december 24. moralia requisita novae pa-
cificae ordinis inter gentes.

La solennita della Pentecoste. 1941 junius 1.
quaestio socialis moderna./In quingentesi-
mo anniversario Encyclicae Rerum Novarum/

Nell'alba e nella lce. 1941 december 24.
Fundamenta novae internationalis ordinis.

Con sempre nuova freschezza. 1942. december 24.
Fundamenta vitae socialis.

Ancora una quinta volta. 1943. december 24.
Allocutio radiphonica ad omnes patientes
et Christianos.

Benignitas et humanitas. 1944 december 24.
De vera democratia.

Negli ultimi sei anni. 1945 december 24.
Ecclesia orbis et orbis pax.

Vi fu mai nella storia del genere umano.
1946 december 24. Perduraturae pacis con-
solidatio.

Conforto, letizia e giusto vanto 1947 szeptember 7.
Catholicorum religiosae-socialis obligationes.

La festività Natalitia. 1947 december 24.
Veracitas, fraternitas et fides tamquam fun-
damenta novae ordinis mundi.

Gravi e ad un tempo tenere. 1948 december 24.
De Ecclesia Christi et de pace inter gentes.

Avec une égale sollicitude 1949 majus 7.
Res capitalis et labor.

Non mai ferse come in questa vigilia.
1949 december 23. Conversio mundi ad Dei
cogitationes in vita sociali et internatio-
nali.

Penitus commoto animo. 1950 november 2.
Mediarnae societatis moralis ruina.

Un anno e già trascorso. 1950 december 23.
Media et viae ad veram pacis populorum.

Gia per la decimaterza volta. 1951 december 24.
Ecclesiae labor in pace stabilienda.

Di tutto cuore vi ringraziamo 1952 januar 31.
Christianus dominus laborantium.

Con sempre rinnovata gioia 1952 március 8.
Renovatio vitae religiosae Romae.

Dans la tradition. 1952 julius 7.
De iusto distributione bonorum.

Levate capita vestra. 1952. december 24.
Necessitates oeconomicae societatis et media ad eorum mitigationem.

Il popolo, che abitava nelle tenebre.
1953 december 24. Pericula technicae pro societate.

Ecce ego declinabo. 1954 december 24.
Coexistentia in timore, in errore et in iniustitia.

A p á p a i m e g n y i l a t k o z á s o k
f o r r á s g y ű t e m é n y e i.

army, Emil: Mensch und Gemeinschaft in christlicher
Schau / Freiburg / Schweiz / 1945.
Arthur-Fridolin Utz O.P. und Joseph-Fulko Groner O.P.
Aufbau und Entfaltung des Gesellschaftlichen
Lebens. Freiburg / Schweiz / 1954.

P ö l h a s z n á l t i r o d a l o m .

Balás Károly: A társadalompolitika új utjai.
Budapest, 1934.

Bikkal Dénes: A szociális gazdasági rend.
Budapest, 1934.

Briefs, Götz: Zwischen Kapitalismus und Socialismus. Gewerkschaften im Scheideweg.

Gajzágó László: A nemzetközi jog eredete.
Budapest, 1942.

Heller Farkas: Közgazdaságtan
I. kötet :3.kiadás :Budapest 1945
II.kötet :4.kiadás :Budapest 1947

Heller Farkas: A közgazdasági elméletek története. Budapest, 1943.

Horváth András: A laborizmus. Budapest, 1934.

Horváth Sándor: A természetjog rendező szerepe.
Budapest, 1941.

Horváth Sándor: A tulajdonjog szent Tamásnál:
Katolikus közélet.Budapest,1928.

Horváth Sándor: Eigentumsrecht nach heiligem
Thomas von Aquin. Graz, 1929.
Vessd össze: Kecskés Pál: Harec
a magántulajdon körül.Recenzió
a Magyar Kulturában 1930 március 5. 229. oldal.

Horváth Sándor: Örök eszmék, eszmei magvak.
Budapest, 1944.

- Ibrányi Ferenc: A kamatkérdés erkölestudományi problematikája. Theologia 1936-tól.
- Kecskés Pál: A keresztény társadalomelmélet alapelvei. Budapest, 1938.
- Kecskés Pál: A keresztény társadalomszemlélet irányelvei. Budapest, 1944.
- Ketteler, Wilhelm Emmanuel Freiherr von:
Die Arbeiterfrage und das Christentum. Mainz, 1863.
Magyarul: A munkások kérdése és a kereszténység. Fordította: Katinazky Gyula. Eger 1864.
- Keynes, John Maynard /Lord/:
The General Theory of Employment, Interest and Money. London, 1936.
- Kornis Gyula: A kultúra válsága. Budapest, 1934.
- Kornis Gyula: Kultúra és politika. Budapest, 1928.
- Krasinski O. S. B., C. K. von:
Über die Krisis des modernen Sondereigentumsbegriffes.
Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie.
1954./1.Heft./64. oldal./Schweiz/
- Iacsa István: Szociális etika. Budapest, 1943.
- Malthus, Thomas Richard: Essay on the Population. London, 1798. 2.kiadás: 1803.
Magyarul: Tanulmány a népesedés törvényéről. Budapest, 1902.

Marx, Karl: Das Kapital.

I. Der Produktionsprozess des Kapitals. Hamburg, 1867./4. kiadás: 1892/

II. Der Zirkulationsprozess des Kapitals. Kiadta Engels Hamburgban 1885-ben./Második kiadás: Hamburg, 1893./

III. Der Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion. Ugyanész Friedrich Engels kiadásában: Hamburg, 1894.

Magyarul: A tőke. Budapest,

I. kötet 1949.

II. kötet 1953.

III. kötet 1961.

Marx, Karl: Lohnarbeit und Kapital. Neue Rheinische Zeitung 1849 április 4.-től. Engels által részben átdolgozva: London, 1891.
Magyarul: Bér munka és tőke. Budapest, 1919; 1945.

Morekelbach O. P., Benedictus Henriens: Summa theologiae moralis.
4. kiadás: Paris, 1942.

Mortens S. J., Clement: Initiation a l'Economie sociale.
Paris, 1952.

Messner, Johann: Das Naturrecht. Innsbruck-Wien, 1950. Angolul: Social Ethic, the Natural Law in the Modern World. St. Louis, 1949

- Mihelics Vid: A Beveridge-terv. Budapest, 1914.
- Mihelics Vid: A szociális kérdés és a szocializmus. Budapest, 1936.
- Mihelics Vid: Az új Portugália. Budapest, 1938.
- Mihelics Vid: Az új szociális állam. Budapest, 1931.
- Mihelics Vid: Keresztény szocializmus. Budapest, 1932.
- Mihelics Vid: Világproblémák és a katolicizmus. Budapest, 1933.
- Mikos Ferenc: A Quadragesimo Anno gazdasági rendje. Budapest, 1934. Vessőssze Heller Farkas recenziójával: Közgazdasági szemle, 1934. 512. oldal; és Varga László recenziójával: Magyar Kultúra 1934. 296.-298. oldal.
- Mulcahy S. J., Richard E.:
The Economics of Heinrich Pesch.
New York, 1932.
- Navratil Ákos: Közgazdaságtan. Budapest,
I. kötet: 1933 /2. kiadás: 1936/
II. kötet 1939.
- Neel-Breuning S. J., Oswald von:
Die soziale Encyklika.
2. kiadás: Köln, 1932.
- Neel-Breuning S. J., Oswald von und Hermann
Sacher: Wörterbuch der Politik. Köln-Bonn:
III. Zur Socialen Frage. 1919
IV. Zur Wirtschaftsordnung 1933.
V. Gesellschaftliche Ordnungssysteme. 1951
Freiburg im Breisgau.

Noldin S. J., Henricus: Summa theologiae moralis.
1. kiadás: Innsbruck, 1885.

A. Schmitt után Gottfriedus Heinzel
által átdolgozott 30. kiadás:
Innsbruck 1952.

Oppenheimer, Franz: Das Bevölkerungsgesetz des
T. R. Malthus und der neueren
Nationalökonomie. Berlin, 1901.

Samuelson, Paul E.: Economics. New York, 1948.

Setton, Kenneth M.: On the Importance of Land
Tenure and Agrarian Taxation in
the Byzantine Empire, from the
Fourth Century to the Fourth
Crusade.--American Journal of
Philology. 1953. 225. oldal.

Surányi-Unger Tivadar: A gazdaságpolitika tudomá-
nyos alapkérdései. Budapest, 1927.

Schumpeter, Josef A.: Kapitalismus, Socialismus
und Demokratie. Bern, 1946.

Szász, Stephanus: Salarium iustum. Kolozsvár, 1941.

Szekfü Gyula: Három nemzedék. 2. kiadás:
Budapest, 1922.

Takács József: Isten gondolata az ember munká-
járól. Vigilia, 1955. 395. oldal.

Varga László S. J.: Társadalmi etika.
Budapest, 1935.

Welty, Eberhard O. P.: Herders Sozialkatholismus. Freiburg im Breisgau.
I.kötet: 1952.
II.kötet: 1953.

Welty, Eberhard O. P.: Gemeinschaft und Einzelmensch. Salzburg-Leipzig 1935.

Zemplén György: Commentarius in Ia IIae et in IIa IIae.

Zemplén György: Metaphysica.

Zimmermann O. S. B., R.:
Das ius utendi bei Thomas v. Aquin und in den päpstlichen Soziallehren.
Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie.
1954. /3.Heft./ 302. oldal.
Freiburg Schweiz.

A JÖVEDELEMELOSZTÁS.

1./ A fogalom megközelítésének módjai.

Bonyolult problémakörrel állunk szemben, amikor a jövedelemelosztás jelenségét igyekszünk magyarázni. A jövedelemelosztás az emberi gazdaságnak egyik, talán legfontosabb külsőkérdése. Sőt csirájában valami módon magában foglalja az egész közgazdaságtant, és igen terjedelmes anyagot tartalmaz. Egy kiváló magyar közgazdász ezernégyezer oldalas közgazdaságtanában nyolcszázharminc oldalt, tehát művének kötharmadát csak a jövedelemelosztásnak szenteli, de a további harmadik harmadban is visszatérnek az elosztás kérdései.

A következőkben látni fogjuk, hogy a közgazdaság problémáit át meg átszövi az ember vágyainak, ösztöneinek, szükségleteinek bonyolult hálózata és az emberi mikrokosmos tovább bonyolítja, vagy éppen ez a mikrokosmos teszi bonyolulttá a közgazdaság és elosztás kérdését.

Ez a bonyolultság és sokoldalúság lehetővé teszi, hogy majd erről, majd arról a pontról kiindulva más, más szálon fejtsük le a jövedelem-

elosztás jelenségeit.

Igy a mai túlfinomult kapitalizmus levegőjében élő polgári közgazdász, PAUL A. SAMUELSON /Massachusetts, USA/ közgazdaságtanának elosztási elmélete nem egyéb, mint a kereslet és a kínálat grafikus görbéinek magyarázata. HENRIK LARSEN szerint szintén a piac az a tényező, amelyet elméletében az elosztás magyarázatánál kiemelni fontosnak tartott.

KARL MARX rámutatott a jogrend jelentőségére. Ha szerinte a jogrend a gazdasági alapépítmény függvénye is, mindig hangsúlyozta, hogy a felépítmény elkészve követi az alapépítmény változásait, ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy a ténylegesen adott jövedelemelosztást a fennálló jogrendből vezethetjük le. +

+ "A néger - néger, csak bizonyos viszonyok között lesz rabszolgává. Egy gőzpistonógép - gép, amelylyel gyapotot ionic. Csak bizonyos viszonyok közt lesz tőkévé. Ha ezekből a viszonyokból kiragadjuk, ép oly kevésbé tőke, mint ahogy az arany önmagában véve nem pénz." /18/ Marx: bér-munka és tőke.

"Bármilyen is a földjáraadé sajátos iormája, minden típusában közös, hogy a földjáraadé elsajátítása az a gazdasági iorma, amelyben a föld tulajdon realizálódik, s hogy a földjáraadé viszont feltételezi a földtulajdont, bizonyos egyének tulajdonát, a földigonyó bizonyos részei lelett." /17/ Marx: A tőke III. 697 o.

NAVRAATIL AKOS, aki a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karának volt a tanára, természetesen a materialista világnézettől függetlenül, de szintén kiemelni igyekszik a jogrend jelentőségét az egész elosztási folyamatban. Bölcséleti reflexiókkal tudatosan átszőtt művében egyékeként megjelenik a jövedelemelosztás viszonyában a nemzeti jövedelem jelentősége is.

HEINRICH PESCH S.J. szerint, akit a katolikus közgazdászok atyjának tekintenek, a jövedelem elosztás gyűjtőfogalmában is a célfogalom, a gazdálkodás célja áll. +

Mi a továbbiakban két uton igyekezünk majd a jövedelemelosztás fogalmának megközelítéséhez. Először az jövedelemelosztást okaiiban, másodszor mint céldinamizmust fogjuk vizsgálni.

+ "The ultimate principle in distribution, as in every phase of the economic process, can be no other than the principle ruling and regulating the whole economic process: the goal of the economy, the providing for the needs of the people conformable to the then attained cultural standards." /29/ Mucany S.J.: The economics of Heinrich Pesch. 123 o.

2. Az első út: a jövedelemelosztás okaiban .

Scientia est cognitio per causas: a tudás okokban való ismeret. Ha tehát a jövedelemelosztásról tudományos ismereteket akarunk szerezni, meg kell vizsgálnunk azokat a tényezőket, amelyek a jövedelemelosztást meghatározzák.

A közgazdaságtani kutatás több tényezőt tud felsorolni, amelyeknek ilyen befolyást tulajdonít.

Ezek a tényezők pedig a következők: a piac, a nemzeti jövedelem, a munka megosztás és a jogrend.

Mindezen hatóerők különféleképpen fejtik ki működésüket.

A jogrend különféle normákat és megkötéseket nyújt a jövedelemelosztás folyamatára. A nemzeti jövedelem nagyságának és összetételének változása az elosztás alapját bővíti, vagy szűkíti. A piac az a szervezet, amely a jövedelemelosztást létrehozza, ténylegesen megvalósítja.

A munkamegosztás és a jövedelemelosztás bizonyos fokig kölcsönös függésben van: ha nincs jövedelemelosztás, a munkamegosztás sem jöhet létre, vagyis a munkamegosztásnak legfontosabb eszköze és feltétele a jövedelemelosztás. Mivel

pedig a föld népsűrűségének mai magassága mellett munkamegosztás nélkül aligha láthatná el magát az emberiség, mind a munkamegosztás, mind pedig a jövedelemelosztás különleges szükségességgel lép fel.

A meglepő az, hogy ezeknek a tényezőknek belső természete megegyezik az antik bölcseléstől ismert egyes okfajok természetével.

A nemzeti jövedelem önmagában éppen úgy nem tartalmazza az elosztás elveit, mint ahogy az anyagi ok meghatározhatóságot képvisel. A jogrend szolgáltatja a jövedelemelosztás vezérlő elveit mint ahogy a formai ok /esetünkben a tárgy: az objectum/ a dolgok meghatározó elve.

A piacon jön létre a jövedelemelosztás, aminek tehát valósító oka.

Főntebb már jeleztük, hogy milyen összefüggés van a jövedelemelosztás és a munkamegosztás között. Ez a cél- eszköz összefüggés a célok sorát rejtli magában. Nem zártuk ki, sőt éppen feltételeztük a munkamegosztáson tulmenő további célokat, csak éppen rámutattunk, hogy az emberi társadalom mai főképp elsősorban a munkamegosztás jelenik meg, mint a jövedelemelosztás közvetlen közölő oka. /Finis intermedius immediatus/.

Meglepő továbbá az is, hogy a gazdaságtani vizsgálódásokból csak ezt a négy tényezőt ismerjük, mint ahogy a külön okfajok száma is éppen négy. A jövedelemelosztást kialakító hatóerők száma sem kevesebb, sem több, mert szintén visszavezethetők ezekre. /Az egyesek által külön rajnak minősített minták tulajdonképpen szintén a célok közé tartozik./

Elfogadván az egyes tényezőknek a megfelelő okfajokba való sorolását, az egyes okfajok kölcsönhatásaiból a következő törvényszerűségeket tudjuk megállapítani.

+ Aristoteles: Metaphysica. II. 983/a.

ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐστι τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτεῶν δεῖ λαβεῖν ἐπιστήμην (τότε γὰρ εἶδέναι φανέν ἕκαστον, ὅταν τὴν πρώτην αἰτέαν οἰώμεθα γνωρίζειν),

τὰ δ' αἰτία λέγεται τετραχῶς,

ὡν μὲν μὲν αἰτέαν φανέν εἶναι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τέ ἦν εἶναι (ἀνάγεται γὰρ τὸ διὰ τέ εἰς τὸν λόγον ἔσχατον, αἰτιον δὲ καὶ ἀρχὴ τὸ διὰ τέ. πρῶτον),

ἑτέραν δὲ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκειμενον,

τρίτην δὲ ὁθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως,

τετάρτην δὲ τὴν ἀντικειμένην αἰτέαν ταύτη, τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὰγαθόν (τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πᾶσης τοῦτ' ἐστίν)

I. törvényszerűség. Amiképen a forma határozza meg a dolgok fajait, amelyeken belül a mennyiséggel megjelölt anyag különíti el az egységeket, hasonlóképen a jogrend fajtái határozzák meg a jövedelemelosztás fajait.

A feudalizmus, a szocializmus, a rabszolga-társadalom vagy a kapitalizmus jövedelemelosztásai nyilván egészen más jellegzetességeket fognak magukon hordani. Azért a jogrendi különülések lesznek azok, amelyek a jövedelemelosztást fajozza /species/ sorolják, amelyeken belül persze a nemzeti jövedelem mennyiségi és minőségi összetevői számos változatot tudnak felmutatni.

II. törvényszerűség. Amint a külső és belső formai ok, tehát a minták és a forma megegyezése hozza létre a folyamatok helyességét, ontológiai veritas-át, ugyanigy minél inkább tükrözi a jogrend a felsőbb normát, a természetjog lényét, annál jobban részesül azok tökéletességében, annál tökéletesebb lesz.

A szellemi létezők közötti viszonyt elsősorban az igazságosság alapelvei szabályozzák erkölcsi szempontból. A jövedelemelosztás pedig szükségképpen személyek közötti szolgáltatásokat, juttatásokat, illetve ellenszolgáltatásokat jelent. Következésképpen ezen elosztásokat megszabó jogrend lesz az, amelyben magának az elosztási folya-

matnak létrendi igazságát, elsősorban és lényegében keresni kell.

III. törvényszerűség. Amiként a minták, a célok és formai ok egymással szorosan kapcsolódva alkotják meg az intentionális rendet, így a helytelen jövedelemelosztás hibáit is ezen az úton kell kiküszöbölni.

A törvényalkotások története tanúsítja, hogy az emberiség miként igyekezett a minél igazságosabb elosztások megvalósítására. Az újra elosztások is általában mind a jogrend által érvénybe helyezett kiigazítások, amelyek az eszményi jövedelemelosztást igyekeznek megközelíteni.

/A III. törvényszerűség a II. reciproka. Emez inkább alanyi, amaz tárgyi szemszögeől vizsgálja a kérdést./

IV. törvényszerűség. Amiként a valósító ok és az anyagi ok képezi a végrehatás rendjét, így külön kapcsolatot találunk a piac és a nemzeti jövedelem között is.

A nemzeti jövedelem változása szükségképpen piaci árváltozásokat hoz létre. A nemzeti jövedelem csökkenése, illetve megszűnése szükségképpen csökkenti a kínálatot, ami az egész piaci árrendszer átalakulását vonja magára. Mivel pedig a piac nem mentesítheti magát a kínálattól, követ-

kezésképen a nemzeti jövedelem alakulásától sem.

V. törvényszerűség. Miként az anyagi és formai okok szoros kapcsolatát, egységet építenek ki egymás között, így nem lehet a helyes jövedelemelosztás kifejtésénél sem a jogrendet elhanyagolva a megoldást a nemzeti jövedelem fokozásában, sem a nemzeti jövedelem jelentőségét figyelmen kívül hagyva a jogrendben keresni.

Ez a törvényszerűség megmutatja azoknak az elméleteknek helytelenségét, és felelőtlenségét is, melyek egyoldalúan szűk látókörrrel pusztán a jogrend újólagos helyesbitésétől várják a széles tömegek létének jobbrafordulását, s közben megelégedeznek arról, hogy a legtökéletesebb jogrend sem használ semmit se, ha alatta, vagy éppen miatta az emberek éhenhalnak.

De megóv attól is, hogy az életnivó emelkedését pusztán a nemzeti jövedelem növekedésétől várjuk és kevésre becsüljük a jogi keretek szerepét és kihatását a jövedelemelosztás folyamatára.

"A Quadragesimo Anno c. encyclika ezt részletesen is magyarázza: - mondja a Dans la tradition - "A javaknak oly bőségeseknek kellene lenniök, hogy ne csak a létrentartásra, és más tisztaszerekre méltó szükségletek kielégítésére legyenek elégségesek, hanem tegyék lehetővé egy ne-

mesébb kulturélet kivirágzását, ami, ha helyesen alkalmazzuk, az erőnyes é étre nemcsak, hogy nem káros, hanem ellenkezőleg egyenesen kedvező."

/AAS 22, 1934, 202 o./

Hasár ezen kötelezettségeknek való megfelelés - mondja tovább a Kans la Tradition - legtermészetesebb útja az, hogy a rendelkezésre álló javakat a termelés rendezett kiépítésével fokozzuk, mégis a közös erőfeszítés gyümölcsének igazságos elosztására fokozottan kell ügyelnünk. "ha a javaknak ez az igazságos elosztása nem való ulna meg, vagy csak elégtelenül lenne biztosítva, úgy a nemzetgazdaság nem érné el célját; mert bármi nagy legyen a rendelkezésre álló javak feleslege, a nép, mely abban nem részesülhet nem lenne gazdag, hanem szegény." /runkösi rádiószózat, 1944 június 1./ XII. Pius pápa 1952 július 7-én írt levele a franciaországi 39. szociális nót megnyitására./

Az utóbbi különösen érthető lesz, ha a kapitalizmus számos túltermelési válságára gondolunk, melyeket nem egyszer milliós tömegek éhezése kísér. É miatt nem találhatjuk egészen kielégítőnek egyes katolikus szociológusok által még legújabban is képviselt fellogást, amely a termelés fokozásától várja minden szociális probléma automatikus feloldódását.

Ezek alapján a jövedelemelosztást úgy meghatározhatjuk meg, hogy jövedelemelosztásnak nevezzük a nemzeti jövedelemnek /anyagi ok/ a jogrendben meghatározott elosztását /formai ok/ a piac által /valósító ok/ melynek közgazdaságilag követlen célja a munka-megosztás /cél ok/.

Ezt a meghatározást kívánjuk a további fejezetekben igazolni.

3./ A második út: a jövedelemelosztás célmechanizmusa.

Vizsgálódásaink azonban azt mutatják, hogy a jövedelemelosztás kérdését más úton is megközelíthetjük, mint ahogy ezt a további fejezetek szintén bizonyítani fogják. Ez az út talán közelebb esik HEIMANN FESCH feljegyzéséhez, aki először kutatatta a közgazdaság kérdéseit a skolasztika fogalmi fegyverével.

Az előbb jelzett négy fogalmat, illetve ha a minta okot is hozzávesszük ötöt fel lehet oldani egy cél-eszköz sorban körülbelül így:

Nemzeti jövedelem → Piac → Munkamegosztás → Jogrend → Mintaok → Isten

A célok hatóereje természetesen ellenkező irányu:

Nemzeti jövedelem ← Piac ← Munkamegosztás ← Jogrend ← Mintaok ← Isten

A létezők hierarchiájában is a szervetlen világból egy magasabb létrend a növények épületnek fel. Ezek már maguk is szaporódnak és fenntartják rajukat általában az állatok táplálására is alkalmasak, míg az érzékszervekkel rendelkező állatok közvetlenül sohasem alakítják át szervessé a szervetlen anyagokat.

Azt mondhatnánk talán, hogy az alsóbbrendűek potentia obediencialis-uk van a felsőbbrendűek szolgálatára.

Igy az egész világ az ember szolgálatára alkalmas, amint Gen. 1-26 meg is parancsolja az embernek, hogy ezt a képességiséget tőle telhetőleg ténylegesítse is. Lényegében ugyanezeket a gondolatokat fejtegeti Aquinói szent Tamás is a II. a II. ee 66qu első articululusában: "... res exterior ... potest considerari ... alio modo quantum ad usum ipsius rei; et sic habet nomen naturale dominium exteriorum rerum, quia per rationem et voluntatem potest uti rebus exterioribus ad suam utilitatem, quasi propter se factis; semper enim imperfectiora sunt propter perfectiora, ut supra nactum est. Et ex hac ratione philosophus probat in I. Polit., cap. V., quod possessio rerum exteriorum est nomini naturalis."

A nemzeti jövedelem ezekből a külső javak-

ból tevődik össze, és így a nemzeti jövedelem már eleve magán viseli eszköz jellegét és így eleve talmatat magán magasabb célok felé.

A nemzeti jövedelem a termelők révén jelenik meg. Az ő közvetlen céljuk a piac, hiszen a jövedelem már meghatározása szerint is per definitionem csak munkamegosztásos gazdálkodás esetén lép fel. A termelők a piacra termelnek. A piac azonban szintén nem öncél. Rendező pályaudvarnak lehet tekinteni, melyen át a forgalomba került javak tovább futnak távolabbi céljaik felé.

A gazdálkodásnak a munkamegosztáson keresztül utolsó célja a felhasználás, hiszen a beruházási javak is csak annyiban jelentenek értéket, amennyiben közvetve, vagy közvetlenül felhasználásra alkalmas jószágot tudnak előállítani. Ez akkor válik nyilvánvalóvá, amikor újabb találmányok folytán korábban beruházott tőkejavak értéküket veszítik.

Minden gazdasági terméknek közvetve vagy közvetlenül végső felhasználója az ember. Az ember a gazdasági tevékenységnek mint ilyennek a végcélja. A célok sorozatában itt jelenik meg az emberi személyiség, melynek méltósága megkívánja, sőt magával hozza az elidegeníthetetlen, vagy esetleg változó jogok és kötelezettségek rendjét, a

jogrendet. Valóságos jogalanyok csak személyek: personák, tehát racionális hypostasisek lehetnek, és a persona moralis-ek, jogi személyek mindég visszavezethetők a valóságos emberi személyekre, mint az éppen például az államok esetében világosnak látszik.

Igy kerül a gazdasági élet az emberi személyiségre épülő jogrend céljellegű hatóereje alá.

Az emberi személyiség azonban maga is magasabb normák kiteljesedése felé utal. Végül is még a pusztán természeti rendben is célja valamiképpen az Isten. Ezek a végső normák magukban rejtik természetesen az erkölcsi normákat is és így céljellegű hatósugarukkal kihathatnak a gazdasági életre is. Mert bár a gazdálkodás is - mint láttuk - céliolyamat, mégis önmagában ép úgy közömbös művelet, mint ahogy nem lehet bűnnek minősíteni, ha egy művész csak torzót, vagy éppen giccsot alkot, illetve kevésbé alkalmas eszközöket használ művészi céljai elérésére. Legalábbis még senki se tulajdonította Leonardo da Vinci-nek bűnül, hogy Utolsó vacsoráját a milánói barátok rectoriumában olyan anyagokkal készítette, melyek nem állották ki

az idő vasfogát.

A gazdálkodás tehát mint emberi művelet elsősorban nem erény /virtus/, hanem művészet /ars/. Nem zárja ki ez azonban, hogy a közgazdaságtannak mint céltudománynak területén a célok gyakorlati alkalmazására és kivitelezésére ne vehessük fel külön gajként a gazdasági okosságot.

Ez azonban nem azonos azzal a készséggel amit hagyományosan prudentia oeconomicának szoktak nevezni, mert az a család irányítására vonatkozik.

Hiszen majdnem általánosan elfogadott a politikát ars possibilitatum-nak, a lehetőségek művészetének meghatározni és a hadtudományok is tárgyukat művészetnek tartják. Valóban ezek a disciplinák is mind céltudományok és így ezek gyakorlati alkalmazására képesítő készségeket az okosság erényéről szóló értekezések, politikai és hadvezéri okosság-nak nevezik. +/Prudentia politica et strategica/.

Mindemellett nem szabad elfelejtenünk az előbbi célsorozatokban már belefoglalt tényt, hogy az ember nem a kanti legatörölhatlanságban, szabad akaratának könye szerint szerkeszthet normákat magának, hanem az ember lényege tulmatat Istenre, akinek a léte azonos lényegével és akire így

+ /19/ Merteklbach II. 28.o. /39/ Zemplén in II.a. IIa 35 o.

a normák mintá oksora az intentionális rendben irányul és akiben ez az oküzér lehatárolódik. S így az ő végtelen megkötődve ezek a formális elvek /célok/ mint végső cél, illetve az abból részesülő normák jelennek meg és a végső cél felé utban levő eszes teremtményeknek az élet adott körülményei között is kötöttséggel szolgálnak, ha talán rossz nasonlattel akarnánk élni : utjelzőkül szolgálnak.

A gazdasági élet azonban elsősorban az anyagi világ jelenségei között zajlik le, amelynek számtalan jelensége és azok további változatai az eszközöknek általában többszörös kölcsönös helyettesíthetőségét biztosítják. Így az eszközökre, s az eszközök kiválasztására a végső cél nem szolgál kötöttséggel, /ezért művészet a gazdálkodás és a közgazdaságtan elsősorban nem erkölcsstudomány/ Jóllehet a ténylegesen megtörtént eszköz-alkalmazás természeténél fogva mozgást fog jelenteni a végső cél irányában és így elméletünk talán összhangban áll a közömbös cselekedeteket a gyakorlati életben tagadó elmélettel.

Mindezek a megjegyzések nem zárják ki, sőt éppen magukkal hozzár, hogy bizonyos esetekben a végső cél, a belőle folyó normák, és így maga az emberi természet is, ne írna elő normákat a gazdasági élet bizonyos tevékenységei számára, ame-

lyek ilyenkor aztán nemcsak gazdaságtani jellegűek de ethikai kötőerővel is bírnak.

A célok belső harmóniája, melyeknek rendjét az előzőkben már láttuk, kizárja természetesen azt, hogy ezek az etnikai elvek az igazi értelemben vett közgazdaságtannal és annak törvényeivel ellenkezésben, ellentétben álljanak.

Ezért mondja a Quadregesimo anno "az ugynevezett gazdasági törvények, amelyek a dolgok természetéből és a testből és lélekből álló ember lényegéből folynak, meghatározzák a célokat, amelyeket az ember a gazdasági téren, vagy el nem érhet, vagy elérhet; és ha igen milyen eszközök alkalmazásával. Az emberi ész pedig ugyancsak a dolgokból, valamint az ember egyéni és társadalmi természetéből világosan felismeri a teremtető Isten által az egész gazdasági rend számára kitűzött célt.

Azonban egyedül az erkölcsi törvény kötelez minket, hogy amint általában minden tevékenységünkben legfőbb és utolsó célunkat, úgy tevékenységünk egyes ágaiban az ezek számára a természettől, vagy inkább a természet Alkotójától felismerhetők a megszabott külön célokat kövessünk és ezeket helyes rendben a legfőbb célnak alárendeljük. Ha az erkölcsi törvénynek műségesen en-

gedelmeskedünk, akkor a gazdasági téren is keresztet kell tennünk - az egyének és a társaságak egyaránt - a célok egyetemes rendjébe önként is helyesen beilleszkedünk és mi rajtuk keresztül mint lépcsőkön felemelkedünk és elérjük minden dolgok végső célját, az Istent, aki önmagának és nekünk a legfőbb és végtelen Jó." /42-43/

Vizsgálódásaink eredményeként a jövedelem-elosztást két fogalmi rendben jelent meg, két uton közelítettük meg. E két fogalmi rend azonban nem zárja ki egymást, hanem egymásban feloldható. Hiszen az embernél is világos a meghatározható mind a négy okosági viszony. Az ember formai oka a lelke, anyagi oka a teste, testének valószínű oka a szülők, lelkének pedig az Isten. Célja pedig a Gondviselésnek adott rendjében az Isten. Ennek ellenére nem hiszem, hogy platonizmusnak kellene minősíteni, ha az ember teste és lelke között a lélekre viszonyítva célviszonyt tételezve fel ilyen értéksort álltunk fel:

Test /anyagi ok/ → lélek /formai ok/ → Isten /célok/

4./ A jövedelemelosztás eredménye.

A jövedelemelosztás eredménye a jövedelem, és rajta a termelés hozamának birtokbavett részét értjük tágabb értelemben.

Tulajdonképeni és szűkebb értelemben pedig a jövedelem a termelés hozamában a piac által történő részesedés.

Mivel a jövedelemelosztás piac által történik, azért szükségképen a pénz közvetítésével fog megjelenni.

A jövedelem tágabb és szűkebb fogalma között látnivalóan az a különbség, hogy míg az előbbi autark gazdálkodásokra is érvényes, addig az utóbbi forgalmi gazdaságokra van fönntartva.

A két fogalom között a fejlődés egy bizonyos fokán - általában csak átmenetileg - egy harmadik jövedelemfogalmat is találunk: mikor is a birtokbavétel eszköze a csere. Ilyenkor a birtokbavétel a pénz közbejötté nélkül zajlik le. Ezek a kezdetlegesebb közgazdasági jelenségek a forgalom rendkívüli megzavarása vagy felfüggesztése esetén /háborús állapotok, hadi cselekmények alatt, illetve után/ átmenetileg visszatérhetnek.

Mi a továbbiakban jövedelemen mindig a második helyen meghatározott tulajdonképeni szűkebb fogalmat értjük.

A NEMZETI JÖVEDELEM.

1./ A nemzeti jövedelem fogalma.

Nemzeti jövedelemnek nevezzük a nemzetgazdaság hozamának összességét egy adott gazdasági időszakon /általában egy éven/ belül.

A magyar kifejezés nem egészen egyenértékű az idegennyelvű irodalomban a most tárgyalandó fogalomra használt kifejezéssel. A német Socialprodukt jelzi, hogy egy társadalmi tevékenység terminus ad quem-jéről van szó; az angol national dividend pedig kifejezésre juttatja, hogy ugyanaz a tényező egy másik cselekvés terminus a quo-jaként fog szerepelni.

a/Meghatározásunkban n e m z e t g a z -

d a s á g r ó l beszéltünk. Az emberiség ugyanis még a mai világforgalom korában is nem közvetlenül lép be a gazdasági életbe, a gazdálkodó ember nem közvetlenül találkozik egymással, hanem mindig a nemzetgazdaság, mint felsőbb gazdasági egység közvetítésével. Vonatkozik ez mind a külforgalomra, mind pedig a belforgalomra. Így a termelés eredménye is ezeknek az egységeknek a keretében jelenik meg s az egyes termelési tényezők is csak ezeken a ke-

retéken belül, ezekre vonatkoztatva realizálhatják jövedelmüket.

Ezek az egységek gyakorlatilag egybeesnek az államhatárokkal, és általában jellemző is szokott lenni, hogy külön pénzrendszerük van. Bár a történelem tud több országot /és nemzetgazdaságot/ átölelő pénzrendszerekről is. A nemzetgazdaságok különállását nyelvi, etnikai és jogi tényezőkön kívül geopolitikai adottságok is előmozdítják, amiért is teljes kiküszöbölésüket valami kevéssé várhatjuk. Bár talán Krisztus egyházának mindent átölelő és a konkrét földi adottságoktól elszakadni tudó szeretete talán képesíteni tudná az embereket ilyen, az egész emberiséget átölelő egység megalkotására, de az ember testi életével a tényleges adottságokhoz kötve kénytelen a körülményekhez alkalmazkodni. Ezek a körülmények pedig, az anyagi valóság számtalan lehetősége között további változatokat mutatva föl, még az olyan szeretetközösségnek is, mint az Egyház, a környezethez való alkalmazkodást írják elő, talán éppen a szeretetből kifolyólag. Így látjuk ezt a keleti egyházak sajtóságainak megőrzésében és az alkalmazkodási vita végső eldöntésében.

A termelő tényezők hozama tenát a gyakorlatban, egy-egy nemzetgazdasági egységre vonatkoztatva jelenik meg, és miként az egyes személyeknek

juttatással a magántulajdon jogi viszonylatai ke-
letkeznek, hasonlóképen az egyes nemzetek is a
gazdaságok keretében fellelhető javakra nézve
bizonyos tágabb értelemben vett jogi vonatkozás-
ba jutnak, amely nem azonos a magántulajdonnal,
hanem aminek legközelebbállónak a dominium altum
fogalmát találjuk.

Mivel pedig az egy-egy nemzetgazdaságon be-
lül minden jószág ez alá a dominium altum alá tar-
tozik és mivel a gazdasági tevékenységével mindenki
hozzájárul a nemzeti jövedelemhez, ebben a viszony-
latban is érvényes a *Resum novarum* szava: "A javak
magántulajdonban lévén nem szűnnek meg a köz hasz-
nára lenni."

p/h o z a m r ó l beszéltünk, amivel három
dolgat igyekeztünk kifejezésre juttatni. A nozam
ugyanis a termelés eredményét jelenti. Ugyanakkor
azonban eltekintünk attól, hogy ez az eredmény
kinek jut birtokába, vagyis tisztán a gazdasági
teljesítményt vesszük figyelembe. Végül is éppen
ezért, mint már az előző fejezetünkben is jelez-
tük a termelésnél sem vonatkoztathatunk el teljesen
attól, hogy a közgazdaság célfolyamat, és így maga
a termelés sem pusztán mechanikus művelet, hanem
bizonyos célokat rejt magában. Ez pedig annyit je-
lent, hogy a termelés, amennyiben gazdasági folya-
mat kíván maradni emberi szükséglet kielégítésére

használható javakat kell, hogy előállítson, nem pedig selejtet.

Ugy látjuk tehát, hogy a termelésnek, mint gazdasági folyamatnak, azt a problémát kell megoldani, hogy hasznos javakat állítson elő. Ezt a kérdést majd bővebben fogjuk érinteni az értékelmélet taglalásánál, a piaccal kapcsolatban.

c/Amikor a termelés hozamát a nemzeti jövedelem szempontjából figyelembe vesszük, akkor ezen a szemponton túl a közgazdasági folyamat további céljaira is tekintettel kell lennünk, vagyis a fogyaszthatóságra. Közvetlenül azonban ezen a helyen helyesebb inkább elosztásról, eloszthatóságról beszélni. Ennek a tényben ugyanis korántsem lehet közömbös, hogy a nemzetgazdaság rendelkezésre álló gabona, vagy bármilyen más jószág-mennyiség egy évi termés eredménye, vagy egy évtized feleslegéből kerül-e ki. Vagyis mennyi idő alatt tudjuk újra termelni.

d/Adott gazdasági szakaszon, időtartamon belül a hozam ö s s z e s s é g é r ő l beszélünk, jöllenet tudjuk, hogy azt az összeget mennyiségi értékekben nehéz kifejezni éppen mivel cél-folyamatról, kulturfolyamatról van szó.

A nemzeti jövedelem összegének kiszámítására két módszer ismeretes. Az egyiket személyi, vagy subjektív módszernek nevezik mert a jogi személyek jövedelmének összegezésével igyekszik célját elérni, a másik a tárgyi /jogi értelemben res/ vagy objektív módszer. E szerint a gazdasági erőforrások hozamát kellene összegezni, hogy eredményhez jussunk. Mindkét módszernek számtalan hibaforrása van. Különösen, mivel nem lehet elkerülni bizonyos tételek többszörös beszámítását. További probléma a szellemi teljesítmények értékelése.

A valóságban persze a nemzeti jövedelemnek jól meghatározott volumene van, ha ennek nagysága megismerésünk számára csak megközelítőleg is érhető el. A megismerés hiányossága nem változtat a tényeken, amelyeket meg kellene ismernünk. Különben is a rendelkezésünkre álló módszerek is a gyakorlat számára megfelelő felvilágosítással szolgálhatnak az egész összeg ingadozásáról.

2./ A nemzeti jövedelmet meghatározó tényezők.

A továbbiak folyamán igyekezni fogunk meghatározni azokat a tényezőket, melyek a nemzeti jövedelem összegét meghatározzák.

a/Ilyeneknek kell elismernünk elsősorban

a nemzetgazdaság területén található t e r m é -
s z e t i kincseket, és magának a területnek
természeti termékenységet. Egy olyan nemzetgazda-
ság, amelynek földje kizárólag a Szaharában terül
el, nyilván lényegesen kedvezőtlenebb
körülmények között él, mint Észak-Amerikának ter-
mészeti kincsekkel gazdagon megáldott országai.
Ezért mondja a Quadragesimo anno "..... nem ke-
vésobé köztudomásu, hogy az összes erőfeszítések
niuk és hasztalanok voltak, sőt még megkisérel-
netők sem lettek volna, ha a mindeneket teremtő
nagy Isten az ő végtelen jóságánál fogva előbb
természetes gazdaságot, természeti kincseket és
erőket nem adott volna, hiszen mi egyéb a munka,
mint a szellemi és testi erőket a természeti kin-
cseken vagy azok segítségével működésbe hozni és
gyakorolni?" /53/

A természet, mint a jövedelemelosztásra
kinató tényező magában foglalja a terület mező-
gazdasági termékenységet, az ott lelhető nyers-
anyagokat, segédanyagokat és hajtóanyagokat,
valamint a területre jellemző éghajlatot is,
amely nemcsak a mezőgazdasági, hanem sokszor
ipari szempontból sem közömbös. Láthatjuk ezt
különösen például az angol textiliparnál. Itt
kell megemlíteni a terület sajátos fauná-
ját és flóráját is. Végül, de nem utolsó sor-

can természeti tényezőnek kell vennünk a mezőgazdasági javak, állatok és növények termékenységét is. Gondoljunk csak az argentin rideg állattenyésztésre, amelynek keretében a ménest és a csordákat gyakorlatilag minden felügyelet nélkül kihajtják a pampákra.

A természeti kincsek végigkísérik a nemzetgazdaság életét, és helyes fejlődésükre normát szabnak:

Con sempre: "A halasztnatallan társadalmi agítások üteme és ioka az egyes nemzetek gazdasági képességétől függ."

Divini Redemptoris: "Az ipari termelés fokozását oly országokon, ahol azelőtt majdnem teljesen hiányzott, lehetővé tették mérhetetlen természeti kincsek"

A természeti kincsek jelentősége indította már a portugál hajósokat India fűszereiről és drágaköveiről utra. Kolumbuszt is a renaissance tudományos kíváncsiságán túl az Indiák mesés kincseinek varázsa hajította a nyugat-indiai szigetek felfedezésére. Az első spanyol nódítókat az arany felkutatásán kívül alig valami érdekelte. A népesség szaporodásával és az ipar fejlődésével azonban a nyersanyagok jelentősége lényegesen fokozódott, s ezért törekedtek az ipari forradalom után a civilizált népek lehetőleg minél

nagyobb területet gyarmati fennhatóságuk alá kényszeríteni. A szárazföldi területeknek eleve véges volta következtében ennek a folyamatnak le kellett zárulnia, ami az első világháború előtt lényegében meg is történt.

Az első osztzkodásból kimaradt nemzetek vagy amelyek abban kevésbé szerencsések voltak, különösen, ha szapora népességük miatt jobban éreztették természeti kincsekben mostohább viszonyaikat, legyveresen kívántak maguknak jobb feltételeket kiesikarni. Az ezek nyomán feltörő háborúk szomorú, de megcárolhatatlan jelei annak az értékelésnek, illetve tapasztalatnak, amelyet a XX. század népei tulajdonítanak a nyersanyagforrásoknak, gazdasági életük és életmódjuk szempontjából.

A Gravi kezdetű rációszózat is rámutat ezekre a szempontokra, amikor hangsúlyozta: "A keresztény békeakarát gyakorlati és reális. Közvetlen célja eltávolítani, vagy legalább is enyhíteni azoknak a feszültségeknek okait, amelyek erkölcsileg és anyagilag súlyosbítják a háború veszélyét. Ezek az okok többek közt a nemzeti terület szűkössége, és a nyersanyaghiány."

b/Isten azonban nemcsak természeti kincseket és lehetőségeket bocsájtott a rendelkezésünkre, hanem m u n k a k é p e s s é g e t is adott, amellyel fokozhatjuk és megsokszorozhatjuk a természeti kincsek hasznosságát, használhatóságát.

A Quadragesimo anno ezt mondja: "Más természetű az a munka, amelyet bérért, idegen vagyon-^{amit} tárgyon végeznek. Erre kiválóan ráillik, LEO tiszta igazságnak mond, tudniillik, hogy a "dolgozók munkájából származik az államok gazdagsága" /Rerum novarum 27./ hiszen saját szemünkkel láthatjuk, miként nőnek ki az emberiség vagyonát alkotó nagy értékek a munkások kezeitől, amelyek vagy pusztán, vagy szerszámokkal és gépekkel termelő erejüket kifejtik. Köztudomású, hogy minden nép a szegénységből és nyomorúságból a magasabb és boldogabb sorsra összes tagjainak vállvetett munkája folytán emelkedett. Egyesek a munkát vezetik, mások végzik."

Az emberi munkáról beszélve azonban sonasem lenne szabad elfelejteni a munkás emberi méltóságát. Az emberi munkaerőt ugyanis sokkal inkább ki lehet használni, mint az állatot. Az állatot ugyanis ösztönei engedte iramon nem lehet túlhasználni, míg az ember kétes jövődjét előre

látva és attól remegve, sokkal nagyobb teljesítményekre képes viszonylag, mint az állat. Erre a tényre különben a harctéri teljesítmények leírói is rámutattak.

Ezt figyelembevéve az II. popolo nem mulaszthatja el, hogy iel ne hívja "a figyelmet az anyagelevőségre arra az új formájára, amely a "technikai szellem" követelményeként jelentkezett az élet területén. Még arra utalnunk, hogy kiforgatja az élet eredeti értelmét, hiszen a technika az ember javára rendeltetett, a szellemi és anyagi értékeknek azt az összegét kell szolgálnia, mely természeténél, személyi méltóságánál logva az embert megilleti. Anál a technika autonómiává válása, ott a társadalom szüntelen tömeggé torzulna, olyan személytelen és szematikus dologgá, amely pontosan az ellenkezője annak, mint amit a természet Alkotója ki akart alakítani."

Majd hozzáfűzi "végül is odajutunk, hogy lebecsüljük a Teremtőt és az ő műveit, kijelentik, hogy az emberi természet rosszul sikerült konstrukció, amikor az agyak és a többi emberi szerveknek - szükségképpen korlátozott - cselekvőképesége akadályt jelent az ipari számítások és tervek megvalósításában.

Miután szándékunkban előbbben kifejtett állítatja az II. popolo - hogy ez a rendszer, ame-

lyet kizárólag technikai szempontok sugallnak, várakozás ellenére tulajdonképen az anyagi erő, valamint a lényeges energiaforrások eltékozlását hozza magával - márpedig natározottan ezek közé kell számítani magát az embert is -, és hogyna sokáig tart ez a helyzet, akkor súlyos és költséges károkat fog okozni az egész gazdasági életben."

A humanitásnak és annál inkább a keresztény szeretetnek szempontjait tehát megkívánják, hogy jóllehet az emberi munka talán a leglényegesebb tényezője a nemzeti jövedelem kialakulásának, mégis ne feszítsük azt azokon a határokon túl, melyeket az ember méltósága megszab. Ezt különben mint éppen az Il popolo mutatott rá, gazdasági szempontok is megkívánják.

Kitérhetnénk még itt az egészségügyi és balesetmegelőzési szabályokra is. Mivel azonban ez nagyon messze vezetne, átterünk a család-
a n y á k é s h á z t a r t á s b a n f o g l a l k o z t a t o t t a k munkájának értékelésére.

Az asszonyoknak mint anyáknak szerepe nem közömbös közvetve az emberi munkaerőre sem. Amilyen mértékben igaz ADAM SMITH tétele, hogy az emberi munkaerőből származik a népek gazdagsága, oly mértékben nő azoknak szerepe, akik ezekkel a munkaerőkkel megajándékozták a nemzetgazdaságot. De nemcsak a munkaerők száma, de minősége szem-

pontjából sem közömbösek azok a körülmények, melyek között az anyák élhetnek. Ezért még gazdasági szempontból is nagy jelentőségűek azok a jutatlások, melyekben a gyermeket váró anyát részesítik

Az emberek ellátásáról üzemszerűen is lehet gondoskodni. Ezeknek az üzemeknek a teljesítménye feltétlenül hozzájárul a nemzeti jövedelem egészéhez. A nemzeti jövedelemhez kell számítanunk ugyan is mindazokat a teljesítményeket, amelyek a végső emberi fogyasztást megelőzik, vagyis amelyek elfogyaszthatók. Következésképpen a háziasszonyok és a háztartásban foglalkoztatottak otthon nyújtott teljesítménye is hozzájárul a nemzeti jövedelemhez. Természetesen hozzá kell számítanunk ezt akkor is, ha otthoni munkájuk mellett még ipari-, gyári- vagy irodai munkát végeznek.

Valóban majd minden statisztika, amely a nemzeti jövedelem kimutatásával foglalkozik, szokta számítani a háztartásban foglalkoztatottak szolgáltatásait is.

c/A quadragesimo anno három tényezőt sorol fel, amelyek kihatással lehetnek a nemzeti jövedelemre: "... az értelmiség, tőke és munka nem dolgoznak össze, akkor az emberi munka nem lehet gyümölcsöző, tehát helyesen sem lehet mérhető, sem méltó

tányosan nem díjazható."

XI. FIUS tehát itt szembeállítva különbözteti meg a s z e l l e m i m u n k á t a fizikaitól, s valóban egész más jellegű az a n a t á s, melyet e két munka a termelés nozáára gyakorolni tud.

HORVÁTH BÁNDOR ugyan^{az} aristotelesi nülémorfizmustól levezetve kimutatja, hogy itt a földön az ember minden szellemi munkája anyagi, testi működést is von magával, + és ezt a modern orvostudomány tapasztalati úton is tudja igazolni. Természetesen ez fordítva is éli, testi munka is rendszerint legalább némi szellemi összpontosítást /koncentrációt/ kíván.

A mi szempontunkból azonban az a lényeges, hogy ezeknek a teljesítményeknek milyen kihatása van termelésre, és így a nemzeti jövedelemre. Ezért itt a régi skolasztikus alapelvhez fordulunk, amely kimondja; *causa proportionatur effectui*. Valóban egészen más kihatása van egy kiváló szállítómunkás teljesítményének, mellyel két mázsás ternet rak a therautóra és WATT-nak a gőzgép feltalálásával. Nem kívánjuk a fizikai munka jelentőségét csökkenteni, hiszen ép az előbb mutat-
+ /10/ Horváth: Eigentumsrecht nach heiligen Thomas von Aquin .

tunk rá, hogy értelmi tevékenységet is foglal magába. Természetesen azt is hangsúlyozni kell, hogy megkülönböztetésünk következtetes keresztülvitelével sok olyan munkát, melyet a közfelfogás fizikainak szokott minősíteni, szelleminek kell tartanunk.

A szellemi munka egyrészt irányítja a termelés lefo lyását, másrészt azonban és ez a lényegesebb, ugyanolyan fizikai erő beiktatése mellett fokozni tudja a fizikai munka natását, vagyis bizonyos fokig helyettesíteni tudja. A közmondás szerint is többet ^{hall} ésszel tennünk, mint erővel. Ebben az összefüggésben a józan magyar parasztész meglátta azt a viszonyt, hogy egyrészt az ész helyettesíteni tudja a fizikai erőt, másrészt nagyobb natásokat érne tünk el általa, kisebb erőfeszítéssel.

Mindenesetre ennek a jelenségnek a mélyén is azok a metafizikai tények rejlenek, hogy a célnak mind a kitűzése, mind pedig a meglátása értelmet tételez fel /Vesd össze AQUINOI SZENT TAMÁS ötödik istenbizonyítási utját./ Ugyanekkor ez azt is jelenti, hogy az Isten tüzdelté bele az emberi természetbe esze révén a célok meglátásának képességét, a külvilágba pedig a célra való alkalmazhatás lehetőségeit. Az emberi ész /ens intellectuale/ rá van hangolva erre a világra

hogy annak fő összefüggéseit meglássa.

A nemzeti jövedelemhez azonban hozzá szokták számítani nemcsak azokat a szellemi teljesítményeket, amelyek az ember testi szükségleteinek kielégítését mozdítják elő, hanem azokat is, amelyek kizárólag a szellemet szolgálják: így többek között a szépirodalmi, képzőművészeti alkotásokat. A társadalom adott berendezkedése mellett ezt indokoltak lehet találni. GOYA festményéért vagy BABITS Dante fordításáért ugyanazzal a pénzzel kell fizetni, amellyel a kenyeret vagy a szőlőt vásárolok meg. Ha ezt nem is lehet mindenben a legeszményibb megoldásnak minősíteni, mit sem változtat azon a tényen, hogy mindezek a szellemi alkotások belépnek a nemzeti jövedelem nagy osztályába.

Ezen teljesítmények beszámítását még több szempont helyesli.

Igy először is a munkamegosztás ténye, amelynek éppen az a jelentősége, hogy mindenki lehetőleg olyan munkát nyújt a társadalomnak, amelyben a legmegfelelőbb teljesítményt tudja elérni, viszont ellenszolgáltatásul egyformán részesülhet a társadalom minden termékében. Alig ha fogunk arra alapot találni, hogy a művészeket és más szabad foglalkozásokat bármi címen ebből a közösségből kirekeszt-

hetnök.

Másodszor azoknak, akik - mint mi is tesszük -, elfogadják a pénz-nominálista, vagy ahhoz közelálló elméletet, megoldást nyújt a pénznek lényegében szellemi természete, amely mint a következőkben /154. oldal/ látni fogjuk, az emberi szellemnek egyik legérdekesebb jellegű műve.

Harmadik megfontolás ama HORVÁTH SÁNDOR által hangoztatott és már fentemlitett tény, hogy minden szellemi munka magában foglal fizikai erőlködést is, és a hasznosító fizikai munka több-kevesebb mértékben szenvedőlegesen részesül a céljellegűség szellemi természetében: végrehajtja, kivitelezzi a szellem meglátásait.

Végül nem szabad figyelmen kívül hagyni a már jelzett megfontolásokat, hogy a fizikai munka is céljellegű: végső fonokon /közvetve, vagy közvetlenül/ az emberi szükségletek kielégítésére irányul és így az ember testi létének tartását szolgálja. Az ember testi léte azonban magasabbrendű lelki valóság berogadására szolgál, amely aztán az igaz, szép, jó és szent értékdimenziójára kitérülhet, s amely értékeket lényegében az ugynevezett szabadfoglalkozásnak művelnek. Így tehát már a fizikai munka is valamiképpen csírájában a magasabbrendű szellemi teljesítményekre utal,

azokra utalványt képez, sőt a munkamegosztás korában egyáltalán lehetővé teszi.

Ilyen megfontolások vezethettek arra, hogy a nemzeti jövedelemben nemcsak a gazdasági hasznát jelentő teljesítményeket számítják bele, hanem a kulturális javakét is.

Mindenesetre akkor, amikor ezek a kultur-javak - gyakorlatilag majdnem kizárólag -, pénzért érhetőek csak el, ez a megoldás érthetőnek mutatkozik és kénytelenek vagyunk mi is figyelemmel tartani, különösen azért, mivel ezek a javak ilyen jelleggel szerepelnek nemcsak a belforgalomban, de a külkereskedelemben is. Ilyenkor aztán nemcsak a bilisi hidak terveit lehet gyapotra cserélni, hanem rubens festményeit is mangánötvözetekre, vagy datolyára.

Mind a szellemi, de mind a fizikai munkával kapcsolatban figyelembe kell venni, hogy eredményességük és így a nemzeti jöved^{len}lem is annál nagyobb lesz, minél inkább tehetsége annak, aki az illető munkát végzi. A tehetségen kívül nem lehet közömbös sem a munka mennyiségére, sem a munka minőségére az adott munkához való viszony. A kedv ugyanis, ha nem is egészen de részben pótolhatja a tehetséget is.

Az öröklött készségek hiánya nem egyszer pótolható szerzett készségekkel, de csak kitartó munka-árán, melyre azonban alig vállalkozik olyan, akinek az adott munkakörre

még kedve sincsen. Ettől függetlenül is azonban egészen más teljesítményt ér el az, aki kedvvel, mint aki unalommal végzi egyhangu munkáját /munkaversenyek!/.

Ezért a nemzetgazdaságnak érdeke, hogy minden posztján az arra lehetőleg legalakalmasabb emberek álljanak, akik lehetőleg munkakörükkel is meg legyenek elégedve. SZOMDI vizsgálatai rámutattak, hogy egy-egy érdeklődési iránynak számtalan levezetési területe és a legtöbb embernek általában több érdeklődési köre is van. /Vesd össze: mellékfoglalkozások, szenvedélyek stb./ Ezért különösebb nehézséget nem okozhat ezeknek a lélektani szempontoknak figyelembevétele. Azt is meg kell gondolni, hogy a tenetségek és érdeklődési körök bizonyos fókig egyes családokon belül öröklődni szoktak.

Ki kell még térnünk a munkamegosztásnak arra a további szétkülönülésére is, melyet FORD vezetett be üzeméibe és amely a futószallagról általánosan ismeretes. Tény, hogy ez a módszer sokban elősegíti éppen azt a technikai szellemet, amelyről az előbbiekben szó volt, és lehetetlenné teszi a munkás egyéniségének érvényesülését. El kell azonban ismernünk, hogy ez a módszer a munkamegosztás logikus végiggondolása-képen hallatlanul növelni

tudja a munka termelékenységét, és így kihatással van a nemzeti jövedelemre is.

Szokás mind a művész, mind pedig a mérnök, közgazdász, vagy feltaláló tudását szellemi tőkének nevezni és ilyennek kell tartanunk az új eredményesebb munkamódszereket is. Bár van a szellemi tőkének egy másik objektív jelentése is; azokat a nem személyes szellemi javakat jelölik így, melyek gazdasági hasznót jelentenek, vagy legalább is gazdasági hasznót lehet belőlük húzni /szabadalmak/.

d/Ezzel áttérünk a szorosabb értelemben vett t ő k e jelentőségének vizsgálatára a nemzeti jövedelem szempontjából.

Egyesek tőkén értik, természetesen tágabb értelemben a természeti kincseket is. Ezekkel a fűntiekben foglalkoztunk.

A továbbiakban eltekintünk attól, hogy ezek a javak milyen magánjogi viszonyban állnak, vagy állhatnak. Sőt éppen a f. fejezetben ettől el is kell tekintenünk, mivel a nemzeti jövedelem a nemzetgazdaság nozamána összege, a hozam pedig meghatározásánál fogva elvonatkoztat a magánjogi vonratázásoktól. Nem az a kérdés, hogy res fructificat-ne domino, hanem az: res fructificat-ne rei publicae? helyesebb lenne talán nem is tőkéről beszélni, mert szokás azt általában mint magánjogi

fogalmat felfogni. Mindenesetre fogalmainkkal meg-
egyeznek a marxista közgazdászok által állóalap-
nak nevezett termelési eszközök is.

Ezekben a tőkeben /vagy ha tetszik: alapok-
ban/ egyrészt természeti alkalmasság van, mely ké-
pesíti ezeket feladatuk elvégzésére; /így a di-
namó elektromágneses vasai helyett nem lehet kö-
vet, vagy fát alkalmazni/.

Másrészt általában szellemi tőkét találunk,
mely a fizikai munka egyszerűsítésére, vagy lerö-
vidítésére alkalmas megfigyelt jelent, és mely még
a legegyszerűbb gépek is megvan /így pl. a kere-
kesekben is./ vagyis a cél elérésére fordított
eszközöket csökkenti;

végül ezen eszköz kivitelezése rendszerint
fizikai munkát tartalmaz /ugynevezett "holtmunkát"/

Nincs benne azonban a konkrét gazdasági cél,
vagyis a kereslet.

Egy országban tehát ezeknek a tőkének ösz-
szege tulajdonképpen azonos az ipari potenciálal.

Kérdés már most az, hogy az ilyen értelem-
ben vett tőke kihat-e a nemzeti jövedelemre, okosá-
gi hatással, tud-e azon mennyiségi és minőségi
változást létrehozni?

A felelet annyira szembetűnő, hogy bizonyít-

tásával nem sokat kell foglalkoznunk. Hiszen nyilvánvaló, hogy a termelő eszközök hatóereje a munka termelékenységére döntő hatást gyakorol, hogy egy rosszabb, illetve elavultabb technikájú gép ugyanannak a munkásnak különböző hatásfokot, termelékenységet fog biztosítani. Napjainkban egyre fejlődő technika lehetővé teszi, hogy a gyárákban az emberi munkaerőt mindinkább csökkent-
sük, sőt automatikus gyárakat is rendeznek be.

e/Míg az előzőekben elvontakoztatunk attól, hogy a különböző termelési tényezők milyen jogi viszonyban voltak, a gyakorlati életben azonban egy ponton mégis jelentkezik a j o g r e n d hatása a nemzeti jövedelemre, amiben is az előző lejezetben az anyagi és formai ok egységét és kölcsönhatását véltük felfedezni. Itt nem kerülünk circulus vitiosusba, vagyis míg a főtebb nemzeti jövedelem fogalmából egyrészt kizártuk a magánjogi relációkat, most meg éppen csakadjuk vinni. Itt is megkülönböztetjük a nemzeti jövedelmet és a jogrendet, mint ahogy meg lehet kü-
lönböztetni az okot az okozattól.

Arról van ugyanis szó, hogy a jogrend által biztosított keretekben az emberi akaratnak is be-

folyása lehet a nemzeti jövedelem mennyiségére és minőségére is. A különböző gazdasági javak birtokosa, legyen az fizikai, vagy jogi személy, dönthet ugyanis arról, hogy adott gazdasági jószágot alkalmazzon-e a termelésben, vagy kivonja, és ha alkalmazza, mire alkalmazza. Hangsúlyozzuk, hogy erre a jog keretei elhatároló befolyást biztosítanak, mert a római jog *jus utendi et abutendi*-jétől a totalitarisztikus-rendszerek által megvolt lehetőségéig e ámos változat van.

Hasonlóképpen ott, ahol a jogrend elismeri a szabad munkavállalást, ott legalább is jogilag adva van a munkások akaratának befolyása is a társadalom hozamának mennyiségére, amit a szakszervezetek pénztartaléka gyakorlati lehetőséggé változtathat. Ezen akarati hozzájárulásnak jelentősége a sztrájkok alkalmazásával válik nyilvánvalóvá.

f/Végül rá kell még térni a k ü l k e r e s k e d e l e m szerepére a nemzeti jövedelem kialakításában. Itt elsősorban nem az átménő kereskedelemről van szó, bár az is feltétlenül emeli a nemzeti jövedelmet, hanem főként rá kell mutatnunk a kivitel és a behozatal jelentőségére azokban az országokban, amelyeknek természeti adottságai lehetetlenné teszik az autarkhikus gazdasági berendezkedést. De ezen túlmenően azoknak az országoknak a számára is, melyek kevésbé mostohán

vannak természeti kincsekkel ellátva, nem lehet közömbös a külkereskedelem évi volumenje. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy-egy áru előállításának természeti adottságai kedvezőbbek lehetnek az egyik országra, mint a másikra, mint ezt már az előzőekben láttuk. Ha már most minden ország főképpen ezeknek a kedvezőbb körülmények között termelhető áruknak a termelésére rendezkedik be, teljesítményének abszolút értéke nyilván nagyobb lesz, mint, ha energiáját, idejét és erejét a kevesebb előnyt nyújtó ^{előállításával járó} áru nehézségeinek leküzdésére fordítja. Mindezt azonban, csak akkor és olyan mértékben teheti meg, amikor és amilyen mértékben, az így keletkező előnyöket a behozatal-kivitel mérlegének egyensúlyban tartása mellett realizálni tudja, és ezért lesz jelentős a nemzeti jövedelemre a külkereskedelmi volumen mértéke. A valóságban leboncolított külkereskedelmi csere a bevívó országra viszonyítva természetesen további előnyöket jelent, hiszen ezek a bevitt áruk lényegesen jobbak, használatosabbak és alkalmasabbak szoktak lenni, mint a hazai magas költséggel előállított, mesterséges meglegházi termelés eredményei. /Mindez persze nem áll, ha hazai viszonyok között is elő lehetne állítani ugyanilyen

árakat, csak a hazai ipar fejletlensége, vagy gyermekcipőben járó volta miatt nem versenyképes a külföldi iparral szemben./

A pápai encyklikáknak és megnyilatkozásoknak sorában mindig visszatérő viszhang a külkereskedelem fontosságának értékelése. A következőkben csak néhányat fogunk kiemelni, hiszen már az *Ubi arcano* körlevél is felrója:

"*Lauguent populorum inter se commercia.*"

A Divini Redemptoris encyklika így ír: "Az államérdek a nemzetközi kereskedelemben és közlekedésben törekedjenek végre lebontani azokat a természetellenes akadályait a gazdasági életnek, amelyek a bizalmatlanság és gyűlölet szelleméből fakadtak, s végyék szivükre az igazságot, hogy a föld összes népei Isten nagy családjának tagjai." A *Grazie* 1940 karácsonyán hangsúlyozta: "Az ellentétek csirái körül különösen fontos azoknak a legyőzése, amelyek a világgazdaság terén mutatkozó kiálló ellentmondásokban rejlenek, lenát fokozatos munkával olyan megfelelő biztosításokkal kiegyensúlyozott állapot elérésére kell törekedni, amely minden államnak megadja az eszközöket arra, hogy minden rendű és rangú polgára számára megfelelő életmódot biztosíthasson."

A Charitate Christi compulsi encyklika rámutat azokra az ekkölcsi tényezőkre, illetve hibákra, amelyek a mesterséges vámnatárokat létrehozják: "Így azután a felebaráti szeretet isteni törvénye helyébe, amely az összes népeket és nemzeteket kötelezi, s ezeket a mennyei Atyának egyetlen családjaként foglalja össze, feltétlenül a mindenkire végzetes gyűlölet lép. Belőle sarjad a kölcsönös bizalmatlanság, amely elsorvaszt minden jogi és gazdasági kapcsolatot az emberek közt; az irigység, amely kárát látja mások javai-ban; a rendetlen önszeretet, amely mindent a saját hasznára fordít és a saját érdekének alárendel, mások érdekét nemcsak figyelmen kívül hagyja, hanem egyenesen eltiporja."

Non mai forse 1949 karácsonyán ismét hangsúlyozza: "Isten terveiben minden népnek békében és nem elszigetelten, igazságosan és nem nemzeti önzésben kell alkotni az emberiség nagy családját, s így kell haladnia a közös kötelezettség felé, a kölcsönös segítség és az Istentől emberekre szánt javak egyenlő elosztása útján."

XII. PIUS pápa megnyilatkozásaiban ismét és ismét visszatér a nyersanyagok forgalmának sza-

badságára. A Nell'alba így szólt a keresztény világhoz és az egész emberiséghez: "Az erkölcsi elveken alapuló új rend területén nincs helye az önző számításnak, amely arra törekszik, hogy közhasznú gazdasági forrásokat és anyagokat megszerezzen magának olyan módon, hogy abból kizárják a természettől kevésbé ellátott nemzeteket. E tekintetben nagy vigasztalásunkra szolgál, hogy látjuk megnyilvánulni annak szükségességét, hogy mindenki résztvegyen a föld javában, azokon az államokban is, amelyek ennek az elvnek megvalósítása esetén azok közé tartoznának, akik "adnak" és nem azok közé, akik "kapnak". De máltányos, hogy a világgazdaság szempontjából döntő kérdés megoldása módszeresen és fokozatosan történjen, a szükséges biztosítékokkal és tanuljon a múlt hibáiból."

Gravi karácsonyi rádiószózat ezt mondja: "S végül a helyett, hogy korlátokat emelnek a nyersanyagokhoz való hozzáfutás kölcsönös megakadályozására, miért nem szabadítják fel azok használatát és cseréjét minden nem szükséges köteléktől, főképpen azoktól, amelyek a gazdasági körülmények káros egyenlőtlenségét teremtik meg."

1950 karácsonyán az Un anno így szólt az emberiséghez: "végül miért kell meggátolni min-

dehát az a nyersanyagforgalmat? Ha ezt szűkebbé
tennők, az elősegítené a nyugodt termelést, és ki-
küsztölné a gazdasági élet veszedelmes kirovódásait."

"A keresztény békeakarát célja eltá-
volítani, vagy legalább enyhíteni a nemzetségeket,
melyek erkölcsiek és anyagiak. Ezek az okok többek
közt a szűk országhatárok és a nyersanyagok hiánya!"

Összefoglalván tehát vizsgálódásunkat, a
nemzeti jövedelmet meghatározó tényezők között
találtuk a természeti adottságokat és tényeket,
a fizikai, szellemi munkát, a tőkét, az emberi
akarát ráhatását, és végül de nem utolsósorban a
külsőkereskedelmi volument.

3./ A nemzeti jövedelem hatása a jö- vedelemelosztásra.

Ha már most magának a nemzeti jövedelemnek
kihatását vizsgáljuk a jövedelemelosztásra, a
követezőket tudjuk megállapítani:

a/Először lényegesen befolyásolja a nemzeti
jövedelem m e n n y i s é g e a jövedelemel-
osztás befolyását és eredményét is. Ha ugyanis
nincs mit elosztani, az elosztás eredménye is
nyilván zérus lesz; az osztandó emelkedése viszont

az osztalék változását hozza magával.

A termelés mennyiségének növekedésével, növekedik a piacon a kínálat, és csökkennék az árak, ami a reálbérek növekedésével az egy egyénre jutó tényleges teljesítmények növekedését jelenti.

A derülítő jövedelemelosztási politika éppen ezért még a válságok idején is igyekezett a nemzeti jövedelem emelésére. Hiszen a nagy 1929-31-es válság megtaníthatta az emberiséget arra, hogy a termelés csökkentése, csak további összenaradásra és végül a gazdaság élet megdermedésére vezet.

A nemzeti jövedelem növelésének követelménye annyira természetes, hogy normális körülmények között minden nemzet a nemzeti jövedelem emelésére törekszik. Az időnként mutatkozó túltermelési válságok miatt azonban megtorpan a termelés lendülete. A fokozódó megdermedés után azonban ilyenkor is a termelés megindulása fogja mutatni a kieléle vezető utat. Valóban a termelés kishird csökkentése olyankor, amikor lenne fogyasztás nem adhatja a megoldás kulcsát.

Ezért az újabb közgazdászok és szociológusok egyhangúlag hangsúlyozzák a termelés fokozásának jelentőségét. Így ezt javallja lord KEYNES és MELL-

BREUNING is. +

A Gravi 1948 karácsonyán ezt mondja:

"És a helyett, hogy a termelést gyakran jogos motívumok nélkül csökkentenék, miért nem adnak lehetőséget a népnek, hogy normális képességei szerint termeljen és úgy szerezzze meg munkájának gyümölcsét, inkább minthogy adományként kapja."

Két év múlva az Un anno ezeket mondja:

"A helyett, hogy a termelést korlátozzák, nem kellene-e lehetővé tenni, hogy saját munkájukkal keressék meg a kenyerüket. .. /t.i. a menekültek/ "

Azonban talán éppen a keletkező túltermelési válságok miatt óv attól minket a pápa, hogy mindent egyoldalúan a termelés fokozásától várjunk: "Az, hogy képtelen ellenőrizni a gépet, arra kellene, hogy ösztönözze az embereket, a gép áldozatait, hogy ne várják a szociális biztonságot egyedül a termeléstől és a szervezéstől. A termelés és a szervezés technikusainak munkája jelentősen hozzájárulhat a földünket fenyegető súlyos és kiterjedt problémák megoldásához, ha munkájuk

+ /31/ Nell-Breuning: Zur Sozial-Frage: 152. sp:

"Der christliche Solidarismus betont gegenüber der Statik der Verteilungsproblems die Dynamik der Güter oder den der ertragbringenden Tätigkeit. Er zeigt, dass richtige Lenkung der volkswirtschaftlichen Gütererzeugung der Weg, zur rechten Güterverteilung ist."

arra irányul, hogy megjavítsák és megerősítsék az igazi emberi értékeket, de semmi esetre sem eredményezi a nyomorúság nélküli világ kialakítását - mondja a Levate capita.

Az előző fejezetben már mi is jeleztük, hogy a termelés fokozása önmagában még nem elég. Hogy mire lesz még ezenkívül szükség, arra majd a következő fejezetekben kell kitérnünk.

b/Az elosztás szempontjából továbbá nem közömbös a nemzeti jövedelem m i n ő s é g i összetétele sem. Ha a nemzeti jövedelem a valóságban csak nehézipari gépeket tartalmaz, azt a családai háztartások nem tudják elfogyasztani. És ha ezeket a külkereskedelem nem tudja más jellegű javakra becserélni, az életnivó katasztrofális süllyedését vonhatja magával.

Ezért van a szociálpolitikának olyan ága, mely céljául tűzte ki a dolgozó tömegek közvetlen fogyasztását szolgáló javak tömeges és lehetőségekhez képest minél alacsonyabb áron történő piacra dobását. A szociálpolitikának ez az ága, amelyet anyagi bérvédelemnek is szoktak nevezni, tehát elsősorban arra ügyel, hogy a nemzeti jövedelemben a lakosság élelmezését, ruházkodását jelentő javak kellő mennyiségben és minőségben szerepeljenek és így a piacra kedvező hatást gya-

korolhassanak. Külön fejezetet érdemlenez, de szorosán ide kapcsolódik a lakáspolitikai bonyolult problémáitakája. Ez a kapitalista berendezkedések mellett azért válik különösen fontosszá, mert az emberek jövedelmének tetemes részét szokta a lakbér felemésztetni.

c/Végül ismét hangsúlyozni kívánjuk, hogy az egyéni jövedelmek kialakulására nem az egész világgazdaság teljes hozama, hanem az egyes nemzetgazdaságok évi jövedelme bir elhatároló jelentősséggel. Egy adott nemzetgazdaságban élő egyén jövedelmére nem lehet befolyással egy más világrészben létrejött gazdasági teljesítmény, hacsak a nemzetgazdaság egyik fontos szerve a külkereskedelem, nem kapcsolja bele a hazai forgalomban. Ami persze nem történhet ellenszolgáltatás nélkül. Az emberiség gazdálkodásának teljesítményei tehát csak a nemzetgazdaság közvetítésével jutnak az emberiség mai állapotában az egyes emberek birtokába, és így a jövedelemelosztás egyik fontos tényezőjét, a nemzeti jövedelemre kell határolni.

Erre nézve hosszú statisztikákkal lehetne írásztani az olvasót, melyek például kimutatták, hogy 1938-ban az USA lakóssága átlagban 1381 nemzetközi egységnyi jövedelmet élvezett, Európában 1000 egységen felül csak Anglia és Svájc álltak, míg Magyarország akkor csak 359 egységet ért volna el, ugyanezen nemzetközi egységben.

4./ A nemzeti jövedelem a jövedelem- elosztás anyagi oka:

Láttuk tehát, hogy a nemzeti jövedelem oksági natással van a jövedelemelosztás lefolyására. Ezt az okságot anyagi okságnak kell minősíteni.

Az anyagi ok ugyanis lehetőségi elv, amely képes valamely meghatározódást befogadni: materialis causa est enim principium potenciale, quod capax est aliquem determinationem recipere. Valóban a nemzeti jövedelem csak potencia, amely képes arra, hogy befogadván az elosztás elhatároló elvét létrejöjjön a jövedelemelosztás. Maga azonban csak "materialiter se habet", anyagi létező lévén az elosztás erkölcsi /jogi/ jellegű lényegi mozzanataihoz.

A nemzeti jövedelem meghatározásánál ki kellett térnünk az időre, a nemzeti jövedelemnek a közgazdaság további folyamataihoz való viszony kapcsán. Ezért beszéltünk, a nemzeti jövedelem fogyaszthatóságáról, közvetlenebb célra vonatkoztatva, pontosabban eszthatóságáról. És talán éppen fejeztük ki legjobban a nemzeti jövedelem jellegzetességét. Mert eszthatóságáról /távolabbról fogyaszthatóságról/ beszéltünk és még nem osztásról. Tehát potenciáról, képességről

és nem aktusról. Anyagi okról.

Jellemző különben, hogy a mennyiségi vonatkozásban kell meglátnunk a jövedelemelosztás anyagi okát, mert hiszen: *omne quantum est potentiale*.

Az emberi test, mint anyagi ok adja AQUINO SZENT TÁMÁS szerint mennyiséggel megjelölve az egyediség elvét, */materia quantitate signata est principium individuationis/* valamint hordozza magában a dispoziciókat, melyek képessé teszik az emberi lélek befogadására. Ezeknek a dispozicióknak leromlásával az emberi test nem fogja tudni többé hordozni a lelket. Így ha valaki halálosan megsérül, lelke is hamarosan el fogja hagyni a testét, mert megszűnnek azok a dispoziciók, melyek képessé teszik a testet a lélek befogadására. Hasonlóképpen elmezavar esetén megromlanak azok a testi dispoziciók, melyek lehetővé teszik, hogy a lélek akadálytalanul végezze a munkáját.

A jövedelemelosztás folyamatánál hasonlóképpen a nemzeti jövedelem mint nagy osztandó különösen mennyiségi, de minőségi összetételei folyamán is meghatározza, hogy a jövedelemelosztás milyen arccal fog felmutatni, másrészt a nemzeti jövedelem tulságos csökkenése esetén képtelenné válik arra, hogy a piac gépezetén keresztül

lehetővé tegye a jövedelemelosztás lefolyását,
és mind a jövedelemelosztás, mind a gazdasági
élet, melynek a jövedelemelosztás talán éltető
lelkét képezi -, mind inkább meg fog dermedni.

A T E T E L E S J O G R E N D.

1./A jogrend fogalma.

Az első fejezetben már kifejtettük, hogy Isten a kívülvilág javait az ember szolgálatára rendelte + és az ember és testi műveltében rá van utalva ezekre a javakra, mint HORVÁTH SANDOR kifejti, transzcendentális relációban van ezekkel. & az emberi személyiség azonban természeténél fogva társas lény, bonyolult társadalmi kötelekekben éli életét és ezeket a kötelekeket alapvetően és elsősorban a jogrend szabályozza. Így lett az anyagi javak ellenszarka a jogrend viszonyaiban megjelenő ember. A jogrend képviseli tehát bizonyos fókig azt a célviszonyt, amelyről az első fejezetben beszéltünk és ezért kell a továbbiakban erre rátérnünk.

Jogrenden itt a ténylegesen fennálló jogrendet értjük, vagyis az adott területen érvényesül biró tételen jogszabályok összességét. Ter-

+ 24. oldal.

&/ Eigentumsrecht 68. oldal

mészeti jogi törvényeket csak annyiban, amennyiben a teteles jogalkotás kifejezetten elismeri, vagy legalább is a szokásjog által hatóerővel bírnak.

A jogrend alatt értjük továbbá az állam egész jogi berendezésének elvi és gyakorlati megatartását. Korántsem lehet ugyanis kérdéses, hogy a törvényhozó végrehajtó és bírói hatalom milyen lehetőségeket biztosít a tulajdonjog tényleges érvényesítésére.

Végül hangsúlyozni kívánjuk, hogy itt, ebben az összefüggésben a jogrend, mint alanyi jog /ius subiectivum/ érdekel bennünket; vagyis facultas moralis legitima et inviolabilis aliquid faciendi habendi aut exigendi tanquam exclusive sum ad proprium commodum +

2./ A jogrend hatása a jövedelemelosztásra.

a/A jogrend befolyását a jövedelemelosztásra bizonyítja már annak fogalma is. Akárhonnan kezdjük utunkat a jövedelemelosztás szemléleté-

hez, mindenképpen feltárul a jogrend jelentősége.

Ha az elosztásra kerülő tárgyakból indulunk el: ezekre a javakra nézve a jövedelemelosztás: birtokul juttatás. Márpedig a birtokrend szükségképen jogrend. Így tehát eleve beléptünk a jogrend hatóerejébe.

De közelítsünk máshonnan, a személyek oldaláról. A jövedelemelosztás ugyanis a termelésben résztvevő háztartások, és így legalább is közvetve a termelésben résztvevő személyek között osztja szét a termelés eredményét. Amde a személyek viszonyát alapvetően az igazságosság szabályozza. Márpedig, mint AQUINOI SZENT TAMÁS kimutatja, az igazságosság tárgya a jog.+

Sőt egyáltalán: Ha nincs jogrend, elosztás sincs. Hiszen, ha valami épp úgy a tied, mint az enyém, vagy akárkié, vagy fordítva: épp úgy nem a tied, mint nem az enyém vagy nem az övé: elosztásról nem is lehet beszélni, hiszen éppen elvonatkoztatottunk tőle.

Ez a megfontolás pedig nem csak a magán-
+ IIa IIae 57. qu. 1. art.

tulajdon rendjére áll fenn, hanem a társadalmi tulajdonra is. Hiszen annak is van tulajdonosa, a közösség jogi személye.

A jogrend elvont viszonyokból áll, és aki a gazdasági élet konkrét adottságaihoz, gépeihez és nyersanyagtömegéhez szokott, könnyen lebecsülheti a jogrend hatását olyan jellegű gazdasági folyamatra, mint amilyen a jövedelemelosztás is. A megszokott rabszolga azonban, akit korbáccsal téritenek gazdájához vissza, bőrén érezheti a jogrend befolyását, mellyel a kizsákmányolást biztosítja. A kikényszeríthetőség valóban az a tényezője a jogrendnek, amelyben tapasztalati úton is rálehet jönni arra, hogy a jogrend nem egészen közömbös sem a gazdasági életre, sem a jövedelemelosztásra. Eppen ezért a fennálló magánjogi törvények és rendelkezések kikényszeríthetőségének foka és mértéke döntő jelentőségű a tényleges jövedelemelosztás lefolyására. Ez fogja meghatározni, hogy abban a jogrend milyen szerepet fog kapni, vagy éppen nem szűnik-e meg hatása elévülés

által. Persze a jogrend hatóereje nem merül ki a kikényszeríthetőségben. Az emberek nagy többsége ugyanis ha már miara nem, legalább erre a kikényszeríthetőségre való tekintettel betartja a jogrend előírásait. (Hiszen maga a kikényszeríthetőség nem tartozik a jogrend lényegéhez, csak következmény a minta-ok kivitelezéséhez.)

b./ A jogrend hatását a jövedelemelosztásra bizonyítja az is, hogy egészen másaként alakul a jövedelemelosztás, amint a jogrend megváltozik. Amiképpen a történelem folyamán változnak a jogrendszerek, ugyanúgy változnak sorban az elosztások képei.

Természetesen minket itt elsősorban az egyes jogrendek magánjogi felfogása, vagy mivel a hűbéri társadalomban nem egészen szabatos magánjogról beszélni, birtokjogi felfogása érdekel. Természetesen, mint már fejezetünk elején megjegyeztük, ez el nem választható kapcsolatban áll magával a teljes jogi berendezkedés egészével is. Amikor azonban a birtokjogi kérdéseket is csak egészen

roviden érinthetjük, nem térhetünk ki a kérdésnek közjogi viszonyokkal való további összefüggéseire. A közjogi és alkotmányjogi szervezetek számtalan változatának a birtokjoggal való egybevetése megengedhetetlenül meggyújtandó tárgyat. Most hogy ne említsünk, a magyar középkor /sőt újkor/ birtokjoga kifejezetten hibéri jellegű, még jogilag az egykori magyar közjog sosem mutatott fel a nyugati államok függőleges tagolódásának megfelelő formát, ténylegesen is csak átmenetileg néhány hanyatló korban.

Végigjárván a múltban megvalósult és részben vagy egészben ma is fennálló jogrendeket látni fogjuk, hogy határukra miként alakul át a jövedelemelosztás aránya.

Általában négy jogrendről beszélhetünk, amelyek a gazdasági élet szempontjából más-más arcot mutatnak. Persze ezek sokkal inkább típusok, minthogy a tényleges életet ebbe a négy osztályba maradéktalanul bezárhatnánk.

A r a b a s o l g a s á g n a k legjel-

lensébb tünete, hogy a rabzolgákat delognak/res/
minősítik, nem pedig személynek. Következésképpen
nem ismerheti el a rabzolgák rendelkezési képessé-
gét nemcsak a külső tárgyakon, de saját munkanerejü-
kön sem. Abban a jogrendben tehát a legfontosabb
dolgozó rétegeknek semmiféle tulajdonképeni érte-
lemben vett jövedelem sem jut. Minden különösebb
bizonyítás nélkül nyilvánvaló, hogy ez a berendez-
kedés lábbal tiporja a természetjog legelőkelőbb kö-
vetelményeit.

A m á b é r i s é g r e két jogi el-
vet kell jellemzőnek tartani. Az egyik a földfor-
galom korlátozása, sőt szüntelése. Földtulajdont
ugyanis e rendszerben csak közjogi jellegű jóvá-
hagyással lehet átruházni. Következésképpen a föld-
esur sem valóságos tulajdonosa a birtoknak, hanem
tulajdonképpen csak haszonélvezője. Ennek követ-
kezménye az is, hogy a földesur nem tudja birtoki-
nak egész anyagi erejét kihasználni, így például
földhitelt költeni. A másik jogi elv a jobbágyok
szabad-költözködésének ugyancsak közjogi jellegi

tilalma. Persze ez a jogszabály sem érvényes mindenkör és mindenütt egyformán, mint ahogy a rabszolgaság sem volt mindig és mindenütt egyformán szigorú. A jobbágy azonban korántsem valik úgy a földesur birtokává, mint ahogy a klasszikus rabszolgaság a rabszolgát a rabszolgatartó magán tulajdonává tette, quo quis uti et abuti potest. Mivel azonban a jobbágynek meg kell élnie, és mivel a közfoglalkozások lakóhelyéhez kötik, és mivel a jobbágy saját nevén közvetlenül nem birtokolhat földet, a földesurral szoros gazdasági kapcsolatba és függésbe kerül. A földesur rendszerint tovább adja birtokának kisebb vagy nagyobb hányadát jobbágyainak, mint ahogy azt ő is tulajdonképpen csak vazallusként bírja. Nyilvánvaló már most, hogy ez a jogrendszer egészen másként fogja formálni az elosztás kialakulását, mint azt a rabszolgaság tette.

A t ő k é s gazdasági rendben meg-
szűnnek a függőleges közfoglalkozási jellegű kötelékek.
A földesur saját jogán a föld tulajdonképeni bir-

zokosává /dominus/válik. A jobbágy pedig vissza-
nyeri szabad-költözködési jogát. Mivel már most
a hűbéri kötelékektől mentesen választhatja meg
munkahelyét, a munkaerő felesleg enként és szaba-
don csoportosulhat a rá igényt tartó, illetve rá-
szoruló gazdasági görök felé. Az egész gazdasági
életre megint jellemzőek lesznek a magánjogi kap-
csolatok. Mivel ebben a rendszerben így a gazda-
ságiakhoz viszonyítva a jogi szempontok háttérbe
vonulnak a gazdasági élet lendülete igen magas
hullámokat ver.

A hűbériség kötelékei azonban nemcsak hát-
rányokat jelentettek, amint azt hamarosan a mun-
kásságnak saját kárán kellett tapasztalnia.

Az ember ugyanis testi létével testi szük-
ségleteket is hoz magával. Ezek ellátása azonban
a minden köteléktől feloldott proletártömegek szá-
mára megoldatlan maradt. Szükségeikben a vállalkoz-
ók és tőkésök első zsákmányává lettek, amint azt
például a 19. század elején az angol kapitalizmus
történetéből, vagy az iparosodni kezdő keleti te-

relateken láthatjuk manapság. A nincstelenség ugyanis, ha élni akarnak, kénytelenek elfogadni a vállalkozók által előírt szerződési feltételeket. Sorsukat, családjuk nagy száma csak súlyosbíttja. Így ez a jogrendszer szabadelviségének megfelelő kötelességével a jövedelemelosztásban biztosítja a munkások legnesszebbmórái kizsákmányolását.

A munkások azonban felismerve helyzetüket szervezkedni kezdenek és ezzel a j g a z d a - s á g i r e n d körvonalai kezdenek kibontakozni. Hogy ezt az új rendet MIKOS-sal laborizmusnak, MARX-sal szocializmusnak, vagy a szakszervezetek fokozódó jelentősége miatt korporációs rendszernek kell nevezni, nem kívánjuk eldönteni. Azt azonban tényként kell elismerni, hogy a munkások egyesülései révén mind kedvezőbb feltételeket tudnak maguknak biztosítani mind a jövedelemelosztásban, mind pedig a munkavállalásnak egyéb körülményeit illetően. Ennek természetesen feltétele, hogy a jogrend egyrészt elismerje a szakszervezetek szervezkedési jogát, másrészt a kollektív szerződéseket. Ezzel a folyamattal párhuzamosan szintén át-

alakítja az elosztást, hogy a szociális biztosítást a törvényhozás mind teljesebbé teszi. Végül ugyanilyen hatásnak azok a törekvések, melyek a munkásokat a vállalkozói nyereségben is részesíteni kívánják. Ez a mozgalom még ROWEN-nel kezdődött és sok sikertelen kísérlet után ma már mind több vállalkozás meghonosítja.

Ismét látjuk tehát, hogy amint a jogrend átalakul a szociális jogi szerződések mind több szociális tartalommal telnek meg. Amint a különböző szociális követelmények kikényszeríthetőségét a megfelelő jogi szervek biztosítják, a jövedelem-elosztás lefolyása ismét más alakra fog oltani.

A jogrendszerek során végigtekintve tehát azoknak a jövedelemelosztást átalakító hatásait igazolniuk kell tekinteni.

Ma már most ezeknek a jogi rendszereknek tényleges történeti megvalósulását vizsgáljuk, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a fejlődés vonala korántsem egyenes irányu, hanem erős hullámzást tapasztalunk,

oir ezen túlmenően lehet bizonyos irányvonalat észrevenni, anélkül azonban, hogy akármelyik rendszer visszatérése kizárt lenne.

Míg ugyanis a rabszolgaság az 1300-as évek elejére az európai keresztény államokban megszűntnek tekinthető, ugyanezek az európai államok gyarmataikon nem szegyezték újból bevezetni.

Másrészt a rabszolgaság felbomlása nem vezet szükségképen hűbériségre. A kelet-római birodalomban a rabszolgaság bomlásából lényegében inkább a korai kapitalizmushoz hasonló gazdasági rendszer keletkezett, mint hűbériség. Bár a kereszties hadjáratok nyomán érték hűbéri hatások is Bizánc társadalmi berendezkedését, az tulajdonképpen csak a negyedik kereszties hadjárat ültette át.⁴

Ugyanakkor korunk hadi-gazdasági és totalisztikus rendszerei a rabszolgasággal sok egyező vonást tudnak felmutatni.

⁴ Setton: On the Land Tenure.

A haladás mérésével egyéb-ként is nagyon óvatosnak kell lenni. Franciaországot a polgári szabadságjogok egyik úttörőjének tartják. Kérdés mégis, hogy mennyiben lehet haladásnak minősíteni a francia júliusi formaium alkotmányát, mely a lakosság 0.6%-ának biztosított szavazati jogot, a magyar nemzeti alkotmányhoz viszonyítva, amely ehhez képest a népesség kétszeresének juttatott választási jogot. +

Hasonlóképen kérdés, hogy mennyiben jobbak a legújabb kor mezőgazdasági munkafeltételei a kiberiség koránál. Akkor a földessuri és papi dízma a termelésnek 20%-át vette el a termelőtől, míg az újkorban szokásos harmincos és felel bérlet 33%-ot illetve 50%-ot jelent!

Ennek ellenére megállapítjuk, hogy az egész emberiség nagy egészében mind emberibb berendezkedések között élheti le életét.

+ Szekfi: Híron hazszedek. II. kiad. 128 old.

c./A jogrendnek a jövedelemelosztás feletti hatóerejét bizonyítja az u j r a e l o s z t á s is. A piacon kialakuló elosztás eredménye ugyanis igen gyakran nem felel meg minden magasabb kívánalomnak és követelménynek. Ezért az erősebb és igazságosabb elosztás megközelítésére az állam és a társadalompolitikusok a törvényhozás útján új törvényeket, asinormértékeket léptetnek életbe. Ezt nevezzük újraelosztásnak, amely tehát az elsődleges, - általában a piacon kialakuló -, jövedelemelosztást igyekeznek a magasabb szempontok figyelembevételével helyesbíteni.

Annak egyik formája az adózás. Az adózás végzikiséri az államnak történetét, és létjogosultságát valóban a közjó magasabb elvében nyeri. Már a skolasztikusok is tudták a középkorban, hogy az osztó igazságosság megköveteli az adóterheknek az adózók teherviselőképességéhez való arányosítását. Ezt különben minden felelőssége tudatában lévő kormány igyekszik is keresztül vinni. Tudják ugyanis, hogy az állami jövedelemnek túlnyomórésze az adóalanyoktól folyván be, nem lehet céljuk azok tönk-

retétele.

Az adózásnak már előre újraelosztást jellege van. A legutóbbi kor társadalmi mozgalmai pedig a progresszív adózás bevezetését egyik fő programpontjuknak tartják. Sőt sokan vannak, akik a jövedelencsökkentés összes problémáit adózás útján kívánják megoldani. Magától értetődik, hogy az adót az állam veti ki és hajtja be. Következésképpen az adózásban a jogrend szabályozza, vagyis befolyása alatt tartja a jövedelencsökkentést.

Az újraelosztásnak másik formája a társadalmi biztosítás. Ez szintén jogi úton kerül gyakorlatba és így szintén a jogrend szerepét bizonyítja az elosztás kialakulásában. Először ugyan szakszervezeti szerződésekből áll, de a szakszervezetek befolyása mindinkább érvényesül rajta, s ma már minden állam törvény útján szokta szabályozni. Újraelosztásnak kell minősítenünk, mert szolgáltatásaikat a munkások osztályok élvezik, viszont fedezésükre a tőkés osztályok is hozzájárulnak, bár nem mindig méltányos arányban.

Újra elosztás bizonyos fokig maguk a munkások között is, mert tehetségesebbjeik hozzájárulása sok szerencsétlen sorostársuk szerencsétlenségén segít. Végül a munkásozttály részéről kényszer-takarékos-ság-nak is tekinthetjük.

Az újraelosztásnak rendkívül, de igen szor-moru formája az a folyamat, melyet pénz inflatiója-val majd devalorizációjával megy végbe. Nyilvánva-ló, hogy ez is az anyagi erő átcsoportosulását von-já magával és hogy ebben is fontos szerepet ját-szik a jogrend, mert a jegybank működését a tör-vényhozás szabályozza.

3./ A jogrendet kialakító tényezők.

A jogrend a törvények összessége. A tör-vény tulajdonképpen a törvényhozó akarata. Így mind-azok a tényezők befolyásolhatják létrejöttét, me-lyek az emberi akaratra befolyással lehetnek. I-lyen szempontból mindegy, hogy a törvényhozó egyet-len személy vagy ötszáz-tagu kamara. A tömeglélek-

tan szolgáltatathat értenéve néhány részletesebb megfigyeléssel, de megállapításaink általában mind az egyéni törvényhozásra, mind pedig a törvényhozó-testületekre állnak.

a./Az emberi akaratra pedig elsősorban az é r t e l e m n e k van befolyása, mivel az akarat facultas appetitiva rationalis: értelmi vagyóképesség. Vagyis az akarat alkalmas az értelem által feltart indítékok követésére. Ezért van orvosi jelentősége a törvények alakulására a korokban vizsgáló tanrendszereknek. Látni fogjuk a buddhizmus hatását a délkeletázsiai földreformokra. A kinyilatkoztatás ereje érvényesült a zsidó törvényhozásban. A kereszténység hatása pedig már meglátászik az első keresztény császárok törvényalkotásában is.

A továbbiakban nem különböztetjük meg különösebben vizsgálódásainkban a kinyilatkoztatás és a pusztán emberi bölcselkedés meg jogalkotás hatását. Ennek a megkülönböztetésnek következetes keresztülviteléhez még számos részletesebb tanul-

mányra lenne szükség. Sokszor ugyanis a keresztény jogrendszerekben megnyilvánuló kinyilatkoztatott elemek számos emberi következtetés néha téves köntösében jelennek meg.

JUSZTINIÁNUS törvénykönyvében "már a természetjoggal ütköző barbár intézménynek nevezi a rabszolgaságot." A rabszolgáknak "mindenféle vonatkozásban védelmükre kel." +, ha a rabszolgák teljes felszabadítását nem vinette át a gyakorlatba mindjárt teljes következetességgel.

NAGY KÁROLY kapituláréin is tükröződik a kereszténység tanítása. Ez a hatás a középkorban még fokozódik. Hiszen a jogtudományi karok is a keresztényegyetemek kánonjogi tanszékeiből fejlődtek. Nem kell különösnek tartanunk tehát, hogy az európai nemzetek jogalkotása két forrásból, a kánonjogból és a római jogból származott. Az is jellemző, hogy számukra a római jogot is a keresztény egyetemek, tehát az egyház közvetítette. A bölcséleti illetve a teológiai rendszerek jelentőségét a jogalkotó akarat számára a kamat-tilalmak története is igazolja. Az erkölcstannak a középkorban nagyjából érvényes megfontolásai alapján NAGY KÁROLY tiltja a kamat szedést. Ugyanígyen megfontolással az összes középkori államok tiltották. Mikor a hitújítás tanai a kamatvételt megengedettnek találják, a protestáns államok az elsők, melyek sorra felfüggesztik tilalmát.

A nemzetközi jog eredetében a szokásjog útján nyert ugyan érvényt, de HUGO GROTIUS, akit atyjának szokás tekinteni, legfőbb forrásául FRANCESCO VITORIA, SUAREZ és más spanyol szerzetesek erkölestudományi munkáit használta.+ A tanrendszereknek a jogrendre való hatását ebben is láthatjuk.

A legújabb kor szabadelvű törvényalkotásairól köztudomásu a fölvilágosodás irodalmának és tanainak hatása. Ezek az eszmék azonban a francia forradalmat /1789/ megelőzően és arra nagy hatással az Egyesült Államok alkotmányában /1787/ jelentkeztek.

Emnek az alkotmánynak alapjául viszont Pennsylvania alkotmánya szolgált. Pennsylvániát WILLIAM PENN 1681-ben alapította, és államában a szabadságjogokpak, így a vallásszabadságnak és politikai szabadságnak eszményét érvényesítette. Ezek a tanítások tehát visszanyulnak egyrészt az emberi jogok első kodifikációjának tekinthető Bill of right-re, mely 1687-ben a glorious revolution eleven protestáns légkörében született, másrészt az Egyesült Államok keletkezésének korára,

+Gajzágó: A nemzetközi jog eredete. Passim.

melyeket szintén lüktető keresztény vallásos szellem szervezett meg. Mégpedig Massachusetts és Connecticut államokat a puritán, Pennsylvániát a quaker szellemiség hozta létre. A katolikus ir BALTIMORE lord alapította az egyetlen katolikus eredetű északamerikai angol gyarmatot: Marylandot /1634/, amely viszont elsőnek és alapításától fogva tizenhárom társa között sokáig egyedül biztosította a teljes vallás szabadságot.

Ha azonban mindezeket nem is ismerünk, már az is jellemző lenne, hogy ezek az eszmék nem Kínában, Stambulban vagy Afrikában forrtak ki, hanem a keresztény alapműveltségű államokban. +

Azt is meg kellene fontolni, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméinek igazi értelme csak a keresztény világnézetben lehet.

A szabadság üres szó csupán, ha csak aanyag van. Az anyag ugyanis szükségképen csak mechanikus meghatározottságban található. Szabadság csak a lélek szellemiségéből és az arról szóló keresztény tanításból fakadhat.

Ha csak az anyagi világ szemüvegén nézzük az embert, nem találhatunk közöttük két egyenlőt, mert éppen az anyagi tulajdonságok szerint ahány ember van, annyiféle. Nagyságra, alakra, bőrük színére, testüket felépítő atomok számára nézve az emberek mind különbözőek. Csak a halhatatlan lélek az, amelynek révén mindnyájan ugyanabban az emberi méltóságban részesülnek.

Végül a testvériség is szójáték csupán, ha elvetjük az első emberpárról szóló tanítást, amely pedig már az észvetségi ki nyilatkoztatás sarkalatos tételei közé

tartozott.

A szabadelvű alapelvekről tehát máltán elmondhatjuk KETTÉLEKKREL: "ami bennük igaz, az nem új, ami pedig új, az nem igaz." +

A marxista elmélet terjesztésének jelentősége volt nemcsak a társadalmi mozgalmak terjedésében, de a marxista pártok országgyűlési harcaik közepette mindig igyekeztek ezeket az elveket a törvényalkotásban érvényesíteni. Maga MARX mondotta, hogy "az elmélet a tömegek közé hatolva anyagi erővé válik." Ezzel rendszerének lehetőségei között jól meglátta, ha éppen amiatt nem is határozhatta meg pontosan azt a működést, melyet az elméletek a törvények keletkezésére kifejtenek. A szovjet jogalkotásra is jellemző, hogy vasszigorral igyekszik a törvényhozás révén biztosítani a marxi-lenini tételek érvényességét. A marxista jogalkotásban éppenugy kifejezésre jut saját világnézete, mintahogy a középkori törvényeiben a keresztény szellemiség érvényesült.

A tanrendszerek hatása szempontjából érdekes lenne továbbá nyomon követni a törvények és jogszabályok egészségügyi előírásainak változásait az orvostudomány fejlődésével.

Azt tapasztaltuk / 76.-78. oldal/, hogy a jogrendszerek bizonyos hullámvázban vannak, de egy bizonyos fejlődési irányt pillanthatunk

+ Ketteler: A munkások kérdése és a kereszténység
25. old.

meg bennük. Ebben szintén a megismerésnek a törvényhozásra való hatását kell látnunk. Az értelem ugyanis meg tudja ismerni az emberi természet alapvető követelményeit, vagyis a természetjog előírásait. / Rom.2, 12-16./ Annak a hullámnak a csomópontja, a fejlődésnek az irányvonala éppen az, az értelem által mindjobban megközelített és a törvényekben mindinkább kifejezésre juttatott természetjog.

b./ Az eddigiekben láttuk az értelem hatását a jogrendszerekre, az emberi akaratra azonban nem csak az értelem, hanem mai állapotában sajnos talán többször az érzéki vágyóképeség: az é r z e l m e k és az ö s z t ö n ö k vannak befolyással. Az emberi akarat szabadságához ugyan is hozzátartozik, hogy a szenvedélyeknek az értelemmel ellenkező utmutatásait is követni tudja. Ezzel rátérünk arra a másik tényezőre, mely az emberi törvényhozásra nagy befolyással lehet.

Már a jogrend természete is olyan, hogy sokszor kevésbé tiszta szándékok egyszer tudattalan, máskor nagyon is tudatos álcázására szolgál.

A tételes jogalkotás megnyilvánulásaiban is néha nyíltan, máskor burkoltan számtalan, öntudatlan ösztönös vágy megnyilatkozását láthatjuk.

Persze ezeket erkölcsileg sem lehet mindig elítélni, hiszen ezeket is éppen úgy Isten öntötte az emberbe, mint ahogy Ő adta az értelmet és az akaratot.

Igy az ősi intézmények iránt megnyilvánuló tiszteletben, számos emberbaráti intézkedés megalkotásában mély emberi érzések mozgathatják a törvényalkotót. A vallásos kegyeletnek is számtalan megnyilatkozása van a jogban, és ezeket sem lehet mindig visszavezetni AQUINÓ SZENT TAMÁS útjára, hanem a törvényhozó és a néptömegek vallásos érzéseiben kell lelki indítékaikat találnunk, különösen ha babonás szokásokat írnak elő. /Istenítéletek./

Sajnos azonban az ember üsztönös életének nemcsak napos oldala nyilvánulhat meg a tételes jogban. Mert tételes jogalkotások rendelték el, illetve tették lehetővé a keresztény vértanúk isszonyatos kínzását és mindazokat a kegyetlenségeket, melyeket a történelem folyamán az igazságszolgáltatás örve alatt elkövettek.

A kiváltságos osztályokat kiváltságaik megszerzésében és főleg megőrzésében éppugy az önzés és a fősvénység vezérelte, mint a forradalmi törvényalkotások féktelen birvágyát.

Az állam kiméletlen elvilágiasítására irányuló törekvések mélyén is meg lehet találni a durva indulatoknak legalább tudatalatti működését.

legujabb-

A keresztény házasságjogot elsőörő

kori "egyházipolitikai" törvényalkotások viharában pedig a nemzeti szabadság polgárjogot nyeresének al-
mialatt alhatte meg./ Sokszor legkevésbé sem a tu-
dat alatt./

C./Alután így csak felületesen végigjät-
szottunk az emberi szenvedélyek billentyűin rá kell
még mutatnunk arra a szerepre, melyet a propaganda
jatszik a törvények létrejöttében. Ilyen irányu be-
folyása már a választásokon jelentkezik, de hatása
alól az országgyűlések egészükben és tagjaikban
sem tudják magukat kivonni.

A propaganda figyelemmel van arra, hogy
az értelen tevékenysége három útban bonyolódik
le: fogalomalkotásban, ítéletalkotásban és következtetésben. A fogalomalkotás lényegesen könnyebb, mint
az utóbbi kettő. Ezért az emberek nagy többsége ön-
álló kritika és összehasonlítás nélkül szívesen
fogadja a számára feltalált és minél egyszerűbben
felfogható elméleteket. Így ugyanis megszabadul a
következtetések és összehasonlító ítéletalkotások
unalmas terhétől, amelynek felvételére nem is al-

kalmas mindig. A propaganda jelentősége elsősorban ebben van. A sokszor ismételt állításokat az egyszerűbb és kritikátlanabb ember végül is megszokja és tudomásul veszi, hogy most ez a "divat". És ki kritikátlan? Általában mindenki, ha csak az adott kérdésben nem szakember, vagy véletlenül egyéni érdekei nem teszik lázadóvá. Azonban még igen művelt szakembereknek sem szokott erős oldaluk lenni idegen területen a kritika.

Semmi sincs az értelmében, ha csak nem volt előbb az érzékekben: Nihil est in intellectu, nisi prius fuerit in sensu. A propaganda tehát a fogalom- és ítéletalkotás megkönnyítésére tetteit lehetőleg tetszerős köntösbe öltözteti. A plakátok élénk színe, a versek ritmusa mozditja elő, hogy az érzékeknek minél élénkebb képzetet szolgáltatva könnyen fölfoghatóvá és még könnyebben elfogadhatóvá tegyék a hirdetett elveket.

A propaganda, és így a választási propaganda is, nem szokott megállni az elméleti tételek hangoztatásánál, hanem igyekszik hatását a szenvedélyek fölforgatásával minél átütőbbé tenni.

De magában a parlamentben sem szokták a szónokok megvetni azokat a fégyvereket, melyek kollektív érzelmeiben onként kinalkoznak számukra. KOSSUTH LÁJOS hatalmas hatású beszédeinek sikerét nem utolsó sorban beszédei léngolásának köszönhetette. SZÉCHÉNYI magára maradásának oka nem kis mértékben éppen az volt, hogy erkölcsi megfontolásból inkább tartózkodott ezeknek a lehetőségeknek kiaknázásától.

d./Csak röviden szeretnénk utalni a teológia tanítására, amely szerint a k e g y e l e m jelentőségét is hangsúlyoznunk kell az akarat alakulására. Sajnos azonban ezt a működést tapasztalati úton alig lehetne megközelíteni, s ezért a kegyelem és a törvényhozási viszonyát még eddig senki sem vizsgálta, bár talán itt is lehetne érdekes megfigyelésekre jutni.

Igy éppen a mi térségünkben a lateráni zsinat döntése a kamatszédésről elhatározó jelentőségi lett az egész középkorra. Állásfoglalását az összes keresztény állam jogrendszere befogadta és így hatását senki kétségbe nem vonhatja. Márpe-

dig ha valahol, akkor az egyetemen a színt tör-
vényhozóinak értelmére és akaratára a megvilá-
gosító és indító kegyelelnak efficaciter hatnia
kell.

e./A gazdasági élet felépi-
tésének is van szerepe a jogi törvények létrejöt-
tében. Ippen ennek a felépítésnek átalakulásában
kell keresnünk annak okait, miért CJC ma meg-
engedi a kamatvételt. /1848. kánon/+ Ezt az át-
alakulást senki sem tagadhatja, aki tudja, hogy
miként alakult át a középkori, általában önellátó
gazdálkodás forgalmi gazdasággá.

A gazdasági élet alakulása azonban önmagától épp úgy nem jelentkezik a tételen jogrend-
szerre, mint ahogy a természetjoggal homlokegyenest
ellenkező emberi jogalkotások is vannak. Mind a ter-
mészetjogot, mind pedig a gazdasági élet törvényeit
meg kell ismerni, sőt akaratunkkal el kell ismerni,

+v.ö. Ibrányi: A kamatkérdés erkölcsstudományi
problematikája.

hogy teteles jog származzon belőle.

Annak ellenpróbájával gondoljuk meg, hogy a termelőeszközök korántsem voltak fejlettebbek a középkori keresztény államokban, mint az araboknál, sőt éppen a keresztény nyugat ebben az időben, különösen az anyagi polgárosodás terén nagyon sokat tanult az araboktól, kezdve a bölcselétől és az orvostudományon az építészetig és az algebráig. Ennek ellenére a rabszolgaság a XIII. század végére a keresztény államokban eltűnik, míg például-Szand-Arábiában még ma is természetesnek tartják.

Hasonlóképpen mennyivel lehet haladottabbnak minősíteni a késő középkor gazdasági életét mint a XVII. és a XVIII. századét. Mégis a XIV. és XV. században nincs rabszolgaság az angol és francia területeken, míg az újkorban mind Anglia, mind Franciaország gyarmati tartományaiban számtalan rabszolgát tart. Ugyanígy érthetetlen, hogy miért lett volna gazdaságosabb /rentabilisabb/ rabszolgaság az USA déli államaiban, mint az északiakban 1860-ban.

ennek alapján be kell látnunk, hogy a természeti és gazdasági törvények legfeljebb csak a feltételeit szolgáltatathatják mind magának a jogrendnek, mind pedig a belőle folyó elveknek, melyek a jövedelemelosztást szabályozzák. Ennek a jogrendnek meghatározott közelebbről és ténylegesen az értelmének és az emberi akaratra ható egyéb tényezőknek szerepében kell keresnünk.

4./4 fizikai /gazdasági/ hatalom szerepe.

Nem elég a törvényeket meghozni, hanem azoknak a joggyakorlat révén életet is kell kölcsönözni. Ha az alattvalók betartják a jog rendelkezéseit, ez nem jelent nehézséget. Azonban a tapasztalat sajnos bizonyítja, hogy az emberek áthagyják a törvény intézkedéseit. Ilyenkor különleg kell őket annak betartására szorítani, ha csak nem akarjuk, hogy a törvény betűje írott maradjon.

A törvény kikényszerítéséhez azonban il-

sikai hatalomra van szükség. A joggyakorlatot ezzel a fizikai hatalommal a jogrend létrendi/existenciális/ összetevőjének nevezhetjük, mivel a gyakorlatban ez kölcsönöz a jogrendnek életet.

/Természetesen nem a törvény létéről van szó, mert az létezik: érvényes attól fogva, hogy a törvényes törvényhozó hatalom léptette, hanem a jogrendnek, mint ilyennek, existenciális összetevőjéről./

A fizikai hatalomnak gyökerei az emberi testi mivoltában nyugodnak. Ezt már abból is gondolhatjuk, hogy feladata a külső anyagi világgal gondoskodni a törvények végrehajtásáról.

A fizikai hatalom egyik gyökere szerves és szociális eredetű, hogy a testi kötöttségekkel ^{ember} folytan az élelelre, lakásra, bizonyos idő után alvásra és más szükségletekre szorul, melyeket ha ki nem elégít, elpusztul. Igyan csak a testi kötöttségek teszik lehetővé, hogy az embert mozgásban korlátozzák vagy gátolják, illetve testileg bántalmazzák.

A fizikai hatalom másik gyökere területes és azokból a képességekből, készségekből, tehetségekből és erőkből származik, amelyek az ember testében rejlének. Azonban éppen az anyag az, amely

Az Isten SZENT TÁRS szerint a mennyiséggel meg-
jelölve az embereket egyedesíti, s ennek kapcsán
nincs két ember, aki azonos erejű, testalkatú len-
ne. Sőt az ember lelki képességei is a testi
készségek feltételeitől függenek és változnak e-
gyedenként. Ha pedig ezek a testi készségek meg-
romlanak a léleknek már nem áll módjában a test-
nek további éltetése és bekövetkezik a halál.

Tehát az emberi személyhez az egyedesítés
révén természetjogiilag eltérő erők és képességek
kapcsolódnak. Így az emberek között mind hatalomra
mind pedig képességre nézve egyenlőtlenség jön
létre.

"Az evangélium tanítása szerint - mondja
quod apostolici muneris - pedig az emberek egyen-
lősége abban áll, hogy mindannyianak egyenlő ter-
mészete van, - mindnyájan az Isten gyermekeinek
magasztos méltóságára hívatnak, - s valamint mind-
nyájunknak egy a céljuk: úgy egy és ugyanazon tör-
vény szerint fognak megítéltetni s érdemük szerint
jutalom vagy büntetésben részesülni.

A jogi és hatalmi egyenlőtlenség
+ 12 50g ~~szék~~, de ph. v. m. d. d. l.

s é g pedig a természet Alkotójától származik,
"akitől minden atyaság származik a mennyben és a
földön"/Lph 3,15/.

A katolikus tanítás a természetes és a
tétéles isteni törvényre támaszkodva a család jó-
létét s a közbékét is biztos alapokra fekteti a
birtoklás jogáról s a javak felosztásáról való
elvet által. Míg ugyanis a szocialisták azt tanít-
ják, hogy a birtoklási jog emberi találmány, mely
ellenkezik az emberek természetes egyenlőségével,
- s a javak közösségét követelve hirdetik, hogy
a szegénység turhetetlen állapot s azért a gazda-
gok birtokához bárki szabadon hozzányúlhat: addig
az Egyház, amely bolesen, oly tapintatosan a már ter-
mészettől is különböző értelmi és erejű emberek
között egyenlőtlen birtoklási viszonyokat is elis-
mer s a természetes jog ezen ágának: a birtokjog-
nak sértetlensége fölött őrökodik; tudja ugyanis,
hogy Isten a lopástés rablást annyira tiltja, hogy
idegen jószágot még megkivánni sem szabad, s hogy
a tolvajok és rablók épp úgy kizártnak a mennyek

országából, mint a bálványimádók és házasságtörők.

/I Kor 6,9/"

Az a két tényező a gyakorlatban együttesen és egymást erősítve jelenik meg: amennyiben a gazdasági hatalom egyrészt a gazdasági erőforrások egy kézben való csoportosulását jelenti, másrészt a nincsteleneknek ezekre a gazdasági erőforrásokra való utaltságát.

Abban a gazdasági hatalomban rendszerint jelen van a hatalomnak harmadik gyökere, mely a gazdasági célviszonyok helyrajzában elfoglalt helyéből következik. Az egyeduróságok és az oligopoliumok ugyanis az azonos kiterjedésben levő háztartásokat egy kézben egyesíti és így az előttük illetve utánuk fekvő háztartások kívánnak nekik szolgáltatva, mivel gazdasági létükben rájuk vannak utalva.

Mi már most a gazdasági hatalom fűt felvett három tényezőjének hatása a jövedelemelosztásra?

Az ember testében rejlő eltérő és egyenlőtlen képességek, egyenlőtlen gazdasági teljesít-

ményeket eredményeznek, amelyek a jövedelmek nagyságának eltérését hozzák létre. Ha ugyanis a jövedelmek nincsenek arányban a teljesítménnyel, a nagyobb képességgel rendelkezők nem fogják teljes erejüket kihasználni, /hacsak egyben egész kivételes erkölcsi nagysággal nem rendelkeznek/, ami a társadalmi termékek mennyiségének csökkenését vonja maga után. Nyilván nagyobb jövedelemre van annak a cipésznek kilátása, aki hat ugyanolyan minőségi cipőt csinál adott idő alatt, mint aki csak négyet készít. Ugyancsak nyilván nagyobb jövedelemre van reménye RUBENSNEK vagy PICASSONAK, mint egy névtelen festőnek.

Íz a jövedelemeltérés takarékoság mellett felhalmozásra vezet, ami további jövedelem eltéréseket eredményez. Hiszen még a bolzszevista gazdasági rendszerben is kamatoztatható a pénzemet a takarékpénztárban. Mivel pedig az öröklési rend változó formákban, de végig kíséri az emberiség életét az eredetileg természetjogi egyenlőtlenségek további eltolódások szülőanyjává válnak.

Ha ezeket a jövedelmeket grafikusan ábrázolni akarjuk, akkor egy olyan ábrát szerkeszthetünk, melyen a függőleges tengely a jövedelmek nagyságát, a vízszintes tengely az adott nagyságú jövedelmek számát képviseli. Így az ábrán egy gulat fogunk kapni. Nyilvánvaló már most, hogy ha a gula szarai görbék és meredeken tornak fölfelé, az a jövedelmek egyenlőtlen elosztását jelzi, mert igen magas jövedelmek csekély számával szemből a csekély jövedelmek nagy száma áll.

Nyilvánvaló továbbá, hogy ha a vagyoneelosztásról hasonló gulat szerkesztünk, ennek a gulanak az alakja fogja meghatározni a jövedelemelosztás guláját, hiszen a vagyoneelosztástól függ a jövedelemelosztás is.

Jobb azó híj-aa azért is neveztük ezt a jelenséget a jogrend létrendi összetevőjének, mert nem írja elő semmi sem, hogy ugyanazon jogrendszer mellett a vagyoneelosztás törpebirtokokat, közégbirtokokat, vagy éppen latifundiumokat hozzon létre és ezen belül hogyan cifrázza. Mint ilyen tehát nem tartozhat az adott jogrendszer

lényegi /essentiális/ összetevőjéhez.

A gazdasági hatalom azonban nem csak a fentebb említett formájában ábrázolt függvény alakjában tudja befolyásolni a jövedelemelosztást, hanem hatalmával visszaélve a gazdaságilag gyengébb elemeket ki is tudja zsákmányolni.

Az emberi szabadság és az egyenlőtlenségből származó fizikai hatalom lehetővé teszi, hogy ezek segítségével még a természeti törvényeknek is ellentmondjanak és elvitassák azt, még ha alapvető emberi jogok lennének is; és így bevezessék például a rabszolgaságot. De ilyen tulajdonságok nélkül is az emberi egyenlőtlenség - mint már láttuk - a munkaeredményben eltéréseket eredményez.

Sőt a hatalom olyan méreteket is ölthet, hogy az államhatalommal versenyre kelve annak törvényeit, szociális intézkedéseit kijáratshatja, sőt magát az államot is igájába hajthatja.

Bizuk azonban a helyzet leírását avatottabb tollra.

"S nem mélyen sajnálatos-e - írja a Divini

redemptoris - ha az Egyház által is természetesen elismert magántulajdonjogot felhasználják a munkás jogos bérének és szociális jogainak csorbitására."

XII.PIUS pápa pedig megállapítja: "A magántulajdon egyesek számára mások munkája kihasználására szóló közvetlen hatalomná vált, másokban féltékenységet, türelmetlenséget eredményezett; az ebből eredő szervezettség fegyver lett pártokérvényre jutása érdekében."/Mel'álba/

A quadragesimo anno ramutat: "A szabadverseny önmagát fölfalta, a szabadkereskedelem helyébe a gazdasági hatalom lépett, a nyereségvágyat a hatalmi mohóság követte, a gazdasági élet kegyetlen, durva és féltelmetes lett. Hozzájárultak még az állami és a gazdasági illetékességi körnek összevagyulásából származó siralmas következmények. Legszomorúbb köztük az államfőiség megálázása, amelynek partatlanul, minden érdekhartól távol, egyedül a közjóra és az igazságosságra irányulva mint királynak és legfőbb bírónak magas trónon kellene ülni, s önmaga érdekében karattalan, meglincolt rab-

szolgája lett."

A Divini Redemptoris ezért követeli, hogy "az állam intézkedései olyanok legyenek, hogy azokat a nagytőkéseket is elérjék, akik óriási tőkéket tartanak kezükbe, s azokat esetleg a közjó karára még növelik."

A gazdasági hatalom közombosítása.

Ius iustitia est regnorum fundamentum; az igazságosság az országok alapköve. Ezért az államok törvényhozásában előbb-utóbb szökhöz kell jutnia a közjóknak, vagyis pedig az államnak el kell tennie a történelmi viharaiiban. Az egyedáruságok tulksapi-sai sem tarthatnak örökké. Az igazságosság és a lélek felül tud kerekedni az anyagi hatalmon és le tudja igazni. A katolikus bölcsélet még a középkorban is megengedte, hogy a közjót nem biztosító fejedelmet a közösség annak betartására kényszerítse.† Mivel pedig az egyedáruságok kevesek kezében összpontosulnak, a nagy tömegeknek fizikai le-

† Keeskes: A keresztény társadalomelmélet alapelvei. 322 old.

hatóságuk is megvan, hogy az őket ilyen módon
jogtalanul elnyomó gazdasági hatalmakat megfé-
kezzék, illetve azoktól megszabaduljanak.

a./Azoknak megfékezésére több út nyílik.

Ilyen többek között az államosítás.
Nem feladatunk itt ebben az összefüggésben az
utóbbi lehetőségnek erkölcsi helyességéről itél-
ni. Figyelembe kell venni mindenesetre azonban
azt is, hogy az államosítás igen könnyen vezet-
nek államkapitalizmusra.

b./Mivel a konkrét birtokalakulás arca-
ja, a fent már említett "vagyonigala" lényegesen
jellemez a jövedelemelosztásra, a birtokalakulás
változásával a jövedelmeket is változtatni tud-
juk. †

† Ezért mondja Navratil: "Minden földreform, mely
a birtokmegosztás arányosabbá tétele céljából föl-
det vesz el az egyesektől, hogy azt másoknak juttas-
sa, állami beavatkozás a kiszűrtitottak földjéből e-
redő jövedelmének csökkentésére, és ekként legalább
a szenvedő érdekelttség szemszögéből nézve negatív
földjaraék politika." II. 236 old.

A birtokmegosztásra két úton lehet hatni. Vagy úgy, hogy a széles tömegeknek a létminimumnál lényegesen magasabb jövedelmet juttatunk, hogy abból megtakarítva beruházhassanak. Ezt neveznénk dinamikus vagyonreformnak. A lakosság megfelelő nevelése esetén ezek a tőkésítési lehetőségek realizálódhatnak, mint ahogy a takarékpénztárak, családi ház építések és részvényjuttatások mutatják.

c./A harmadik út a meglevő vagyonelosztás felülvizsgálása, helyreigazítása. Ezt nevezzük statikus vagyonreformnak. Ez egyrészt az ipari és kereskedelmi egyedüzemek felszámolásából állhat. Másrészt földbirtokreformból.

TILKHI PÁLAL"megkeli állapotunk, hogy a földreformok rendszerint oly szomszeri alapelvek alapján alapulnak, amelyek minden területre nézve azonosak. Egyforma birtokmaximumokat vagy birtok-minimumokat állapítottak meg. Aki az életet ismeri, annak tudni kell, hogy ennek semmi értelme nincs. Nem szabad tehát olyan kevés földet adni, amin tönkre megy az ember. Ez tulajdonképpen az agrárreformok elvi szempontja."

meg kívánjuk jegyezni, hogy miként semmi sem új a nap alatt, így a földbirtokreform sem a XX. század politikusaiknak speciilitása. "A föld-reform" mondja ugyancsak TELEKI PÁL - állandó folyamat az emberiség gazdasági történetében, az volt a múltban, az a jelenben és az lesz a jövőben is." Már az Oszádvetség által előírt Jóbél-év rendelkezéseit is gyakorlatilag földbirtokreformoknak kell minősítenünk, amely a vagyoni jogi viszonyok más viszonylatokban való megújításával is együtt járt. AGAS spártai és a GRACCHUSOK római kezdeményezései nem voltak hosszú életűek. Viszont Délkelet-Ázsiában a buddhista lekiesség eredményeként a földbirtokreform a Krisztus utáni VI. század körül majd olyan lendületet vett, mint a római birodalomban a kereszténység hatására meginduló rab-szolgasfelfszabadítás. Kínában a nagybirtokok felszámolására a SUNG dinasztia korában /Kr. u. 961-1260-ig / történtek agrárreformok.

Ezekből a tényekből láthatjuk tehát, hogy bár a tényleges tulajdonjogi rendből folyó gazdasági erők egyrészt érvényesíteni tudják hatalmi

szavukat a jövedelemelosztás piacán létrejövő alakulásban; másrészt a vagyongula aránya még akkor is döntő jelentőségi a jövedelemelosztás kifejlődésére, ha nem fejlődtek ki oligopoliumok, illetve egyeduriságok. De a ténylegesen megvalósult birtok-reformok azt is mutatják, hogy az emberiség nincs kiszolgáltatva a tulajdonjogban rejlő vak erők bátyjának, hanem a tulajdon is a jogrend hatóereje alatt lévén a jogrendben az emberi szellem diadal-maskodni tud rajta.

5./A jogrend a jövedelemelosztás formai oka.

Az előzőekben láttuk a jogrend hatását a jövedelemelosztásra. Ha most a befolyásnak természetét közelebbről vizsgáljuk, akkor azt formai oknak találjuk.

A jövedelemelosztás lényegét ugyanis a társadalomban élő személyek közötti elosztás viszonyában kell látni. Márpedig a személyeknek egymásközi viszonyát szükségképpen az igazságosság szabályozza. Következésképpen az igazságosság tár-

gyában a jogrendben kell az elosztást formáló
őket keresnünk. Tehát a jövedelemelosztás formai
oka a jogrend.

A formai ok általában ténylegesítő elv,
amely a dolognak valamely meghatározódást juttat:
*Causa formalis generaliter est principium actu-
ale, quod rei aliquam determinationem tribuit.* +
Amde euint az előzőekben láttuk, a jogren- ha-
tározta meg a jövedelemelosztás lefolyását. Va-
gyis a jövedelemelosztás formai oka a jogrend.

/Ad minorem: a 63-68. oldalon láttuk, hogy
a jövedelemelosztásban csak "materialiter se ha-
bet" a nemzeti jövedelem. Ebben a fejezetben pedig
éppen azt vizsgáltuk, hogy mi és miként határoz-
za meg az elosztást./

Megkülönböztetünk azonban belső és külső
formai okot. Az utóbbit tovább kell osztanunk
minta_okra és tárgyra /objectus/. A tárgy kül-

+ Zemplén: Metaphysika 109. old.

ső formai oka a cselekvőképességnek: obiectum
est, causa formalis extrinseca potentiae operativae,†

Mivel pedig a jövedelemelosztás társadalmi folyamat, vagyis a társadalmat alkotó ember cselekvése, ezért a jövedelemelosztás formai okát a jogrendet is tárgynak kell minősítenünk.

Amikor így megismerjük a jogrendnek a jövedelemelosztásra való okságának természetét, ebből a megismerésből mind a továbbiak világos meghatározása, mind pedig a gyakorlat számára nagyon fontos következtetéseket nyílnak.

"Potentia enim essentialiter tendit ad obiectum, et per activitatem suam realisare nititur. Talis est potentia et operatio, quale est obiectus. Ergo activitas potentiae imitatur obiectum suum formale et per obiectum determinatur ab extrinseco interna quidam actus potentialis."†

† Zemplén: Metaphysika 110. old.

A tárgy természetéből először is megállapíthatjuk, hogy a jogrend is mint a többi tárgy gyakorolja már hatását a valószínű ok működésének kezdete előtt. A belső formai ok ugyanis csak a valószínű ok működésének végétével érvényesíti hatását.

Másodszor egyszerűen kell emelni, hogy a tárgy kívülről /ab extrinseco/ gyakorolja szerepét a cselekvés lefolyására. Így a jogrend is.

Harmadszor kimutathatunk arra, hogy a tárgy bizonyos fókáig céljelleggel bír a cselekvés szempontjából /finis qui/, és a cselekvés maga finis quo. Ezért sorolhattuk be az első fejezetben a jogrendet is célsorozatunkba.

Negyedszer felkivánjuk hívni a figyelmet, hogy mint bármely cselekvés nem szükségképpen éri el a tárgyát, így a jogrend sem érvényesül mindig és teljes mértékben a ténylegesen megvalósult jövedelemelosztásban. Mint a teremtmények minden cselekvése ez is defektiós.

Ötödször figyelembe kell venni, amire

HONVATI SÁNDOR ÖP. figyelmeztet a kapitalizmus bírálataánál, hogy az erkölcsi létrendben nem lehet megkülönböztetni a lényegét a céltól, viszonyról lévén szó.

Végül hatodszor hangsúlyozni kívánjuk, hogy az emberi cselekedetek tárgya még nem azonos, az emberi akarat szabad lévén, a mintákkal, hanem azon még tal fekszik. Ezt láthatjuk lényegében abban a hullámszásban, melyet a jogrendek mutatnak, hogy minél inkább kifejezésre jutassak a természetjogot.

mivel a jövedelemelosztás emberi cselekedet, ennek erkölcsi minőségét lényege, formai-oka határozza meg. Mivel mint minden cselekedet, tehát az emberi cselekedetek is, formájukat tárgyukból nyerik, így a jövedelemelosztások erkölcsi helyességét is tárgyuknak, a jogrendnek a mintákhöz való viszonya határozza meg. Következésképpen a rabszolgaság jövedelemelosztását lényegében rossznak kell minősítenünk. Ugyanezért kell minden törvényhozásnak lehetőség

47.0., amit a 22.-30. oldalon a célok rendszeréről mondtunk.

mindinkább megközelíteni a természetjogot. Nem jelenti ez természetesen azonban, hogy például a rabszolga-ágot feltartó törvényeknek nem kell engedelmesskedni. Ezek áthágása csak forradalmi megmozdulásokat eredményezhet, s az így felkavart társadalmi rend semmiesetre sem nyújt több előnyt, mint a fennálló rend. Az természetesen nem mentesíti a törvényhozást az alól, hogy tőrekedjen a természetjog érvényesítésére.

P I A C.

1./ A piac fogalma.

A piac a kereset és a kínálat találkozása a pénzgazdálkodás korában, amely egyrészt létrehozza a pénzben kifejezett árakat /áralkulás/, másrészt magában foglalja a kereslet és kínálat között az így keletkezett árak alapján bekövetkezett jószágátruházásokat.

a./ Láthatjuk a meghatározásból, hogy a piac maga nem független a jogrendtől. A k e - r e s l e t és a k i n á l a t ugyanis éppen az áruk felett magántulajdonnal rendelkező természetes vagy jogi személyek összessége.

Ebből következik, hogy a jövedelemelosztást az emberek bonyolítják le, ők a cselekvők, mind látni fogjuk ők alkotják annak valószínű o-

kát. Az egyes ember azonban nem önmagában, hanem társadalmilag hozza létre a jövedelemelosztást. Tehát az egyes ember cselekvését nem lehet a társadalomtól ebben az összefüggésben elválasztani.

b./Viszont az emberek, mint magántulajdonnal rendelkező jogosítványosok jelennek meg a piacon, s ezért hat a jogrend a jövedelemelosztásra tárgy /objectum/ módjára.

A társadalom igényeit ugyanis nem elégíti ki, hogy az egyes javak fölött az emberek statikusan rendelkezzenek. Szükséges, hogy a javak mozgásba kerüljenek, a társadalom dinamizmusában cserélőfajenek.

"Cum enim homo non possit felicitatem acquirere sine auxilio aliorum, eo ipso non solum tendit ad vivendum in societate, sed etiam ad paciscendum cum aliis. Orta bonorum divisione, non omnis omnia possidet, et cum humanae vires sunt limitatae, facile quisque intelligit se non posse simul agriculturae et variis artibus operari; imo, etiamsi posset, id non expedire,

cum uni arti vacando peritior in ea fiat ac multo plura eaque perfectiora efficiat divisione. siquidem laboris in immensum crescunt res artefactae. Si vero res unius generis efficiat, plures habebit, quam sibi necessariae sunt, et ex alia parte pluribus indiget quas proprio labore

sibi efficere nequit, unde necesse est, ut committendo illas, quas abundantius habet, contra eas, quas non habet, istas cum aliis paciscendo assequatur.

Itaque cum omnia, quae sibi necessaria aut utilia sunt, homo possidere aut propria arte sibi facere non semper valeat, ab aliis eandem comparare satagit, permutatione videlicet, emptione et venditione, locatione atque aliis pactis seu contractibus. Unde alienandi et contrahendi facultas eo probatur, quia sine rerum commercio et permutationibus homines non caperent ex iure domini illas omnes utilitates ob quas praecise est a natura concessum." +

Hosszán idéztük MERCKELBACH elemzését a piacról. Láthatjuk ebből, hogy a piac nem egyéb, mint **j ó s z á g á t r u h á z á s o k**, szerződések sorozata. Következésképpen a piacot is be kellene sorolni a tulajdonjog megszerzésének jogcímek /tituli acquirendi dominium/ közé, mintahogy a szerződések valóban ide is tartoznak. Vagyis az alanyi jogok közé.

A cserénél, és így a piacnál is azonban sokkal inkább arról van szó, hogy ki mit és miért cserél. Arról, hogy adott szolgáltatásokért milyen ellenszolgáltatások járnak. Vagyis, hogy mit kell teljesíteni, mivel tartozon, ha más teljesítményében résztülök. Vagyis id, quod alteri

debetur, tehát a tárgyi jogról, és ezeknek a kötelezettségeknek teljesítéséről. S mindig ez lesz a döntő szempont: vajjon a cseréből származó előnyök nem kisebbek-e, mint az azal járó kötelezettségek?

c./ A jövedelemelosztás formai oka: a jogrend hatalmi szóval a szerződések általános feltételeit, sőt magát az á r a l a k u l á s t is megállapíthatja. Ilyenkor a piac kialakításában az egyes embereknek csak arra marad választásuk, hogy az adott feltételek mellett élnek-e a cserével, vagy nem. Nyújt-e elegendő előnyt az ilyen szerződés? ---Nem szükségszerű azonban mindenkor, hogy a közhatalom ilyenformán hatókörébe vonja alattvalóinak jogi ténykedéseit. Erre nézve is áll a keresztény társadalom elméletnek a subsidiaritásról kidolgozott alapelve. Ilyenkor azután érvényesülhet a jogi alapelv: contractus ius facit inter partes. Így lehetővé válik, hogy a felek maguk értékeljék a cserére kerülő tárgyakat, és ezzel ut nyílik arra, hogy a jogi szempontokat gazdaságiak vált-

sák fel. Tény ugyanis, hogy a kenyértől kezdve az áruk tulajdonos részét csak az egyesek tudják elfogyasztani, és nem a közgazdaság mint ilyen. Indokoltnak és jogosultnak látszik tehát, hogy ezeknek a közgazdasági folyamatoknak tulajdonképpeni célja és értelme: a fogyasztó értékelését érvényesíthesse a számára készült árukon.

Ez az a szempont, ami miatt a piacot is fel tudtuk oldani abban a sorozatban, amelyről a 22.-31. oldalon volt alkalmunk beszélni. Az egyes ember szolgálatára rendelt javak így jutnak a piac céljellegű dinamizmusa által tulajdonképpeni rendeltetésükre, ahová Alkotójuk szánta.

d./Meghatározásunkban rá kell mutatnunk a pénz szerepére is. Mint NAVRATIL mondja: "Piacról ugyanis csak a pénzgazdálkodás korában lehet szó. A cseregazdaság idejében nincs tiszta kínálat és kereslet, itt a kínáló gazdaság egyuttal kereső és viszont."

+NAVRATIL: közgazdaságtan I. 242. oldal.

A piacon tehát két alapvető mozzanatot tudunk észrevenni.

Az egyik az érték nyilvánítás: áralakulás, amelynek célt tűz ki a piaci cserefolyamat /közvetve természetesen a termelés/ számára. A másik maga a teljesített jószágátvitel, ami által a javak gazdát cserélnék, és így közelebb jutnak a fogyasztóhoz, illetve közvetlenül hozzá kerülnek. Mindkét mozzanatban lényeges szerepet játszik a pénz.

2./A piac hatása a jövedelemelosztásra.

a./A jövedelem /szoros értelemben/ mindig pénzben jelenik meg /névleges jövedelem, nomináljövedelem/ vagy pénz közvetítésével jut a jövedelem élvezőhöz /tényleges jövedelem, reáljövedelem/. Mivel pedig a piac az, mely a teljesítményeket pénzzé váltja, illetve a pénzt teljesítménnyé, szükségképpen következik, hogy a piac hozza létre a jövedelmet.

Ugyanígy következik ebből, hogy ahol

nincs piac sem jövedelemről, sem jövedelemelosztásról nem beszélhetünk.

b./ Persze ez nem jelenti azt, hogy a jövedelemelosztás csak a kapitalista gazdasági rendben lehetséges.

Hiszen már a r a b s z o l g a s á g-
b a n is néha egészen intenzív forgalmi gazdaság alakult ki. Gondoljunk a római birodalomra. Az ujkori amerikai államok legtöbbje, jöellehet gazdasági berendezkedése rabszolgatartó volt, kifejezetten forgalmi gazdasággá fejlődött.

Ugyanezt mondhatjuk el a XVIII. század végének és a XIX. század elejének magyar h a b é-
r i s é g é r ő l . Sőt már a ZRINYIÉK is a XVII. században rendszeresen foglalkoztak a szarvasmarha exportálásával. A magyar szarvasmarhák útja rendszeren az Alpok déli hágóin át Velencébe vezetett. A napoleoni háborúk korában mind a földesuri, mind pedig a nagyobb jobbágygazdaságok gabonájuk igen lényeges részét külföldre termelték. Éppen a külföldi kereslet megszűnése a bécsi kongresszus után komoly válságot je-

lentett a gazdasági szempontból föltétlenül
hűbérinek minősítendő nemesi Magyarországnak.

Meg kell jegyezni, hogy mind a magyar nemességnek, mind pedig a többi társadalmi rendnek, így különösen a városi polgárságnak gazdasági tunyasága jelentősen hozzájárult, hogy ez a forgalmi gazdaság nem vett sokkal élénkebb lendületet. Nagyon jellemző, hogy mikor az osztrák vámpolitika következtében már nem volt gazdaságos a magyar állatokat szárazföldi úton Velencébe hajtani, Velence az Adrián keresztül Szerbiából és Albániából pótolta a kimeradást. A magyar gazdák ugyanis már nem gondoltak addig, hogy a bukkari természetes kikötőig, a III. KÁROLY által fölvirágosztatott Porto Réig, nemkülönben az ugyanebben az időben Magyarországhoz visszacsatolt Fluménéhez rövidebb az út, mint az Alpokon keresztül. Nem érezték, hogy a forgalmat irányítani és természetesen fokozni is lehet. Még hetven év múlva is SZÉCHENYI majd minden gazdasági reformjának éppen a forgalom fejlesztésére kellett irányulnia. Alduna, Tisza-szabályozás. Lánchíd. Vasút. Gőzhajózás. Az is közismert, hogy ezek megvalósításában sokszor nem élvezhette a közvélemény osztatlan támogatását.

Elgondolásunkat igazolja, hogy a hűbéri

társadalom berendezkedése mellett is kialakulhat ipar, mint azt éppen a szilóziai, majd az osztrák ipar mutatja. Ezek a területek éppen a XVIII. században iparosodtak. Ennek az iparnak szervezete azonban határozottan hűbéri volt. A cseh-

rendszer Austriában csak 1867-ben szüntették meg. Nem beszélve arról, hogy az üzemek jelentős része földesuri tulajdonban volt.

Már pedig az ipar termékeiből nem lehet táplálkozni, tehát ezek a háberi jellegű ipari üzemek szükségképpen a forgalmi gazdaság szerves részét képezték.

A forgalom pedig a piacon bonyolódik le. Következésképpen a felsorolt rabszolga illetve háberi társadalmakban éppen úgy mint a tőkés gazdasági rendben a piac osztja ki a termelés eredményeit. A piac tehát a jövedelemelosztó.

c./Ugyanerre az eredményre jutunk, vagyis hogy a piac hajtja végre a jövedelemelosztást, ha végigvesszük az egyes jövedelemfajtákat. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy már magukat az árakat is a piac alakítja ki, vagy ha költött árak vannak, ezek mellett az árak mellett végbemenő tulajdonát ruházás mennyisége szabja meg az egyes jövedelmeket.

A t ö k e k a m a t a tőzsdén ala-

kul ki, ha hosszulejratu kölcsönökről van szó.

A tőzsde pedig tulajdonképpen piac. A rövidle-
jratu hitelek pedig a bankokban és egyéb pénz-
intézetekben kínálatuk és keresletük mértéké-
ben alakítják ki kamatukat.

A földjára d é k tiszta for-
mája szintén a birtokosok kínálatából és a bér-
lők keresletéből keletkezik. De^{ha} a birtokos maga
miveli a földjét, és ha jövedelemre akar szert
tenni, földjének hozadékát akkor is a piacon
kell értékesítenie.

A munka b é r t a tőkés gazdasá-
gi rendben szintén a munkaadó keresletének és
a munkavállalók kínálatának piaci viszonya ha-
tározza meg. De még ha valaki nem is bér munkás,
munkájának eredményát ugyancsak a pi^{ca}con értéke-
síti, és így munkateljesítményének hozadéka is
csak a piacon alakul jövedelemmé.

A v á l l a l k o z ó i n y e r e -
s é g is úgy keletkezik, hogy a termelési e-
redményként megjelenő áru a piacon többért ér-

tékesíthető, mint aszemlyit a termelésre fordított költségek kitesznek. Ha ez a lehetőség megszűn-
nék, a vállalkozónak is megszűnik a nyeresége. Legfeljebb saját munkadíj-
át kapja meg, de ezt nem lehet vállalkozói nyereségnek minősíteni. Mi-
vel a termelésre fordított költségek is piaci
cserét jeleznek, a vállalkozói nyereség is tiszt-
án piaci jelenség.

Mivel pedig a közgazdaságtan csak ezt
a négy jövedelemfajtát ismeri, a fentiekből kö-
vetkezik, hogy minden jövedelem a piacon alakul
ki.

d./Nem változtat ezen az sem, hogy mint
a 98.-103. oldalon láttuk az egyedaluságok illet-
ve oligopolizmusok rányomhatják bélyegüket a piac
alakulására.

Először is az egyedaluság is tulajdon-
képen kínálat, illetve kereslet és így éppen be-
letartozik a piac fogalmába /v.ö. a piac fõnteb-
bi meghatározását./ Ilyenkor természetesen sa-
jatos képet fog nyerni a piac. Különösen, ha
mind a kínálat, mind a kereslet monopolizálva van.

Es azonban mitssem változtat azon a tételen, hogy a kínálat és kereslet határozza meg a jövedelem kialakulását. A kínálat meg a kereslet együttvéve éppen a piac.

Különben bármilyen erős is legyen egy egyedáruság, az sem teheti túl magát a piac lehetőségein és törvényszerűségein. +

+Mintahogy Nell-Brouning mondja: "In dem die Macht - auch die wirtschaftliche Macht - sehr häufig und sehr grob gegen die wirtschaftliche Vernunft verstösst, während der im freien und vollständigen Wettbewerb stehende Wirtschaftler fast zwingend zur wirtschaftlichen Vernunft, zu einem "Handeln unter kluger Bedachtnahme auf die Wirtschaftsgesetze" genötigt wird, liefert die Erfahrung immer neue Beispiele dafür, dass wirtschaftliche Machtstellungen zusammenbrechen, während die wettbewerbliche Wirtschaft sich behauptet. Wenn die wirtschaftliche Macht hier unterliegt, so hat sie es nicht den Wirtschaftsgesetzen, sondern ausschliesslich sich selbst, d.i. ihrer Ausserachtlassung der Wirtschaftsgesetze zuzuschreiben. "Gesiegt" haben die Wirtschaftsgesetze genau so viel und so wenig, wie die Gesetze der Aerodynamik "gesiegt" haben, wenn ein Flieger abstürzt, der bei seinem Flug die Gesetze der Aerodynamik glaubte ausser acht lassen zu können."

Zur Wirtschaftsordnung 20 sp.

A jogrend meghatározhatja az árakat is. Azonban ilyenkor sem határozhatja meg, hogy adott árak mellett hányan vásároljanak. Ami azt jelenti, hogy az egyes vásárlók illetve eladók értéktétele van bízva, hogy adott árak mellett cserélnek-e még. Gondoljunk csak arra, hogy a lakosság nem mindig él a hatóság nyújtotta vásárlási lehetőséggel, hanem saját értéktételei után intézi vásárlásait. A falusi lakosság például nem mindig váltotta be cukorjegyét.

Ezen túlmenően pedig, ha a hivatalos árak nem közelítik meg a tényleges értékeket, elkerülhetetlen, hogy feketepiac ne keletkezzék, amit pedig még a legdrágább intézkedésekkel sem lehet teljesen felszámolni. Ezért mondtuk, hogy a jogrend, természetesen társadalmi szempontból, a társadalom összes tagjának szempontjából csak tárgya /causa formalis extrinseca/ a jövedelemelosztásnak, mint ahogy egy zongoristának éppen ilyen tárgya lesz zongoraversenye, vagy az értelemnek az igazság megismerése. De emberi

defectibilitásánál fogva a zongorista elhibázhathatja a kottát, az ész tévedhet. Ugyanígy lehet a jogrend egyébként kifogástalan, vagy hibás a társadalom- és teremténységéből folyó ezen tulajdonsága folytán nem szükségszerűen éri el a jövedelemelosztásban sem cselekvése célját, tárgyát, a jogrendet.

/Mivel persze a társadalom erkölcsi test, egyes tagjainak szabadakarataból származó erkölcsi cselekvések eredője lesz ez a társadalmi folyamat, de a meggondolás ugyanúgy áll./

Tovább ellenvehetné valaki, hogy különösen a kapitalizmus ellenhatásként létrejövő rendben az újraelosztás és a szociális biztosítás mint jogi előírások mondják ki az utolsó szót a jövedelemelosztás alakulásában.

Azonban ezek a juttatások szintén pénzben fejeződnek ki, a tényleges jövedelmek a pénznek az adott áralakuláshoz való viszonyából keletkeznek, amihez pedig semmiféle jogi előírás nem tud előre alkalmazkodni, legyen az akár olyan

finoman alkalmazkodó, mint a kollektív szerződések indexei.

Igy tehát elmondhatjuk NAVRATILLAL: "Minden jövedelem az árképződés során alakul ki, és ennyiben többé-kevésbé minden jövedelem az áralakulás következménye."

3./A piacra ható tényezők.

A piacot a kereslet és kínálat egymásra való hatásában szemléljük; a cserében, vagyis a jószágátruházásban ténylegesedik.

Ha ezt a folyamatot közelebbről vizsgáljuk, észre kell vennünk, hogy tulajdonképpen teljesen különemű dolgokat cserélnek, melyek legjobb esetben többértelműségben /equivocatio/ állhatnak egymással, tényleg azonban még abban sincsenek.

A pénz ugyan teljesen egyenemű dolog, de mint ilyen a csere alkalmával cserélődő tárgy.
Navratil: Közgazdaságtan II. kötet. 120 old.

gyak. fajok számát éppen hogy nem csökkenti, hanem szaporítja.

Mivel azonban az igazságosság megkívánja, hogy szorosan az egyenlőség, határozott egyenértékiség mellett cserélődnek a javak, sőt a csereigazságosság szaktani arányt ír elő a teljesítmények és szolgáltatások között + , kérdés, hogy ez az egyenlőség különféle javak között hogyan jöhet létre? Hogyan és mennyiben kerülnek a természetükkel fogva különböző és még többértelműeknek /aequivocának/ sem nevezhető dolgok a piac forgalmában közös nevezőre? A cserélésre kerülő javak egyértelműekké /univoca-vá/ vagy legalább egyenértékűekké válnak -e?

Ezzel elérkeztünk a gazdaságelmélet legvitatottabb és tan legbonyolultabb kérdéséhez, az értékeléshez.

a./Ha azonban nem felejtjük el, amit az első fejezetben a SZERTÍRÁS nyomán a külső ja-
+ Ha Ha 61. qu 2.art.

vakról mondtuk, akkor tudni fogjuk, hogy azokat Isten az ember szolgálatára rendelte. Az ember rászorul a külső javakra, de uralkodik rajtuk Isten rendelése folytán. Használhatja azokat. Vagyis a külső javak hasznos javak.

Ez azonban azt jelenti, hogy a külső javakban van egy egyező /analog/ tulajdonság, amely alapján legalább némileg közös nevezőre tudjuk azokat hozni. Tudniillik a hasznosság. - /Utilitas. /

Természetesen maga a használat ha - arányosan - egyező is, de nem azonos, hiszen majd ahány dolog van, annyi féleképpen lehet használni. Nem is egyértelműségről /univocitas- ról /, hanem egyezésről /analógiáról / beszélünk.

+24. oldal.

*/ ή ἀναλογία = egyezés: Maywald-Vayer-mészáros: Görög nyelvtan 19. oldal. ἀνάλογος, 2, = arányos, megfelelő, megegyező, szerinti. Soltész, szinnyei: Görög-magyar szótár. 46. oldal. --- Az analógiát egyesek hasonlósággal fordítják. /Révai Nagy Lexicon I. 578. old. / Az analógia metaphysica azonban, amiről itt szó van több mint hasonlóság. Az analógia belső lét tartalomra utal, míg a hasonlóság csak külső jegyeket tart szemmel; analógia metaphysica, quae est convenientia, habitudo plu-

AQUINOI SZENT TÁMÁS szerint a használat célra való alkalmazás.+ A hasznosság tehát célra való alkalmazhatóság. Vagyis a hasznos javak oksági viszonyt, mégpedig céljellegi oksági viszonyt foglalnak magukban. Mivel fentebb a célt magát is megjelöltük: az ember szükségleteiben, így tulajdonképpen felvázoltuk az arányos vagy tulajdonító egyezés/analogia proportionis seu attributionis/jegyeit. Az alap-egyező, az analogatus princeps az ember; az egyező fogalom alárendeltjei.

Finis in eadem perfectione. /Zemplén: Metaphysica 27. cld. / Miltenen is hasonló görögül όποτος. Legkevesebb sem hasonlatosság/V.Ö.U. Idők Lexicon 1.371. cld. /, mert a hasonlat: metaphora, az pedig csak analogia proportionalitatis improprie az analogia proportionalitatis proprie pedig aránylatos egyezés.

+ Respondeo dicendum, quod uti, sicut dictum est, importat applicationem alicuius ad aliquid. quod autem applicatur ad aliud, se habet in ratione eius, quod est ad finem; et ideo uti semper est eius, quod est ad finem. Propter quod et ea quae sunt ad finem accommodata utilia dicuntur, et ipsa utilitas interdum usus nominatur. I. alias 17. qu. 3. art. --- Méltán írhatta Horváth Sándor: Benutzung ist nach Thomas Verwendung einer Sache zu einem Zweck. Eigentumsrecht 61. cld. --- Divitiae habent acc. se rationem utilis: ea enim ratione appetantur, in quantum in usum hominis cadunt. Ila Ilae 115. qu. 2. art. corp. art.

az inferiorak a hasznos javak; és adva van az
oksági viszony is: céloktság.

Ezzel az analogiával megvetettük azt
az alapot, amelyen a különböző javakat közös ne-
vezőre tudjuk hozni.

Mivel SZENT TÁMAS a hasznosságot a cél-
rendszerben helyezi el, a cél pedig forrási ok,
a hasznosságot az érték lényegi összetevőjének
nevezhetjük.

b./Van azonban ezenkívül a gazdasági
értéknek létbeli /existenciális/ összetevője
is. Ennek egyik vonását már a középkorban is
ritkaságnak: raritásnak nevezték. A gazdálkodás
ugyanis, mint már többször hangsúlyoztuk, cél-
folyamat, s a célfolyamatban korántsem közön-
bösz, hogy a célok és a rávonatkozó eszközök tény-
legesen, itt és most milyen viszonyban állnak
egymással.

Igy a levegő bár önmagában rendkívül
hasznos jav, nem lesz értékes, mert a föld fe-
lületén gyakorlatilag mindenkinek végtelen menny-
iségben áll rendelkezésre.

Azonban nem mindig és mindenütt van szükségképpen így. Tízezer méteren felül a levegő már megritkul, oda mesterségesen kell szellíteni, ami természetesen pénzbe kerül. Itt tehát a levegő is értékes.

Természetesen az is lényeges, hogy időben is jelen legyen a kínálat, hiszen hiába fognak három nap múlva felküldeni a sztratoszféráig megfelelő mennyiségű oxigént, ha ma van utasának szüksége rá.

A ritkaság tehát mind a négy kiterjedés szerint való jelenlétet fejez ki, és ezért nevezhetjük létbeli értéknek.

A piaci árkülönbségek, még ha mesterségesek is, ^{úgyben} erre vezethetők vissza. /Talán fel lehetne venni még egy ötödik: társadalmi kiterjedést is: mivel a kis fogyasztó számára nem elég, ha az áru csak nagyban van jelen./

A kereslet és a kínálat viszonyában tulajdonképpen ez a ritkaság fejeződik ki. Mivel pedig a kereslet és a kínálat a piac, ezért van

a hasznos és ritka javaknak forgalmi, piaci értékük, s ezeket a jószágokat nevezzük áruk-nak.

c./A továbbiakban a gazdasági érték létbeli összetevőjének másik vonásáról fogunk foglalkozni.

A kereslet ugyanis véges fokon mindig a fogyasztásait megvalasztó ember. Ezért korántsem lehet kétszombó, hogy az ember milyen szükségletekkel lép fel a gazdasággal szemben. Igaz ugyan, hogy vannak bizonyos szükségletek, melyeknek kielégítése az ember számára nem képezheti választás tárgyát, különben elpusztul. De éppen az ilyen legszükségesebb két jav gya-korlatilag nem szokta gazdasági érték tárgyát képezni: a levegő és a víz. A többi táplálék között számtalan helyettesíthetőség /complementaritás/ van, olyannyira, hogy az embernek nem csak a különböző fehérjefajták, húsok, de a zsíradékok között is számos választása van. Sőt még általánosabban az életten tanítja, hogy még a cukor és a zsíradék között is fennáll egy i-

ilyen helyettesíthetőség. Ha hozzávesszük, hogy ezenfelül az ember szabadakaratával hosszú ideig tartózkodhatik is a táplálkozástól, alig-alig találunk olyan javakat, melyekre az embernek természeténél fogva feltétlenül tárgyilagos szüksége lenne.

Ezért látták már a régi skolasztikusok is az értékelmélet harmadik sarokpontjának az értékelést: aestimatiót. Bár ez némileg kötetlenebb fogalom volt a középkorban, ami az észlelésképpen következett az akkori forgalmi lehetőségek és a technikai fejlődés lényegesen gyengébb fokából. Az újabbkori közgazdászok közül ezt a jelenséget legjobban a katarházszónikok képviselői vizsgálták.

Mindjárt le kell azonban szögeznünk, hogy meg kell különböztetnünk egy elméleti-észlelési keresletet és egy gyakorlati-ténylegest. A tényleges keresletnek ugyanis a pénzörös keresletet nevezzük, mert bár az emberek általában többször annyit fogyasztanak, mégis anyagi lehetőségeik

határt szabnak szükségleteik kielégítésének. Azon a határon belül azonban azantalan lehetőség kínálkozik.

Ezekben a választásokban az ember nem is mindig a homo oeconomicus elvont elve szerint választ. Először is az emberiség jelentős részének megvan az erkölcsi képessége arra, hogy magasabb szempontokat tudjon helyezni a gazdaságiak fölé.

A hat-rhazson-iskola azonban kimutatja azt is, hogy a tényleges ember nemcsak felfelé, de lefelé is athághatja a "gazdasági ésszerűség" előírásait. A tényüzest és más szenvedélyeit sokszor többre becsüli természetes szükségleteinél.

Annak az értékelésnek hatósági árák esetén is nagy jelentősége van, és a piaci folyamat tényleges lefolyására akkor is döntő hatást gyakorol. Hogy az adott hivatalos árák mellett ki, miből és mennyit fog fogyasztani, és hogy így kinek az árai fognak jobban fogyni, következés-

képpen ki fog többet keresni, azt hatalmi szö-
val nehezen lehet eldönteni.

Mivel tehát a javak egymáshoz való vi-
szonya a javak belső természetéből nem szükség-
képen következik, és mivel mint már említettük
a javak túlnyomó része csak egyénileg fogyasztha-
tó +, és így a gazdálkodás célja tulajdonképpen
az egyéni ember szolgálata, /akinek egyedül van
halhatatlan lelke és így emberi méltósága /,
ezért helyesebbnek látszik ha az áralakulás nem
központi meghatározás eredményeképpen jön lét-
re, hanem történeti enged hullámmozásával az egyéni i-
gények, céljelölés szerepének,

Mivel a javak ritkasága változik, az o-
kosság aránya, mely lehetőleg minden körülmény
mérlegelését írja elő, szintén megengedné az
áraknak a ritkaság változásához való alakmaz-
kodást.

1116.-1117. oldal.

magában a csere létrejöttében is fontos szerepet játszik az okosság erénye. Az okosság ugyanis összehasonlítja az eszközöket a céllal.+ Az értékelés /aestimatio/pedig éppen abban áll, hogy céljainkhoz mérve itt és most minden körülményt összevetve megállapítjuk, hogy a cserére kerülő tárgyak közül a saját vagy a másik szerződő fél jósága látszik-e alkalmasabbnak, hasznosabbnak. /Mielékezzünk vissza, hogy a hasznosságot a célra való alkalmasságban láttuk. /Ha ugyanis a saját jószágomat többre értékelem, értékesebbnek /valor:finis/tartom, sosem fogom elcserélni. Ártekes így gyakorlatilag az lesz, ami az adott, itt és most legfontosabbnak tartott célokhoz legkönnyebben vagy legcélszerűbben elvezet, illetve ami azok eléréséhez feltétlenül szükséges. Lehetséges, hogy a körülményektől eltekintve,

+ Ad prudentiam non pertinet praestituere finem virtutibus moralibus, sed solum disponere de his quae sunt ad finem. II.a, IIae. 47. qu. 6. art.

más körülmények között, vagy a tárgyat elvontan szemlélve másként értékelnék, ítélnék. A gyakorlatban, a tényleges életben azonban az eszközöket, a külső tárgyakat a számomra érvényesnek tartott célok fényében ítélem meg: finis sic se habet in opera, sicut principium in speculativis.+ Ez a meggondolás áll mindkét cserélőre, nemcsak a vevőre, de az eladóra is, így tehát a pénz magángazdasági értékelésére, a pénzre is áll. Csak akkor fogok eladni valamit, ha az érte kapott pénzt többre értékelem, szükségesebb számomra, mint az eladásra kerülő áru, mivel általa fennálló céljaimat könnyebben érem el, mintha nem adom el.

Ez a meggondolás olyan értelemben is áll mindkét cserélőre, hogy mindkettő többre értékeli a másik szerződő fél teljesítményét, mint a sajátját, mert ha csak az egyik tenné így, a másik

+IIa Ilac 47.qu.6.art.V.6.23.qu.7.art.ad2
26.qu.1.art.ad1 et 2.

nem állna rá, s következésképpen a szerződés nem jönne létre.

Mivel ez a többlet mindkét fél oldalán létrejön, a csereigazságosságnak számtani egyenlőséget követelő mértéke előtt egymást mintegy kioltják.

Még kell természetes jegyeznünk, hogy az okosság erénye, /még a gazdasági okossága is/ feltételez bizonyos értelmi fejlettséget és bizonyos fokban a sarkalatos erények birtoklását. Ezekkel a készségekkel azonban nem rendelkezik minden ember. Következésképpen nem biztos, hogy adott esetben a csereügylet akár alányilag akár tárgyilag a leghelyesebb választás lesz. Éppen ebben van a hirdetésnek jelentősége az áruk terjesztésére, amivel már más összefüggésben fentebb foglalkoztunk/89.-91. oldal./

d./Amikor mi az értékelésben az értékelésnek is biztosítottuk jogait, ezzel az áralakulást bizonyos hullámnásnak tettük ki, mert mind a vevők, mind az eladók értékelése az idők

fátyamán változhatnak. Ez természetes, és ezen nincs mit csodálkozni, hiszen a gazdálkodás egyetlen értelme a vásárlók szükségleteinek és igényeinek kielégítése, vagy másképpen kifejezve a széles tömegek ellátása. Ugyanezt kifejeztük már egy is, hogy a termelt javak túlnyomó többségét a közösség mint ilyen nem tudja elfogyasztani, hanem csak az egyes ember./V.ö.116.-117.old. Márpedig a vásárló másként nem juthat szóhoz, mintha véleményét az értékelés révén a vásárlásban értékesítheti és érvényesítheti.

Ez a hullámozás azonban egyben mind a vevőket, mint pedig különösen az eladókat bizonyos küzdelemre serkenti, hogy jobb árukat szolgáltatván több vásárlót, nagyobb forgalmat, következésképpen nagyobb nyereséget szerezzenek.

Az áraknak egy bizonyos szabad kilengése a közjó szempontjából is előnyös lehet. A verseny ugyanis lenyomhatja az árakat és így az életnivó emelkedését vonja magával. A szabadverseny azonban önmagában az ember mai állapotában, ha tehát minden gatlástól mentes törté-

tő emberek versenyévé válik, nem alkalmas sem a gazdasági élet irányítására sem az árak önálló kialakítására. Csak akkor lehetne az áralkulás vagyis a jövedelemelosztás és így a gazdasági élet irányítójává, ha igaz lenne a rousseaui szabadelvű tan az emberiség romlatlanságáról. Az ember mai állapotában azonban:

"Ez az összesűrűsödése a gazdasági hatalomnak természetes következménye a korlátlan szabadversenynek, amely nem is végződhet másként, mint az erősebbnek és többnyire az erőszakosabbnak és lelkiismeretlenebbnek a győzelmével, s egyben a legjellegzetesebb vonása a legújabb gazdasági rendszernek.

A fölhalmozott gazdasági hatalom harcra vezet mégpedig hármas harcra: először a hatalomért a gazdasági téren; másodszor a hatalomért az állam felett, ami maga is mint hatalmi tényező érvényesülni akar a gazdasági érdekellentétekben....."-mondja a quadragésimo anno/56. oldal./

".....a gazdaság helyes rendje nem tűrheti a szabad versenyt; - mondja másutt quadra-

zimo anno - ez éppen az individualistikus gazdasági rendszernek alaptévedése, amelyből mint mérges forrásból az összes egyéb tévedései folynak. A gazdaság társadalmi és erkölcsi természetét feledve vagy félreismerve abban a hitben élt, hogy a közhatalomnak gazdasági téren nincsen egyéb feladata, mint a gazdaságnak a szabad és akadálytalan működést biztosítani, mert ennek megvan a maga sajátos szabályozója a piac, a szabad verseny, amellyel önmagát sokkal tökéletesebben elkormányozza, mint bármely teremtetett lélek külső beavatkozással tehetné. Pedig a szabadverseny nem tudja a gazdaságot szabályozni, bár kellő határok között jogosult és kétségtelenül hasznos is lehet.[†] Bőséges tapasztalat bizonyítja ezt, mióta az individualisztikus gazdasági elmélet a gyakorlatban jelentkezett. Azért sürgősen szükséges

[†] Az eredeti szövegben természetesen nincs aláhúzás.

a gazdaságot ismét valóságos és hatékony szabályozó elvnek alávetni.

A szabadverseny szerepét a legújabb időben átvevő gazdasági hatalom - mondja tovább a Quadragesimo anno - még kevésbé intézheti a szabályozást, mert a hatalom önmagában vak és erőszakos. Hogy áldást hozhasson az emberiségre, maga is hatásos mérséklésre és bölcs vezetésre szorul, s a mérséklést és vezetést önmagában nem adhatja. Magasabb és nemesebb erőknek kell a gazdasági hatalmat kemény és bölcs fegyelem alá venniük: a szociális igazságosságnak és a szociális szeretetnek. Szükséges, hogy ez az igazságosság az összes állami és társadalmi intézményeket áthassa és a szociálpolitikában gyakorlatilag is érvényesüljön, azaz olyan jogrendet és társadalmi rendet teremtsen, amely az egész gazdaságra is rányomja bélyegét s amelynek a szociális szeretet a lelke."/48.-49. oldal/
- Ami tulajdonképpen annyit mond, hogy a piac és így a jövedelemelosztás tárgya/objectuma/ a jogrend, illetve az igazságosság. Nem a piaci emberi

tevékenység önmagában a jövedelemelosztás vég-
ső zsinórmértéke, hanem mint minden emberi te-
vékenység magasabb zsinórmértékekre szorul.

Magukat a magasabb zsinórmértékeket a-
zonban maradék nélkül az ember sohasem fogja
tudni megvalósítani. Következésképpen a jog-
rend s a szociális igazságosság mindig mintá-
ok marad, míg a jövedelemelosztás tényleges
megvalósítója a piac lesz, amely eszméjét mind-
jobban megvalósítja közelítheti.

A szabadverseny minden következményétől
való óvás azonban nem jelenti azt, hogy a pá-
pák a tisztességes versenyt önmagában helyesnek
ne tartanák, mint azt már fennebb a 142. oldalon
láthattuk.

XI.PIUS pápa másutt a "kellő korlátok
közé szorítandó szabadverseny"-ről beszél./quad-
ragesimo anno 58. oldal/XII.PIUS pedig hangsúlyoz-
za: "A keresztény rend, mint a megbékélés fő té-
nyezője érdekében tett fölhevítés egyben ósztanöz
a valódi szabadság helyes felfogására is, mert

a keresztény rend lényegében a szabadság rendje. A keresztény rend a szabad népek és emberek szolidáris versenye, hogy az élet minden területén Istentől az emberiség számára kijelölt célok elérésére fokozatosan megvalósítsák a szabadságot."/Gia per la decimaterza./

A tisztességes verseny helyessége következik abból is, amire a Quadragesimo anno rámutat: elmaradottságból, hanyagságból és kizsákmányolásból nem lehet vállalatokat fenntartani: "Másként áll a dolog, ha hanyagság, hozzánemértés, technikai és gazdasági bűnös elmaradottság a vállalat gyengeségének oka. Mert ebből nem lehet jogcímet meríteni a bérek leszállításához." Az ilyen üzemek teljesítményének megítélésére legjobb eszköz a tisztességes verseny. A tisztességes verseny az a választóvíz, amely a gazdaságos üzemeket elválasztja a nem, vagy kevésbé gazdaságosaktól. Ugyancsak a tisztességes verseny útján válnak a találmányok az emberiség közkincsévé, amint ezt a Quadragesimo anno köz-

vetlenül fűntebbi idézete is insimálja.

e./ Anhoz a céljellegű értékelmélethez, melyet a fűntebbiekben igyekeztűnk kifejtēni, legközēlebb a határhaszoniskola álláspontja áll. A határhaszoniskola alapítóit és különbözō közvetlen vagy közvetett tanítványait szokás az alanyi értékelméletek képviselőiül tekintēni.

Ezzel szemben állnak a tárgyi értékelméletek, amelyek logikusan végiggondolva a munkaértékelméletbe torkolnak.

SMITH értékelmélete ugyanis további magyarázatra szorult, különösen a csereértéket illetően. Ennek megoldására RICARDO vállalkozott, aki a munkaértékelméletet tulajdonképen fölállította. A munkaértékelméletet legnagyobb felkészültséggel MARX fejtette ki. A marxista értékelmélet szerint az áruk értékét a társadalmilag szükséges munka határozza meg.

Ez a "dialektikus" tétel azonban először is két-, sőt többértelmű, mert jóllehet munkaértékelméletnek tartja magát, hallgatélagos-

san becsenpészi a kereslet és így a fogyasztás értékmérő szerepét, amikor a társadalmi szükségességről beszél.

A társadalmilag-szükségességet ugyanis akármelyik értelmében kell venni, magában foglalja a fogyasztást. Mert ha társadalmilag szükséges a társadalom fogyasztásának biztosításához szükségeset kell érteni, már kifejezetten benne van a fogyasztó. Ha pedig ez a kifejezés a termelés biztosításához való szükségességet fejez ki, a fogyasztást akkor is magában foglalja. Az ugyanis, hogy egy költségesebb termelési eljárásnak felftartása társadalmilag szükséges-e éppen attól függ, hogy az adott társadalom fogyasztásának mértéke igényli-e még ezt a drágább eljárást, vagyis hogy a társadalom fogyasztásának biztosítására szükségesek-e még ezek a nagyobb ráfordításokkal előállított javak, avagy nem.

[Másodszor pedig, ha ez a tétel igaz lenne, akkor két értéke lenne olyan egyenlő

áramnak, mint az áram. Tudjuk ugyanis, hogy a szovjetunióban a számos vízierőmű mellett számtalan hőerőmű működik, jóllehet tudjuk, hogy az utóbbiak üzemeltetésének költségei aránytalanul nagyobbak az előbbiekhez mérve. A költségekben való eltérés nyilván onnan származik, hogy jóllehet a vízierőműveknél az állóalapokba fektetett munka túlhaladhatja a hőerőművek állóalapjainak előállításához szükségeseket, mindazonáltal a hőerőművek forgóalapjai által elemésztett munka hamarosan utóléri és fölülmúlja a vízierőművek állóalapjainak beruházási költségei által képviselt munkamennyiséget. A hőerőművek forgóalapjainak ráfordításaihoz ugyanis igen magas értékkel szerepelnek a szénre fordított költségek. Márpedig a szén bányászata az egyik legmunkaigényesebb termelési folyamat.

Következésképpen a hőerőművekben egy kwóra áramra fordított munkamennyiség sokkal nagyobb, mint amennyit a vízierőművekben ugyan-

csak egy kwóra áraara fordítanak.

Mármost nyilván szükségesek társadalmilag nemcsak a vizierőművek, hanem a hőerőművek is. Különben miért tartanak fent őket, amikor sokkal költségesebbek? Következésképpen társadalmilag szükséges nem csak a vizierőművekben, hanem a hőerőművekben fölhasznált munka is.

Azt sem lehet mondani, hogy ezek az eltérések a magánkapitalista társadalmi viszonyokból keletkeznek, s azok fölszámolásával megszűnnek, mert a Szovjetunióban ~~mind a hőerőművekben, mind a vizierőművekben~~ ^{nem} társadalmi berendezkedésé magánkapitalista, és mert ha valahol akkor a Szovjetunióban fölszámolták a magánkapitalizmust.

Ha azonban mind a hőerőművekben, mind a vizierőművekben fölhasznált munka társadalmilag szükséges, akkor vagy két értéke van egy kwóra áramnak vagy a munkaértékelmélet helytelen.

Méde, ha kizárjuk a piaci érték és árín-

gadózárok jogosultságát, amint-hogy azt a munkaértékelmélet kizárja, mind elméletileg, mind pedig gyakorlatilag lehetetlen, hogy egy olyan egyenértékű áramnak, mint az áram két értéke legyen.

Lehetetlen elméletileg, mert a hőerőművek árama éppen olyan áram, mint a vízierőműveké, és nem lehet semmiféle olyan tulajdonságot, felhasználást, alkalmazást, vagy bármilyen más szempontot felmutatni, amiben különböznenek.

Lehetetlen gyakorlatilag, mert ha máshonnan nem tudjuk, az áramból magából már senki sem tudja kimutatni, hogy az a vízierőművekből vagy a hőerőművekből származott-e.

Következésképpen a munkaértékelmélet helytelen.

Ad maiorem: a munkaértékelmélet ugyanis éppen azt állítja, hogy az áram értéket a ténylegesen szükséges munka mértéke határozza meg. Márpedig adott kwóra áram előállításához más, nagyobb mennyiségű munka szükséges a hőerőművekben, és más, kisebb a vízierőművekben. Tehát.

A munkaértékelmélet téves harmincszor a -

ért is, mert vannak olyan gazdasági értékek, melyek teljesen munka nélkül jönnek létre. Így például ha névtelen városban vagy névtelen faluban a piactéren levő lakásom ablakából rossz kedvemben kihajítok az ablakon a kertbe egy sárgabarackmagot, az idővel az avar közé kerül, majd a hóolvadás és más csapadékjárás révén a földbe. A következő nyárra kihajt, mint az nem egyszer megtörtént már. Pár év múlva gyümölcsöt fog hozni, ha esetleg /de nem mindig/ gyöngébb minőségűt, mint ha vadalanyról oltották volna. Pedig a gondozáshoz semmiféle munkára nincs szükség, hiszen a sárgabarackot még permetezni sem kell. Az, hogy a leesett gyümölcsöket behozzam, nem kerül több fáradságomba, és épp úgy nem lehet munkának minősíteni, mintha a földre tett kosaraikból a kofáktól kellene hosszú túlekedések árán megszereznem. De ha akarom, kiirhatom az ablakra, ezt a két szót: gyümölcs kapható; amit ugyancsak aligha fogunk munkának minősíteni. Biztosan fog akadni olyan vállalkozó, aki megveszi a földre került gyümölcsömet. Márpedig semmi munkát sem

fordítottan rá. Ugyanez a helyzet még számos más termékkel: így a dióval, a trópusokon a kokusszal, hogy a ghanai homokban lévő gyémántról ne is beszéljünk. Vannak tehát olyan gazdasági értékek, amelyeknek létrejötte semmiféle munkát nem igényel.)

Ha viszont ^{hármadszor} negyedszer a munkaértékelésről nem tettelem fel a társadalmi szükségességet és így a fogyasztást, tehát a munkát teljesen kívül álló tényezőt, téves azért is, mert az olyan munkának, teljesítésnek, amelynek nincs kereslete, nem lehet értéke. Ha valaki a Nag lakói számára dolgozik, alighanem éhen fog halni, mert nem lesz, aki munkájáért ellenszolgáltatást adjon. De még az olyan munka is, amely valamikor értékes volt, ha később elveszti a keresletét, elveszti az értéket is. Bizonyítva, hogy a munkának fölsőbbrendű /és kiváló/ értékmérő is van: a fogyasztás.+ Valamikor például igen értékes foglalkozás és munka volt fiakkereket előállítani.

+ a munkát természetesen itt nem erkölcsileg kívánjuk értékelni, hanem gazdaságilag, hiszen nem erkölcsi-tani axiólogiáról, hanem gazdasági értékelésről tárgyalunk!

minden bizonnyal tönkre menne azonban az a vállalat és éhen veszne minden munkása, míg a népszáto korában fiakkertermelésből kívánna megélni, mert nem lesz aki a fiakkereket megvegye. Következésképpen nem lesz a fiakkerekre fordított munkának értéke.

=====
=====

A piac kialakulását meghatározó tényezők után kutatva azt tapasztaltuk, hogy miként azt első fejezetünkben már megjelöltük a piac is benne lüktet a közgazdaság céldinamizmusában. A jövedelemelosztásra a nyírádöntő jelentőségű áralakulás az értékproblémában csúcsosodik ki. Azt is megállapítottuk, hogy a teljesen elütő természetű külső javak az értékelés három ütemén keresztül jutva végül is az értéktételek számára közös nevezőre jutva jelennek meg.

A hasznosság /utilitas/ első fokán ugyanis ennek arányos egyezésében rejlő lénygtani alapot az értelem mint célviszonyt megtudja pillantani.

A második ütemben értékelni tudja a

ritkaságban /raritatem/ rejlő értékviszonyokat.

Végül a harmadik fokon összehasonlítva a külső tárgyakban rejlő eszközlehetőségeket akaratának adott céljaival végül is akaratú aktussal jelenti ki egyenértékűnek a különben különböző nemű javakat. Az értékelésnek ebben a folyamatában láthattuk az okosság erényének szerepét./aestimatio/.

Ez a közösnevezőre hozottság egyenértékűvé nyilvánítás leginkább a pénz közbejöttével válik láthatóvá, amire hamarosan kitérünk.

Jellemző azonban, hogy az egyszer pénzre cserélt jószágot csak elméletileg fogom tudni ugyanannyiért visszavásárolni. Közhely az, hogy venni mindent csak drágán lehet, eladni pedig olcsón. Ez természetesen következik a társadalmi folyamatok célirányos jellegéből.

4./ A pénz.

a./A társadalom azonban nem áll meg itt, hogy tudniillik a különböző tárgyakat a csere alkalmával közös nevezőre hozza és egyértékűeknek veszi. A társadalom ugyanis észreveszi, hogy bi-

zonyos árucikkek, melyek a fokozódó forgalomban mind nagyobb keresettségnek örvendenek, mennyire megkönnyítik a cserét minden vonatkozásban. Mikor azután a népesség szaporodásával és a munkamegosztás egyre fokozódó tökéletesítésével a forgalom fokozódik, majdnem elkerülhetetlenné válik, hogy a társadalom elvonatkoztatva bizonyos áruk benső értékétől, egy mesterséges és egyenmű közvetítő eszközt alkosson, amelyre értékitéleteit vonatkoztathatja, és amely által végleg megszabadítja a cserét mindazoktól a nehézkeségektől, amelyet a viszontkínálat és viszontkereslet összefonódása okoz.

Ez a közvetítő eszköz a pénz.

Látható, hogy ennek az eszköznek a megteremtéséhez akarat szükséges. Az akarat, mint tudjuk szellemi vágyó képesség: facultás appetitiva rationalis. Vagyis csak az akarat képes az értelem ítéleteit és így azokat az értékitéleteit is amelyekkel az előző, 3./pontban foglal-

koztunk, követni. Márpedig éppen a közvetlen előzőkben jeleztük, hogy a pénz megalkotásánál ezeken az érték-ítéleteken tulmenően elvonásra, vonatkoztatásokra és viszonyításokra /különösen célviszonyításokra/ van szükség. Ezek átlátására pedig csak az értelen képesíti az embert. Következésképpen a pénz megalkotására is csak az akarat, az értelmet követő szellemi vágyóképesség teszi alkalmassá az embert. Megerősíti ezt, hogy a pénzben testesül meg, jöllehet elvonatkoztatva, a hasznosságnak az az arányos egyezése/analogia attributionisa/amelyről az előző pontban beszéltünk: pecunia utilis est ad omnia.+ A pénz tehát az emberi akarat gyümölcseként jelent meg. A társadalom akarata pedig a törvényhozás. Így a pénz is a társadalom akaratán keresztül jelenhetik csak meg. Termé-

+ *sensibilia acquirenda, continent quodammodo virtute omnia et ideo habet quendam similitudinem felicitatis, ut dictum est. IIa IIae 118. qu. 7 art ad 2.*

szetes azonban, hogy a törvényhozás formája mindig megfelel a társadalom fejlettségének.

Ezért a kezdetlegesebb társadalmakban, mint a legtöbb intézménytigy a pénzt is a szokásjog segíti érvényre. +

A fejlődés magasabb fokán az államélet kifejlődésével, a szokások helyét e téren is elfoglalja a tételes jog. Bár a társadalom ilyenkor is a bankszerű fizetési eszközökre nézve bizonyos mértékben szabad kézzel rendelkezik.

4"Erdekes tapasztalatokat tettek erre vonatkozólag Keletafrikában, különösen abessziniában. Itt a Bécsben vert Mária Terézia tallér anynyira meghonosodott, hogy az ott hadatviselő államok is kénytelenek voltak a bécsi pénzverésnek ily tallérok verésére megbízást adni, mert az ottani lakosság más pénz elfogadásától vonakodott. Ez történt az olasz-abessziniai hadjárat alkalmával is. Sőt, az ottani lakosság anynyira ragaszkodott a Mária Terézia tallér eredeti alakjához, hogy amikor a királyné egy későbbi képevel hozták forgalomba e tallérokat, a lakosság ezeket visszautasította. Hasonló tapasztalatokat tett Franciaország afrikai gyarmataiban, midőn az ott használatos kauri kagylók helyébe a francia bank érmeit és jegyeit kívánta bevezetni"

Azonban az ebből származó szabadoosságok néha a pénz-és a ténylegesfolyamatok eltolódásával súlyos válságokat hozhatnak létre és ezért minden állam igyekszik ezeket a lehetőségeket egyrészt jogilag körülírni, másrészt a diszkontpolitikával szabályozni.

b./A pénz mint látjuk az emberi értelem és akarat terméke a külvilágban, s mint ilyen természetszerűleg ens artificiale. Az ens artificiale lényegét /formáját/pedig céljában kell keresni. Mint láttuk, a pénzt a forgalom könnyítésére vezették be. Mint AQUINOI SZENT TAMÁS mondja ARISTOTELEST követve: pecunia "principaliter inventa est ad commutationem faciendam." + Vagyis a pénz általános csereeszköz.

A cserében két mozzanatot tudunk megkülönböztetni: 1. értékelés. 2. tulajdonátruházás. Ezért a pénzben is, a csere eszközeiben, ez a két mozzanat domborodik ki.

A tulajdonátruházásnak annyiban eszköze, amennyiben mint utalvány képviseli a törvényho-

+ Ila Ilae 78. qu.1. art. corpus articuli.

zás akaratából a társadalomgazdaság fogalmába bekerülő bármely jószágot. /Utilis est ad omnia sensibilia aquirenda./⁴

Mint értékelőnek, tehát mérőeszköznek szükségképpen mennyiségi vonatkozása van, vagyis egynemű egységekből áll, melyek legalább is elméletileg tovább oszthatók.

Ennek a mennyiségi jegynek szükségszerű folyománya, hogy magának a pénznek mennyisége korántsem közömbös a forgalom lefolyására, mintahogy az inflációban és deflációban tapasztalhatjuk. Meg kell még említeni, hogy a pénzt magángazdaságilag el lehet fogyasztani, sőt használatra általában éppen fogyasztásával egyértelmű. Közgazdaságilag azonban a pénz gyakorlatilag sosem használódik el, hanem csak a nemzetgazdaság egyik tagjától a másik birtokába kerül. Sőt közgazdasági szempontból a pénz tulajdonképpen csak akkor jelentkezik, ha magángazdaság lemondva róla kiadja, és így a forgalomba kerül.

Ezért gyakorlati és közgazdasági

+ IIa IIae 118.qu.7.art. ad2.

szempontból nem csak a pénz mennyisége, hanem forgási sebessége is elhatározójelentőségű a pénz értékére, nem különben értékelő szerepére vonatkozóan.

A pénz azonban, mint jeleztük, csak eszközjelleggel bír. Valódi értékét tehát nem önmagából, hanem céljából meríti. Miként SZENT TAMÁS mondja: "Pecunia ordinatur quidem ad aliud sicut ad finem." + Ez a cél pedig a csere célja vagyis a termelés eredményeinek megszerzése, az azokban való részesedés.

Következésképpen egy-egy pénzrendszer értékét döntően annak a társadalomgazdaságnak a termelékenységére határozza meg, amelyre elsősorban vonatkozik. Ezért van az, hogy nagy jólétnek örvendő nemzetgazdaságok pénzrendszerének értéke külföldön is lényegesen nagyobb és keresettebb, mint amelyik állandóan gazdasági és társadalmi válságokkal küzd./Természetesen mindez érezteti hatását ebből a szempontból, aminek a nemzeti jövedelem felépítésében jelentőséget tulajdonítottunk./ Ugyanezt belső forgalomban is +IIa IIae 118.qu.7.art. ad2.

lehet tapasztalni. Egészen más erőt képvisel a gazdasági fellendülés korában a pénz, mint amikor a gazdaság pangás állapotába jut.

Többször idéztük már: pecunia utilis est ad omnia sensibilia aquirenda, et continet quodammodo virtute omnia. (IIa IIae 118. qu. 7. art. ad 2.) Mint már láttuk a nemzeti jövedelemben ma a szellemi tevékenységek teljesítményei is beszámíttatnak. Talán éppen azért, mert az ember testi-lelki összetettsége folytán a művészetek mindig per sensibilia hatnak, a tudományok is az érzékszervek révén jutnak birtokunkba. Ugyanezeknek a meggon-
dolásoknak az alapján a pénz erejét az is befolyásolja, hogy milyen kultúrte-
jesítményekre vonatkoztatható.

Azért mondjuk, hogy a pénz értékét minde-
ez döntően befolyásolja, mert a pénz célja vég-
eredményben mindezek megszerzése, márpedig in en-
tibus artificialibus a cél adja a dolog formai
okát, mai magyar szóhasználat szerint lényegét.

c./IBRÁNYI FERENC nyomán + felvesszük a
pénznek anyagi okát is. Ha ez megromlik, nem
lesz már alkalmas a pénz formáját hordozni,

+ Ibrányi: E kamatkérdés erkölcsi tudományi proble-
matikája.

teszük azt, a papírpénz-eleg.

Jóllehet a mennyiségi pénzelmélet a pénz egész értékét éppen anyagában, illetve annak fedezetében látja, a pénz anyaga közömbös a pénz tevékenysége és lényege szempontjából. Ezt mutatja először is az, hogy aranytól és ezüsttől kezdve kauri kagylóig, kőssig és szójababtól papírig mindent használtak már a pénz anyagiul.

Másodszor ugyanezt mutatja, hogy amikor a pénz anyagi értéke... lép előtérbe a csereértéke helyett, az majd mindig azt jelzi, hogy a forgalmi gazdaság hanyatlóban van, vagyis a piac visszafejlődik cseregazdasággá. Ilyenkor a pénz már nem tükrözi a gazdasági élet lüktetését, mert, nincs már mit tükröznie. Ilyenkor elveszik a pénznek lényegi: formális értéke, és csak annyiban marad értékes, amennyiben anyagának, mint ilyennek belső értéke is van.

Harmadszor ezt igazolja még az is, hogy álljon bár két állam pénzrendszere egyformán az aranyalapon, annak az érmeit fogják inkább ke-

resni, melynek gazdasága virágzóbb.

Végül ugyanezt bizonyítja, hogy meg lehet a pénzforgalmat oldani ugyszólván anyag nélkül is. A zsiróforgalomban ugyanis a készpénzt a bankszámláin levő számoszlopok helyettesítik, mutatván, hogy a pénz anyaga a pénz tevékenységének lebonyolításánál legkevésbé sem döntő.

5./A piac a jövedelemelosztás valósító oka.

Szoros értelemben vett jövedelemelosztás csak ott jöhet létre, ahol a termelés eredménye a pénz közvetítésével kerül elosztásra. Am_de a piac /vagyis a keresletre és kínálatra bomlott társadalom /az a folyamat, amelyben az áruk pénzre illetve vissza pénzről áru-ra váltódnak. Vagyis a piac hűzza létre a jövedelemelosztást. A piac a jövedelemelosztás valósító oka.

Valósító ok ugyanis az a tényező, amely a dolognak valós létet kölcsönöz: causa effi-

ciens communicat enti realem existentiam in rerum natura. +

Viszont a piac az a társadalmi jelenség, ahol a népesség keresletre és kínálatra bomolva teljesítményeit kicseréli, vagyis a pénz közbejöttével két itemben ténylegesen elosztja.

Tehát a piac hozza létre a jövedelemelosztást, a piac a jövedelemelosztás valószínű oka.

Ad minorem: fejezetünk második pontjában az előadott fejtegetéseinket foglaljuk össze NAVRATIL AKOS szavaival: "Minden jövedelem az árképzés során alakul ki, s ennyiben többé-kevésbé minden jövedelem az áralakulás követ-

+ Zemplén: metaphysica 110. oldal.

118.-127. oldal.

kezménye." +

A valószínű ok hatása feltétlenül szükséges, hogy az anyagi és formai ok okságukat gyakorolhassák: *Influxus causae efficientis est praesuppositio absolute necessaria, ut causa materialis et formalis suam causalitatem exerceat.**/

Valóban sem a nemzeti jövedelem, sem pedig a jogrend sem önmagukban, sem együttesen még nem hozzák létre a jövedelemelosztást. A nemzeti jövedelem azért nem, mert mint láttuk önmagában nem tartalmazza azokat a határozmányokat, amelyek szerint a jövedelemelosztást le kell bonyolítani. A jogrend pedig mint tárgy az intentionalis rendben hatást gyakorol ugyan, de a megvalósulás a kivitelezés rendjében /*in ordine executionis*/ más tényezőkre

+ Navrátil: *Özgazdaságtan*. II. kötet. 120. old.
V.6. "Az árak alakulása ugyanis ránk nézve gyakorlatilag fontos eredményeket a jövedelmek kialakulása terén hozza létre. Az árgörbék irányzata és hullámozása azért érdekel, mert a jövedelmek alakulása is ezeknek a vonalaknak a mentét követi." Ugyanott 213. oldal.

*/ Zemplén: *Metaphysica*: 110. oldal.

vár. Ezeket a tényezőket a kereslet és a kínálat formájában találkozó emberek képviselik, akik a piacon elcserélvén teljesítményüket, egymást előbb névleges, majd tényleges jövedelemhez juttatják.

A pénznek két főtevékenységével foglalkoztunk az előzőkben./158. oldal./ Az egyikben mint a jószágátruházások lebonyolítója jelent meg. Ilyen szempontból eszközöknek/causa instrumentalis/tekinthetjük. Causa instrumentalis enim est causa efficiens, quod agit virtute communicata a principali agente.†

A pénz valóban az a tényező, amelyben vagy amely által minden jövedelem megjelenik. Ezért valószínű oknak minősíthetjük. Azonban sosem a saját erejével, hanem mindig a piacon, vagyis a kínálat és a kereslet, az azt jelentő emberek erejével bonyolíthatja csak le szerepét. Következésképpen eszközök.

Az első fejezetünkben jelzett célrendszer/22-31. oldal/végigvonul az egész anyagunkon. Ez az a másik szempont, amelyben a pénzt nézhetjük, és így második tevékenységében jelenik meg, mint érték-mérő. De láttuk, hogy ez az érték csak magasabb értékek visszfénye, és ennek következtében a pénz csak eszköz %/, medium in ordine finalitatis: totum bonitatem habet in eo, quod ducit ad finem.&/

† Zemplén: metaphysica 111. oldal.

%/ A magyar eszköz szó kétértelmű, mert instrumentumot, és mediumot is jelöl!

&/ Zemplén: metaphysica 119. oldal.

A JOVEDELEM ELŐSZTÁS CÉLJAINAK FÉNYÉBEN.

1./ A közjó felépítése.

Úgy tudjuk, hogy a keresztény társadalom-elmélet gyújtópontjában a közjó fogalma áll. A keresztény társadalomtan ugyanis a társadalmat a célok leucsséjén/teleologicusan/szemléli, és a közösség célját a közjóban látja.+

A közjó több fogalmat jelölhet, mint az SZENT TAMÁS szavaiból is kitűnik: Bonum proprium non potest esse sine bono communi vel familiae vel civitatis aut regni. IIa IIae 47. qu. 10. art. ad 2.*/

+ "Das Gemeinwohl ist nichts anderes als das Ziel der Gemeinschaft." Welty: Gemeinschaft und Einzelmensch 211. old.

*/ Diversi autem fines sunt bonum proprium unius et bonum familiae et bonum civitatis et regni. II a IIae 47. qu. 11. art.

mindazonáltal közjón általában - ha minden hozzátétel nélkül használjuk - a politikai, pontosabban állami közönség javát értjük.†.

A közjó a társadalomnak mint ilyennek, a társadalmi cselekményeknek alapszinormértéke. Következésképpen a jövedelemelosztás is, amely szintén társadalmi folyamat, szükségképpen a közjónak van alávetve. Az alábbiakban a közjónak és a jövedelemelosztásnak egymáshoz való viszonyával kívánunk foglalkozni.

a./Háromszor is a közjót tárgyi felépítésében, mint *f i n a n c i a*-t vizsgáljuk.

A közjó egyenlő az ember testi-lelki összetettségének megfelelően több elemből áll.

"A kulturális tevékenység az értékekkel áll szoros vonatkozásban. A kultúra a javoknak a foglalatja, melyeknek értékük miatt van az ember számára jelentőségük, melyek tökéletesse-

† "Die politische Gemeinschaft hat das Gemeinwohl. Thomas denkt beim Gemeinwohlprinzip in der meisten Fällen an die politische Gemeinschaft und ihre Befugnisse." Helty: Gemeinschaft und Einzelmensch. 370. oldal.

dését szolgálják, képességeit kibontakozáshoz segítik. A kultúra az igazság, a jószág, szépség, szentség értékei felé való szüntelen törekvés, a vitalis értékek biztosítása és védelme, a fizikai természet javainak az emberi tevékenység által való kihasználása és gyarapítása. A kultúra javak előállításának, azaz é r t é - k e k megvalósításának folyamata. S minthogy ez a folyamat közösségi természetű, a kulturjavak is közösségi jellegűek. A kulturjav "bonum commune", közösségi tevékenység által valóuló érték. Ez lebeg célként a társadalmi tevékenység előtt s valósulásával a társadalom immanens javává, realisált értékévé válik. A társadalom alkotásainak ismerete alapján a "bonum commune", a közjó oly fontos fogalmának közelebbi tartalmát a társadalom által gondozott és biztosított kulturjavakban kell megállapítanunk. S minthogy a közjó a társadalmi közösség célja, a talált összefüggés alapján immár megállapíthatjuk, hogy a társadalom cél-

ja a kultúra/KIOSKOS: A keresztény társadalom-
elmélet alapelvei. 156. oldal./

Feladatunk elvégzéséhez szükséges, hogy
a közjó elemeit a továbbiakban bizonyos fenzig
felosszuk.

Meg kell különböztetnünk ugyanis a köz-
jón belül a művelődést /kulturit/ a polgáros-
odástól/civilizációtól/.

Vannak tudniillik a közjónak olyan té-
nyezői, melyeket nem lehet művelődésnek minő-
síteni, mégis a polgárosodáshoz tartoznak. Mert
művelődés e az olvasmányélményezés vagy a békvi-
adul? Mégis el kell ismerni, hogy ezek is képviselnek
valamelyes értékeket, sőt még erkölcsi
értékeket is, mert durvabb testi ösztöneink em-
berileg némiképp már elfogadhatóbb levezetésére
nyújtanak lehetőséget, mintha azokat eredeti
nyers formájukban élnénk ki. A békviadul né-
zőközönsége és a torreadorok mégis legalább
bizonyos szabályok betartásával élnek ki véres
ösztöneiket, és így tényleg "polgárosultak".

Azonban ki merné azt állítani, hogy kultúra az, amit akár a küzdőtéren, akár a nézőtéren végeznek?

Ugyancsak polgárosult embereknek fogjuk tartani azt, aki megvárja, míg a villanyrendőr a pirosból zöld lesz, épp úgy mint azt a járművezetőt, aki előre engedi azokat a közlekedési eszközöket, melyeknek előnyszabályuk van. Ettől azonban még korántsem biztos, hogy ezeknek a jogszabályoknak betartója egyben művelt is. Ez maga még nem kultúra, hiszen a közlekedési szabályok csak meghatározott körülmények fennforgása esetén köteleznek erkölcsileg is.

Továbbá a polgárosodás bizonyos fokát elérve nem szemetelünk, másra nem köhögünk, és a közegészségnek még számos feltételét teljesítjük. De a közegészség még nem kultúra - hanem csak polgárosodás. Számtalan keleti művelődés a kulturának igen magas fokát érte el, anélkül, hogy valamit is tudott volna ezekről a szabályokról.

Végül polgárosodás a gazdasági életnek mind a három üteme: a termelés, a forgalom és a fogyasztás. A középkornak magas kulturája volt, jóllehet nem ismerte sem a zsíroszámlát sem a villanytűzhelyet, de a martinkohókat és a beruházási pénzüintézetek rendszerét sem. Mindennél lényegesebb azonban, hogy a középkorban gyakorlatilag nem volt forgalmi gazdaság, és így a gazdasági élet a magánháztartásokon belül folyt le. Következésképpen a gazdasági célok és teljesítmények be sem léptek a közjéba. Megállapíthatjuk tehát, hogy a művelődés fejlettsége független a gazdálkodás körülményeinek színvonalától.

Amikor a polgárosodást megkülönböztetjük a művelődéstől, nem állítjuk őket egymással szembe. Mégis lényeges különbség van közöttük. A polgárosodásnak és javainak tudniillik csak annyiban van értékük, amennyiben az embert szolgálják, amennyiben van ember, akit szolgálnak.

Ezzel szemben az igazság, a szépség, az erkölcsi jószág és a szentség értékei az embertől függetlenül is érvényesek; hatályosak lennének akkor is, ha ember sosem jött volna a világra. Az igazság és az igazság megismerésének alaptörvényei épp úgy fennállnak a tiszta értelmek számára, mint ahogy Isten imádásának parancsa köti az angyalokat is. A művelődés értékei az ember fölött állnak. Ezzel ellentétben az oltóanyagoknak, az ugrólécnek, a befecskendező-tűnek, a lökhajtásos repülőgépnek, a járművek irányjelzőinek csak akkor van értelme, ha ember is van, akire ezek a javak vonatkoznak. Az angyaloknak nincs szükségük pislogóra, mert a gépkocsi nem tudja őket elgázolni, de az orvosságot sem tudják felhasználni.

A művelődés és a polgárosodás javainak kiértékelésekor figyelembe kell vennünk XII. PIUS pápa szavait is: "A világ Teremtője által szabadon akart szegénység, amely elkíséri őt a názáreti műhelybe is, és kíséri egész nyil-

vános életén át, azt jelenti, azt nyilvánítja ki, hogy mennyire ura volt ő az anyagi dolgoknak. Azok felett állt, s ilyen módon hatásosan jelzi a földi javak természetes és lényeges viszonyát a lelki életéhez, s a gondolkodó embernek szükséges magasabb kulturális, erkölcsi és vallási tökéletesedéshez."/incora una quinta/4

+ Cr.: 301 arcano: "Ad pacem igitur Christi, quae a charitate profecta penitus in animo insidet, ea iure accomodantur, ^u quae de regno Dei, qui eane per charitatem animos possidet, habet idem apostolus: "non est regnum Dei esca et potus" /Rom 14. 17./; id est pax Christi non caducis bonis, sed spiritualibus sempiternisque alitur, quorum excellentiam ac praestantiam Christus ipse, cum perfecit mundo, tum hominibus suadere non cessavit. Propterea enim dicit: "quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur, aut quid dabit homo commutationem pro anima sua?" /Mt 16. 26./ Et adiecit deinceps, qua Christianus debeat esse constantia ac firmitate animi: " Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timeate eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam." /Mt 10. 28.; Mc 12. 14./

Mindezek tekintetbe vételével a következő meghatározásokat állíthatjuk föl:

A p o l g á r o s o d á s ama szabályok betartása, amelyek testi létének és életének szolgálatára irányuló tevékenységében a társadalmat és tagjait kiemelik a természet faragatlan vad-ságából. +

A m ű v e l ő d é s viszont a szelle-mi értékek megvalósítására irányuló tevékenység, mely a társadalmat és tagjait szellemi tökéletesedésben részesíti.

A művelődésben négy mozzanatot különböztethetünk meg: a tevékenység célját képező zsinor-

+ Meghatározásunk tágabbértelmi, mint a következő:
"A civilizáció a természeti durvaság és nyersség állapotával szemben rendezett társadalmi állapotot jelent, melyben az emberek mint "polgárok" /cives/ állnak egymással szemben, azaz törvényekkel szabályozott, intézményesen biztosított jogokat és kötelelességeket ismernek el egymáshoz való viszonyukban" Kecskés: A keresztény társadalomelmélet alapelvei. 141. oldal.

mértékeket, ezek meglátására szolgáló képességet, magát a tevékenységet és annak eredményeit. Ezeket a mozzanatokat KORNIS a kultura főjegyeinek nevezi. +

Meghatározásunk magában foglalja tulajdonképpen mind a négy mozzanatot: a szellemi értékek /zsinórmértékek/ megvalósulására irányuló /képesség/ tevékenység, mely a társadalmat és tagjait szellemi tökéletesedésben részesíti. /eredmény/.

Ugyanígy a polgárosodás is: ama szabályok /zsinórmértékek/ betartása /tevékenység, amely feltételezi a fogékony-ságot /amelyek testi létének és életének szolgálatára irányuló tevékenységében a társadalmat és tagjait kiemelik a természet faragatlan vadságából. /eredmény/

A továbbiakban most már igyekezni fogunk közelebbről meghatározni a művelődés és a polgárosodás viszonyát. Ha ugyanis különbözőnek is egymástól nem képeznek egymással

+ Kornis Gyula: kultura és politika. 42.-48. oldal.

szemben ellentétet. "A kettő mint külső keret
s mint belső tartalom kölcsönösen feltétele-
zi és kiegészíti egymást."

Elsősorban a jogrend az, amiben a köz-
jónak ez a két tényezője igen bensőségesen é-
rintkezik. Hiszen a jogrend nem csak közleke-
dési szabályokból és pusztán büntetőtörvényekből
/leges mere poenales/ áll, hanem törzsében és
gyökerében az erkölcsből fakad. A jogrend nem-
csak az emberek külső viszonyainak rendezése,
hanem számtalan cikkelye lelkiismeretben is
kötelező parancs.

Hangsúlyoznunk kell, hogy jelen össze-
függésben, amikor a jövedelemelosztás
céljait és alapvető zsinórmértékeit ku-
tatjuk, jogrenden nem a fennálló téte-
les jogszabályokat értjük csak, ideért-
ve természetesen a szokásjogot is, mint
tettük volt azt a 66.-112. oldalon, ha-
nem elsősorban a természetjogot és a
népjogot, függetlenül attól, hogy a té-
teles jog megegyezik-e vele, avagy nem.
A természetjog ugyanis, és legnagyobb-
részt a népjog is, akkor is fennáll és
érvényes, ha mindenki áthágná, még a té-
teles jogalkotás is. Mert a természet-
jog és a népjog a tételes jogalkotásnak
is zsinórmértéke. A tételes jogot jelen
összerűggésben csak annyiban vesszük te-
kintetbe, amennyiben akár közvetve, akár

közvetlenül, akár következtetés, akár meghatározás útján a természetjogból illetve a népjogból származnak és hatályukat abból nyerik.

Hasonlóképpen áthathatja a művelődésnek többi ága is a polgárosodást. A művészet az építészet és az iparművészet révén a gazdasági életet nemesítheti meg. Az önmegtartózkodások a sportot az erkölcshez kapcsolhatják, jóllehet nem minden testnevelés megkívánta önmegtartózkodás jelent egyben erkölcsi érdemet is.

A közjónak a főnkiekben taglalt két főágának egymáshoz való viszonyát másképpen is kifejezhetjük. Míg ugyanis a művelődésnek önmagában is céljellege van, addig a polgárosodás hozzáképest mindig eszköz marad. +

+ "Alle konkreten nächsten Ziele menschlicher Gemeinschaft kann man ganz kurz dahin kennzeichnen: menschliche Gemeinschaft will das vollkommene menschliche Gute, das Gesamtgut der menschlichen Natur.

Das Gesamtgut der menschlichen Natur..... besagt zweierlei: die geistige-sittliche Vervollendung des Menschen; sie ist die Hauptsache, das eigentlich Sinngebende des Gemeinschaftslebens; und die Beschaffung stofflicher Güter; sie bildet die Voraussetzung und notwendige Bedingung;

Ezt bizonyítja, hogy az anyagi javak, amelyekre a polgárosodás irányul csak annyiban bírnak értékkel, amennyiben testi létünk fenntartását biztosítják, illetve megkönnyítik. Már pedig az eszköz meghatározásánál fogva egész értékét abban bírja, hogy a célhoz vezet. Tehát a polgárosodás mindig eszközjellegű marad. Ezzel szemben a szellemi értékek megvalósítására törő művelődés törekvéseiben olyan tárgyekre tör, amelyek önmagukban is rendelkeznek értékekkel, tehát célok.

Lényegében ugyanezt igazolja, amit már fentebb kifejtettünk. Az tudniillik, hogy a polgárosodásnak nincs értelme, ha emberek nem léteznek, viszont a szellemi értékek az ember lététől függetlenül is fennállnak. †

Amikor a polgárosodás a művelődés eszközeként jelöljük meg, jelentőségét legkevésbé denn sie sichert die materielle Existenzgrundlage unseres Lebens." Welty: Gemeinschaft und Einzelmensch. 220. oldal.
†172.-173. oldal.

sem becsüljük le, sőt hangsúlyozzuk fontosságát. A polgárosodás fejlődése ugyanis egyre több teret ad a művelődés művelésére is. Mint a 47. oldalon utaltunk már rá: bármelyik fizikai munkás munkája előmozdítja a művelődést is: a munkamegosztás után a művésznak vagy tudósnek nem kell foglalkozni testi munkával, azt elvégzi helyette a testi dolgozó, aki gondoskodik anyagi szükségleteinek ellátásával, míg a szellemi foglalkozásuak így teljes erejüket a művelődés előmozdítására fordíthatják. Mindez természetesen csak lehetőség, és a polgárosodásnak bármily magas foka nem szükségképpen jelent kulturát is.

A polgárosodás eszközjellegéből még más következtetés is folyik: nem szabad benne végcélt látni. A polgárosodásban végcélt csak anyagelvű világnézet láthat, mely az anyagon kívül más létezését nem ismervén föl, nem képes felsőbbrendű célok megismerésére, következőképpen kijelölésére. Az különben, hogy az

eszközökben célt keresünk, könnyen megbosszulhatja magát, mint azt a polgárosodás egyes a-gain belül is láthatjuk. Így a termelést a fo-gyasztásra való tekintet nélkül fokozva a gaz-dasági élet súlyos válságát fogjuk előidézni. Hasonlóképpen sosem fogja a világbajnokságot megnyerni az a törzöző, aki ahelyett, hogy a mérkőzésekben összemérné erejét, csak edzése-ken gyakorolja magát.

Megjegyezhetjük még, hogy a polgáro-sodás mind a négy mozzanatában eszköze a mű-velődés négy mozzanatának, vagyis a polgáro-sodás előmozdítja nemcsak a kulturális tevé-kenységet és annak eredményeit, hanem a műve-lődésre való fogékonyságot is. Mivel pedig a kulturális tevékenység a művelődés zsinórmér-tékeinek szolgálata, az ezen tevékenységet elő-mozdító polgárosodás egyben ugyanezen zsinór-mértékek szolgálata is.

Visszagondolva eddigi vizsgálódásaink-ra a közjó tartalmi fölépítését a következő tab-lában foglalhatjuk össze:

K Ö Z J Ó

Művelődés

Polgárosodás

Vallás Tudomány Művészet Erkölcstörténeti és Közegészségügyi Sport Gazdasági jólét

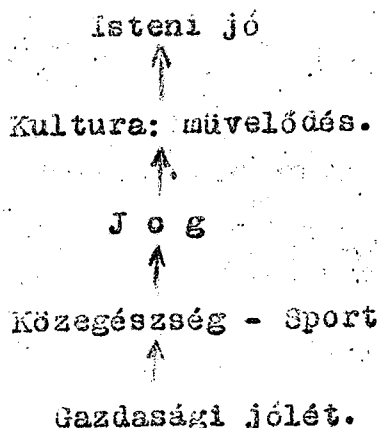
Ha mármost a közjón belül az értékek rangsorát kívánjuk megállapítani, a művelődés ágait illetően nehezen fogunk eredményre jutni. Az erkölcs, a művészet, a tudomány önmagukban meglehetősen önálló területek, melyekben az isteni tökéletesség más-más módon verődik vissza.

Mégis a vallás a művelődés ágai között kiváltságos és különleges ranggal rendelkezik. "Ne feledjétek - mondja XII.PIUS pápa - isten nélkül a szegénység gyötrelmes seb, a gazdagoknak halálos mákony a gazdagság. Istent nélkül forrásától és torkolatától elzárt folyó a szellemi és esztétikai műveltség: homokos és iszapos mocsárrá sekélyesedik." / Non mai forse. / Nyilvánvaló ez abból is, hogy a közjó tulajdonképpen az isteni jónak/bonum - commune - divinum/ evilági véges tükörképe. Ha tehát a tulvilági eredeti fényt nem tükrözi, megszűnik saját ereje is.

A polgárosodás tényezőire nézve már

fölállíthatunk bizonyos értékrendet. Egyes ágai ugyanis különböző rangu értékeket hordoznak. A gazdasági javak magától értetődően alsóbbrendűek az élettani, életet jelentő értékeknél, melyeket a közegészség képvisel. Azonban a közegészség is alá van vetve a jogrend követelményeinek, melyek viszont végső fokon az ember szellemi-erkölcsi természetében, személyiségében gyökereznek. Ami a gyakorlatban például azt jelenti, hogy az anya egészségéért nem szabad a magzatnak élethez való jogát föláldozni.

Az értékek rendjében tehát a közjón belül a céloknak következő sorát állapíthatjuk meg:

Eddigi vizsgálódásaink eredményeképpen már most a továbbiak számára két alapelvet kell megállapítanunk. A jövedelemelosztás gazdasági folyamat, mint ilyennek tehát a közjó tartalmi fölépítésében /lásd.182.oldal tábla/a társadalom gazdasági jólétének biztosítását tűzi ki célul. Ez az első alapelv. Mivel azonban a célok sorában a gazdasági jólét alatta áll a polgárosodás és a művelődés többi ágainak, a jövedelemelosztásnak érvényesítenie kell megvalósulásában mind a közegészségnek, mind a jogrendnek, mind pedig a művelődésnek magasabb követelményeit. Ez a második alapelv.

Mind a kettőt illetően a quadragesimo anno leszögezi: "S csak így létesül az igazi nemzetgazdasági rendszer, amelyben a nemzet minden tagjának rendelkezésére állnak mind azok a javak, amelyeket a természeti kincsek, a termelőeszközök és a gazdasági élet szociális megszervezése nyújtani tudnak. Ezek a javak ne csupán az életfentartást és a tiszt-

— — — — —

tességes szükségleteket fedezték, hanem az embert magasabb és nemesebb kultúráletre is föl-
emeljék, amelynek okos kiélése nincs az erkölcsiségnek ártalmára, sőt annak hasznára válik.
/V.ö.Szent Tamás:De regimine principum.I.15. és R. N. n. 27./"

b./Láttuk, hogy a közjó fölépítésében milyen központi helyet foglalt el a jogrend.
/177.oldal;- 182.oldal:a tartalmi fölépítés táblája./ A jogrend kapcsolja össze az anyagi polgárosodást a szellemi művelődéssel, mint-ahogy a jogrend gyökerében, az emberi személyben is két világ találkozik, amikor a teste egyesül a lelkével. Pontosabban talán azt kellene mondanunk, hogy éppen ezért kapcsolódik egybe a közjónak ez a két főága és éppen a jogrendben. Ezt az összefüggést annak tulajdonítjuk, hogy a jogrendben tükröződik legélesebben vissza a társadalomalkotó ember személyisége. A jogalanyok mindig personák, vagyis értelemmel rendelkező magánakvalók/hypostasi-

sok/. Ha ténylegesen nem adódnék jogalanynak természetes személy, akkor az emberi társadalom helyükre jogi személyeket fog kivetíteni, amelyek mindig a valóságos személyek visszaverődései lesznek, mert csak addig léteznek, ameddig az őket kivetítő társadalom létezik, és annak megszűnésével szintén megszűnnek. +

Szükséges már most, hogy a társadalmat alkotó jogalanyok szerepét kutassuk a közjó kialakulásában. Ki lesz tehát a közjó finis ultimae cui-ja, az egyén, a természetes személyek

+ Társadalomlélektanilag érdekes jelenség, hogy a jogrend kivetítéseivel megsokszorozza a társadalom személyeit. A mélylélektan tapasztalatai szerint ugyanis a jogi érdeklődés összefügg az éntágítás és énszükités ösztönével, amely az éntételezés révén egyébként is hajlamos az énlélektani többszörözésre. Mivel az élőlények között éntételező ösztönökkel/ha ugyan biztos, hogy ösztönök ezek/csak az ember rendelkezik, természetes, hogy ez a jelenség csak az emberi társadalmakban jelenik meg. Ebben a lelki folyamatban látjuk a jogi vagy erkölcsi személyek keletkezésének lélektani gyökerét.

összességükben vagy a közösség erkölcsi személye? Szükséges tehát, hogy a közjót alanyi fölépítésében, a finis cui szempontjából vizsgáljuk.

Míg ugyanis a közjó tartalmát ROUSSEAU és TOLSTOJ kivételével gyakorlatilag minden társadalomelméleti irány egybehangzóan a művelődésben és a polgárosodásban látja, addig a közjó hivatott élvezőjét illetően a különböző bölcséleti áramlatok igen eltérő nézeteket vallanak. Az individualizmus tulajdonképpen a társadalmi műveletek finis ultimus cui-ját a közösségre való tekintet nélkül az egyénbe helyezi. A kollektívizmus és az universalizmus ugyanezt az egyénre való tekintet nélkül a közösségbe teszi. A keresztény bölcsélet pedig világosan ismeri a finis cui-k rendjében a társadalom szervezetének összhangzó feszültségét. Ebben a vonatkozásban először is megállapíthatjuk, hogy az egyénnek mint ilyennek a közösség célja. Igazolja ezt, hogy az egyén

a közösség szolgálatára van rendelve: bonum commune est finis singularum personarum in communitate existentium, sicut bonum totius est finis cuius-libet partium†

A rész ugyanis mint tag az egész javának van alávetve: esse partis est propter esse totius/III.c.G.17./ .Amde az egyén része, tagja a közösség egészének. Tehát az egyénnek a közösség célja. %/

másrészt azonban le kell szögeznünk, hogy a közjót nem lehet biztosítani tagjai többségének java nélkül.

Ezt bizonyítja először is már a közjó-
nak fogalma. Mert a közjó fogalmából szükségkép-

† IIa IIae 66.qu.9.art.ad 3.Cf.: Bonum particulare ordinatur ad bonum totius sicut ad finem, ut imperfectum ad perfectum./I. c. G. 86./

%/Omnes, qui sub communitate aliqua continentur comparantur ad communitatem sicut partes ad totum, pars autem id quod est, totius est. IIaIIae 66 qu. 5.art.

Totus homo ordinatur ut ad finem ad totam communitatem, cuius est pars. IIa IIae 65. qu.1.art

pen folyik az is, hogy ezt a közjót valakinek akarjuk. A közjónak van alanya, és ilyen a társadalmat fölépítő személyek összessége is. Nélkülük a közjónak nincs értelme, mert nemlétükben hogy lehet a köznek java?

Ugyanez következik a részeknek és az egésznek viszonyából. Ha ugyanis az egészet képező tagok javát nem tudtuk megóvni, akkor a közjót sem fogjuk tudni, hiszen az egész éppen e tagokból áll.

A közjóban való részesedés tehát kijár a részeknek: "Sicut pars et totum quodammodo sunt idem, ita quod est totius, quodammodo est partis. Et ita cum ex bonis communibus aliquod in singulos distribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod suum est."⁺

⁺ Ila Ilae 6l. qu. 1. art. ad 2
In distributiva iustitia datur aliquid alicui privatae personae inquantum id quod est totius, est debitum parti. II. a Ilae 6l. qu. 2. art.

Végül figyelembe kell vennünk, hogy a közjót az egyetemes igazságosság állandó feszültségben tartja. Nemcsak az egyes tagok szolgálatait követeli meg a közösség javára, hanem mint általános erény /virtus generalis/,
112 112 qu 58 a 1
a közjó elérésének feltételeként a tagok egymás közötti viszonyának a kölcsönös igazságosság keretében történő szabályozása mellett, az osztó igazságosság révén a tagoknak a közjóban való részesedését is előírja.

A közjó és a közjóért hozott egyéni áldozatok tehát csak lehetőséget /potentialitást/ képviselnek, amíg ténylegességüket a közösség tagjainak jutó részesedés által el nem érik.

A közjó tartalma tehát nem teljes, amíg ez a részesedés nem ténylegesedik. A közjó entelecheia-ja erre a részesedésre irányul vagy legalább is azt magában foglalja. A közjót ~~entelecheia~~ ezért látjuk tehát a finis ultimus cui-t a közösségnek minden egyes tagjában együttvéve.

Nem tehát a közösségben, mint ilyenben, amely lénytanilag is csak viszony, illetve ennek jogi személyében, hanem a természetes személyekben, akik saját tökéletesedésüket keresik a közjóban /, mint finis quibenben!/.

Igy a keresztény organikus társadalomszemlélet mély humanizmusa egyrészt elkerüli az individualizmus örvényeit, mert csak zűrzavarra és mindenkinek mindenki ellen való harcára vezethet, ha a társadalom minden egyes tagja pontosan saját magát látja a közösség értelmének és céljának; másrészt viszont ledönti a kollektívizmus rabszolgaságának bálványát.

A továbbiakban már most közelebbről meg kell határoznunk az emberi személynek azokat az anyagi javakra vonatkozó jogait, amelyeknek teljesítése a közjó - és így egyben a jólét /prosperitas oeconomica/-, biztosítására feltétlenül szükségesek.

2./Az emberi személyiségnek a jövedelem-
elosztás alapelveit képező jogai különös
tekintettel a pápák tanítására.

Az emberi személyiség természetéből különböző jogok folynak, melyek lehetővé teszik életben maradását és így egyáltalán a művelődés és polgárosodás kifejlődésének alapfeltételeit képezik.

Az első ilyen követelmény abból származik, hogy az ember testi életének fõntartásához a külsõ anyagi világra szorul. AQUINOI SZENT TAMÁS tanítja: inferiora ordinantur ad superiora + az élettelen és álló világnak rendeltetése, célja, hogy az embert szolgálja. Viszont az ember természetes módon nem is tud nélkülük életben maradni.

Ez a követelmény tehát kimondja, hogy az embernek joga van testi életének fõntartásához szükségeseket emberi méltóságának megfe-

lelő módon és mértékben kielégíteni. Föl-
tétele ennek természetesen, hogy amennyiben
módjában áll és amennyiben a társadalom a-
dott állapotában szükséges, teljesítményével
ezen javak előállításához hozzájáruljon.

Ez a jog a legszorosabban értett ter-
mészetjogból /ius naturae, naturale/ folyik.
Mert mint az angyal doktor mondja: in rerum
autem ordine imperfectiora sunt propter per-
fectiora..... ita etiam ea quae tantum vi-
vunt, ut plantae, sunt communiter propter ani-
malia, omnia autem animalia sunt propter ho-
minem.+

IIa IIae 64. qu. 1. art. corpus articuli.

..... alio modo quantum ad usum ipsius rei; et
sic habet homo naturale dominium exteriorum
rerum, quia per rationem et voluntatem potest
uti rebus exterioribus ad suam utilitatem,
quasi propter se factis, semper enim imperfec-
tiora sunt propter perfectiora, ut supra ha-
bitum est..... Hoc autem naturale dominium su-
per caeteras creaturas, quod competit homini
secundum rationem, in qua imago Dei consistit,
manifestatur in ipsa hominis creatione, Gen. 1,
26, ubi dicitur: faciamus hominem ad imaginem et
similitudinem nostram; et praesit piscibus ma-
ris, etc. IIa IIae 66. qu. 1. art. corpus articuli.

Az élettelen és élő világnak tehát rendeltetése, célja, hogy az embert szolgálja.

"Teljesen ésszerű - írja a Divini redemptoris - , hogy az összes földi javak az ember használatára legyenek, és az ember által Istennek tulajdonittassanak. Azért az emberre, a személyre áll, amit a nemzetek apostola az üdvösség megszerzéséről a korinthusiakhoz írt: "minden a tiétek, ti pedig Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené."/I.Kor. III.21./"

Az emberi személyiségnek ez a joga a teremtésnek és a külső javaknak természeténél, tehát a természetjognál /ius naturae, naturale/ fogva rá van táblázva ugyanezen javakra.

HORVATH SANDOR OP ezen jogot ellenkező irányból vezeti le. Abból, hogy az ember természetes módon táplálék és az időjárás viszonytagságai ellen védő más külső javak nélkül nem tud fennmaradni. Ebben a szükségességben transcendentalis viszonyt lát, amely eme

követelménynek lénygtani alapjait szolgáltat-
ja.+

A Quadragesimo anno ezt a követel-
ményt így fejezi ki: "Csak úgy létesül az i-
gazi szociális nemzetgazdasági rendszer, ha
a nemzet minden tagjának rendelkezésére áll-
nak mindazok a javak, amelyeket a természeti
kincsek, a termelő eszközök és a gazdasági
élet szociális megszervezése nyújtani tudnak."

A Divini Redemptoris megállapítja:
"Az állam feladata azokat az anyagi életföl-
tételeket megteremteni, amelyek nélkül rende-
zett társadalom fenn nem állhat."

XII.PIUS pápa pedig legfelsőbb tekin-
telyével is igazolta a külső javakhoz való
használati jogunknak a fentiekben kifejtett
levezetését: "Isten, mikor megáldotta ősszü-
leinket, így szólt hozzájuk: "Növekedjétek
és sokasodjatok és töltsétek be a földet és
hajtjátok uralmatok alá."/Gen.1.28./Az első
családfőhöz pedig így szólt: "Arcod verej-
tékevel eszed kenyeredet."/Gen.3.19./Az en-

beris zemély méltósága tehát elvi-
leg megköveteli, mint az élet természetes
alapfeltételét, a föld javainak használatá-
hoz való jogot." +/Con sempre/ (Lg. 256)

Az emberiség jelen állapotában, amikor a természet javai a társadalom vagy annak tagjai birtokában vannak, ez a jog a társadalommal szemben áll fent, és az emberiség mai sűrűsége mellett csak a társadalom együttes munkája tudja kielégíteni. Ez a jog tehát a társadalom össz-jövedelmének egy részére való igényt jelent. A jövedelemelosztásnak tehát legfőbb alapszínórmértékét képezi.

Ez a jog a személyiség fejlődésének megfelelően különböző formában jelenik meg.

Amíg az új emberpalánta utban van, a terhesanyának járó juttatások címét hordja. Amikor világra jön szülési segély formájában szoktak teljesíteni. Majd szoptatási járulék,

+V. ö. Zimmermann: Das ius utendi etc. Vegyük továbbá figyelembe a Gravi e ad un tempo tenere követelését, melyet az 55% oldalon idéztünk.

később gyermek illetve családpótlék nyújtásával tesznek neki eleget.

Igaz, hogy néha ezen elnevezéseiben nem egészen világos, hogy ki a jogalany, de ha szabatosan indokolni akarjuk az imént felsorolt jogigényeket, minden esetben a gyermek illetőleg az új emberi ivadék személyiségére kell hivatkozni.

Illetve akár hivatkozunk, akár nem, akár indokoljuk, akár nem, a kis gyermek épp úgy ember s következésképpen személy, mint akármely más ember, és így éppen úgy joga van élni, tehát épp úgy a természetjogból folyó joga van az élethez szükségesekhez, mint bárki másnak.

Eppen ezért a pápák szociális körleveleikben ezt a követelményt kifejezésre juttatják: "Tehát mindenképpen azon kell lenni, hogy a családapák munkabére az egész háztartás költségeit fedezhesse. Ha ez a mai viszonyok mellett még minden esetben nem lehetsé-

ges, akkor a társadalmi igazságosság követeli az állapotoknak olyan újraszabályozását, hogy minden felnőtt munkás az említett mértékben kaphasson bért. Különös elismerésünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik azt a bölcs és idős rendszert meghonosították, vagy megkísérelték, hogy a munkabér a családi terhekhez alkalmazkodjon és a család szaporodása arányában növekedjen, sőt rendkívüli szükségletek idejére rendkívüli segélyeket is biztosít."⁴

⁴ Quadragesimo anno 69. oldal. Ez a korlevél

másutt így ír: "A családanyak leginkább otthon foglalkozzanak és a házi dolgokat végezzék. Szégyenletes és mindenáron kiírtandó visszaélés az, hogy a családanyak a családapa elégtelen munkabére miatt a házi teendők és különösen a gyermeknevelés elhanyagolásával bármunkába menni kényszerülnek. "

Mivel azonban a társadalom tagjait azok munkája nélkül nem láthatja el, ez a jog az ember munkaképessé válása után a munkához és a munkabérhez való jog formáját ölti föl. A szükségelt munkának mennyisége és minősége változhatik ugyan, de a társadalom nem biztosíthatja azok ellátását, akik jóllehet képesek lennének rá, semmivel sem járulnak hozzá ezen ellátás biztosításához. Amíg valaki munkaképessé nem válik ez a kötelezettség nem áll fent: ad impossibile nemo tenetur.

Visszont a társadalomnak, vagy ha az nem biztosítaná, az államnak a föld javaihoz való használati jogunk alapján kötelessége, hogy munkára kész tagjait munkához juttassa.

Az államnak "munkaalikalmat kell biztosítania különösen a családfenntartók és ifjak számára. A birtokos osztályok kötelesek e célból alkalmazkodni, mert föltétlenül szükséges a közjó érdekében olyan terheket vállalni, amelyek nélkül az emberi társadalom, tehát a bir-

tokosok számára sincs mentesség. "/Divini Redemptoris /.

A Con Sempre karácsonyi rádióbeszéd kifejezetten a s z e m é l y alapvető jogai közé sorolja" a családi élet felfuttatásához elengedhetetlen eszköznek, a munkának a jogát"-t. majd megállapítja, hogy a munka erkölcsi méltóságából származó követelmény" a munkás és a család szükségletére elegendő igazságos bér" is.

Természetesen a munkához való jogból szükségképpen folyik az igazságos munkabérhez való jog is. Hiszen a munkához való jogot éppen a személyiségnek életfelfuttatását biztosító jogból vezették le.

A pápai enciklikák ismételten visszatérnek a méltányos munkabér hangsúlyozásához:

"Először is a munkás és családja életfelfuttatásához elégséges munkabér illeti meg a munkást"/quadragesimo anno/

"A szociális igazságosságnak pedig

eleget nem tettünk, amíg a munkabér a munkásnak és családjának fentartását nem biztosítja."

/Divini Redemptoris/

Szükségképpen folyik ebből a jogból, hogy aki kész munkanélküliség esetén a felajánlható munka elvégzésére, jogosult a munkanélküli segély folyósítására.

Végül ugyan ez a jog gondoskodik az emberről baleset, betegség és öregkor esetén is: "A szociális igazságosságnak pedig eleget nem tettünk, amíg országos és magánbiztosítás útján nem gondoskodtunk róla öregség, betegség és munkanélküliség esetére." /Divini Redemptoris/

Az emberi személyiség létfentartásából eredő természetjog által előírt juttatások mértékére idézzük, amit a quadragesimo anno a munkabérrel mond. Mutatis mutandis ez a mérték áll a többi juttatásra is." Fontos továbbá, a helyes arány a munkabérek és a velük szorosan összefüggő árak között, amelyekért a különböző termékeket venni lehet, így a mezőgazdasági, ipa-

ri s egyéb termékeket". Majd kifejezésre juttatja azt a követelményt, hogy a gazdasági életnek lehetővé kell tenni a nemesebb kultúréletre emelkedést. /Vö. 185.-186. oldal./

Ez a két követelmény szükségképp folyik a használati jog természetéből, amely az ember ellátását kívánja biztosítani, másrészt a gazdálkodás céljából. Természetes viszont, hogy a juttatás mértéke más lesz a munkabér, más a munkanélküliségi járadék, más a gyermekpótlék, és más a nyugdíj esetén.

Összehasonlítás alapjaként meg kívánjuk említeni, hogy a BEVERIDGE-terv, amely a fölso-
rult követelmények teljesítését tartalmazza,
Nagy-Britannia nemzeti jövedelmének 11%-át mozgósítaná.+

+ Nachrichten für Aussen-Handel 1942 dec.4.

2./Az emberi személyiség természetéből még egy másik alapjog is folyik, és míg az előző inkább a testét, testi életének fennmaradását szolgálta, ez a másik szellemének követelményeit tartja tekintettel. Azt követeli ugyanis, hogy amíg mindennapi szükségleteit biztosítja, vagyis amíg az előbbiekben tárgyalt jogát érvényesíti, ne legyen kiszolgáltatva senkinek sem. Testi életünk fentartásában a külső tárgyakra vagyunk utalva, és ha ezek a javak nem állnak rendelkezésünkre, vagy legalább is anyagi forrásaink nem teszik lehetővé, hogy a piacon ezeket tetszésünk szerint beszerezhessük, igen könnyen nem csak anyagi, de szellemi függőségre is juthatunk.

A Con sempre ezért megállapítja: "Az emberi személy méltósága tehát elvileg megköveteli, mint az élet természetes alapföltétel a föld javainak használatához való jogot; Ennek pedig az az alapvető követelmény felel meg, hogy lehetőleg mindenkit magántulajdonhoz

kell juttatni. A tételes jogszabályok, amelyek a magántulajdont szabályozzák, változhatnak és többé-kevésbé korlátozott haszonélvezetet engedhetnek, de ha hozzáakarnak járulni a közösség megbékéltetéséhez, meg kell akadályozniuk, hogy a munkás, aki családjára, vagy azaz lesz, olyan gazdasági függőségre és szolgáltatásra legyen kárhoztatva, amely összeegyeztethetetlen az emberi személy jogaival."

A Con sempre továbbá hangsúlyozza:

"Nem változtat a tényeken az, hogy ez a szolgáltatás a magántőke tulajdonságától vagy az államhatalomtól származik. Sőt az államhatalom nyomása alatt, amely mindenben uralkodik és szabályozza az egész magán és közéletet, annyira, hogy még a gondolkodás, a meggyőződés és a lelkiismeret területére is behatol, a szabadság hiánya még súlyosabb következményekkel járhat, amint a tapasztalat is mutatja és bizonyítja."

"Minthogy azonban "mind ugyanannál az asztalnál esznek" - hangoztatja a Dans la

tradition - , tekintet nélkül a működések és felelősségek különbözőségére, igazságosnak látszik, hogy mindenki úgy részesedjék, ahogy azt emberi méltósága megkívánja, amelyben mindenki egyenlő. Ily módon mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy minél nagyobb számban ériék el azt a függetlenséget és biztonságot, amit a magántulajdon nyújt, úgy hogy így családjukkal együtt részesülhessenek a szellemi és kulturális javakban, amelyekhez anyagi javaknak kellene utat nyitniok."

A magántulajdon jogosultságának természetesen más érvei is vannak. AQUINOI SZENT TAMÁS, mint ismeretes, a Ila Ilae 66.qu.2.articulusában felsorolt három érve inkább közgazdasági, mint magángazdasági jellegű. Az egyik a tapasztalaton alapul, amely szerint az ember sokkal inkább vigyáz sajátjára, míg a köz birtokát

könnyen elhanyagolja. A másik nem látja a közrendet biztosíthatónak, ha bárkinek módjában áll a javakon való gondoskodást kézbe venni. A harmadik pedig a közbékét könnyebben tartja fenntarthatónak magántulajdon, mint közbirtokosság révén.

XIII.LEO pápa pedig a Rerum novarum körlevélben még más megfontolásokra is hivatkozik. Az ember eszes természetéhez ugyanis méltatlan, hogy máról holnapra éljen, mint az állatok. A jövőről való gondoskodás azonban megkívánja olyan anyagi erőforrások birtoklását, melyeket a jövőben szükségleteire még hatalmasabb munkaképtelenség esetén is fölhasználhat.

A pápák tanítása a magántulajdonról egy-
másba fűződő és egybehangzó. A modern
korban először, a Syllabus után, a quod
Apostolici muneris enciklikában, melyet
már uralkodásának első évében adott ki,
XIII.LEO pápa ^{felvette ki} az Egyház elveit. Ugyan-
csak XIII.LEO pápa a Rerum novarum első
részében kizárólag ezzel a kérdéssel fog-

lalkozik. Helybenhagyólag visszatér a Rerum novarum tanaira a Quadragesimo anno. A Divini Redemptoris körlevél is hosszabb kitérésben foglal állást a magántulajdonjog mellett.

• Mi hivatkozunk most még egyszer a Rerum novarumra: "Mivel pedig az ember a munkában szellemi tehetségét és testi erőit fekteti az anyagba s ilyképp az általa munkált darabját a természetnek szorosabban önmagához fűzi s mintegy saját bélyegét nyomja rá: méltányosság és jog egyaránt kívánják, hogy e darabot sajátjául birja s ezen jogát senki megne sértse."

HORVÁTH SANDOR OP ezzel kapcsolatban a magántulajdonjog lényetani alapjait vizsgálja. Kifejti, hogy a megmunkált tárgy a munkával praedisamentalis relációba: oksági viszonyba kerül.† Ebből azonban az is következik, hogy a magántulajdon létrendi alapja gyengébb,

† Horváth: Eigentumsrecht. 109. oldal.

mint a föld összes javaira rátáblázott haszon-
élvezeti, használati jogé: az ugyanis mint láttuk
transcendentalis viszonyban gyökerezett.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt
sem, hogy a magántulajdonjog bármennyire meg-
alapozott lett legyen is, mindazonáltal csak
a népjogból/ius gentium/származik.

A természetjog ugyanis feltétlenül, il-
letve következtetés nélkül folyik a dolog ter-
mészetéből, addig a népjog csak következtetés
utján, bizonyos körülményekre való tekintettel.
Már pedig az összes fenti érvek ilyen követ-
keztetést tartalmaznak.

A természetjognak továbbá jellemzője,
hogy közös az állatokkal: érvényes az állatokra
is. Márpedig birtokjoggal csak emberek rendel-
kezhetnek: homo enim per suam voluntatem possi-
det res. + A birtokjog tehát az ember akaratá-
ban, értelmes szellemi természetében: személyisé-
gében gyökerezik.

+ Ila Ilae 59. qu.3.art. ad 1.

Hivatkozhatunk továbbá AQUINOI SZENT TAMAS tekintélyére is, aki a magántulajdonjogot kifejezetten a népjogból eredezteti: IIa IIae 57. qu. 3.art. corpus articuli; és 66.qu. 2.art. ad l.

Amennyiben tehát a magántulajdont természetjogi követelménynek minősítenék a természetjogot csak tágabb értelemben vehetjük, amikor is a természetjogon nemcsak szorosabb értelemben vett természetjogot, hanem a népjogot is értjük.

Mivel pedig a népjog az emberi természetnek az eredeti bűn következtében beállott állapotát is tekintetbe veszi, az ősegynház a rendelkezésre álló kegyelemeszközöknek bőségében és felhasználásával bevezethette a birtokközösséget. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy ennek a közösségnek létrejötte nem kényszerintézkedések eredménye volt, hanem a belépők önkéntes elhatározása. Ezeknek a közösségeknek a zsinórmértéke tehát nem a kikényszerítő igazságosság, hanem a kikényszeríthetetlen szeretet odaadása volt.

A későbbi időkben is, amikor a fokozott kegyelmi életet élő szerzetes rendek meg-

alakulnak, a szerzetesek számára szabályzataik a szegénységet s ennek következtében a vagyonközösséget írják elő. S ez a vagyonközösség /kommunizmus/ az első nubiai szerzetesközösségektől kezdve folytatódik mind a mai napig. Ennek a kommunizmusnak jellemzője azonban, hogy nem terjed ki az egész társadalomra, hanem csak annak egyes részeire.

A jezsuiták azonban Paraguay-ban a XVII. században egész államot rendeztek be a vagyonközösség alapján, amelynek 1640-óta hadserege, városai sőt egyeteme, hajógyárjai s hatalmas barokk katedrálisai voltak. Ez a kommunisztikus állam 1768-ig virágzott. Nagyon figyelemre méltó, hogy miért és hogyan bomlott fel. A fölvilágosodás diadalmasorában a spanyol és portugál szabadkőműves miniszterek szekularizálták ezeket a paraguayi redukciókat, a jezsuita barátokat kitelepítették. A paraguayi indián telepek pedig az átható lelkipvezetés hiányában hihetetlen gyorsasággal éveken belül fölbomlottak.

tak. Ma már a fölvilágosodás nagyobb dicsőségére buja trópusi erdők borítják az indiánok faragta barokk épületeket.

3./ Akármennyire is indokolt lehet a magántulajdon, mindazonáltal nem "szentség".

Akármennyire is helyesli az Egyház a magántulajdont az emberiség mai állapotában, mindazonáltal nem tartja a vagyonelosztásnak bármelyformáját kielégítőnek.

A bolsevizmus tanaiban "állítólag csak arról van szó, hogy a dolgozó osztályok sorsa megjavuljon, a szabadelvű gazdasági rendszer visszaélései megszűnjenek, és a földi javak igazságosabban oszoljanak meg, ami mind kétségtelenül jogos kívánság." -állapítja meg a Divini Redemptoris.

De már a Rerum novarum is a társadalmi bajok okát keresve úgy találta, hogy azok egyike "a gazdagság fölhalmozódása kevesek kezében, s a többség elszegényedése."

A Quadragesimo anno követeli: "Min-
denki kapja meg a maga részét. Következéské-
pen a földi javak elosztását, - melyet ma né-
hány tulgazdag és a hallatlan tömegű nincstelen
szörnyű ellentéte erősen megzavar, -, ismét a
a közjó és a szociális igazságosság követelmé-
nyeivel kell összhangba hoznunk. Ebben senki
sem kételkedhetik, akinek a szíve a helyén van."

A Dans la tradition teljes egészében
szórol szóra megismétli ezt a követelést.

A Divini Redemptoris fölroja: "A mi ko-
runkban, amikor a földi javak hiányos elosz-
tottsága folytán nagy a nyomorúság." Majd más-
utt így ír: "Ameddig ugyanis a nyomorgók nagy
tömegeit látjuk, akiket a nélkülözés súlyos
terhe földig sulyt, másrészt azokat, akik
könnyelmi élvezetekre óriási összegeket elpa-
zarolnak, rájavalommal kell elismernünk, hogy
az emberek nemcsak az igazságosság törvényé-

vel jöttek ellentétbe, hanem a szeretet parancsát
sem értik, és a gyakorlatban nem tartják meg."

"....., a mindenféle erkölcsi féktől mentes és a másvilágra nem tekintő emberiség eljutott oda, - mondja az *Anora una quinta* -, hogy az embert és a természetet méltatlanul, megalázóan kiszákmányolja, és egyrészt ott van a szomorú félelmes nélkülözés, másrészt a büszke kihívó gazdagság, kinzó kiengesztelhetetlen ellentét a kiváltságosak és a szegények között."

Világosan láthatjuk ezekből az idézetekből, hogy jóllehet az Egyház helyesli a magántulajdont, elítéli a vagyonnak teljesen egyenlőtlen felosztását. Következik ebből az is, hogy van a vagyonnak eszményibb megosztása is. De tisztában van az Egyház azzal is, hogy a magántulajdonnak vissza is lehet élni.

Mert mint a *Divini Redemptoris* mondja:
"s nem mélyen sajnálatos-e, ha az Egyház al-

tal is természetesen elismert magántulajdon-
jogot felhasználják a munkás jogos bérének
és szociális jogainak csorbitására."

A Charitate Christi compulsi megállapítja: "Az igazságos jogrend fölforgatása és a javak helytelen elosztása, aminek folytán az államok javai kevesek kezében fülhalmozódnak, akik - mint a múlt évben Quadragesimo anno körlevelünkben rámutattunk - a népek nagy kárára az egész világ gazdaságát kényük-kedvük szerint intézik."

Idézzük még ebben az összefüggésben XII. PIUS pápát: "A magántulajdon egyesek számára mások munkájának kihasználására szlő közvetlen hatalomná vált, másokban féltékenységet, türelmetlenséget eredményezett." /Nell'alba/

Márpedig: "Általában ne feledjék el soha a tehetősök és a munkát adók, hogy isteni és emberi törvényt lébbal taposnak, ha a szegényeket haszonlesésből elnyomják, s szerencsétlenségüket kizsákmányolják." /Rerum novarum./

"S ami még szomorubb, vannak, akik a munkás kapzsi kizsákmányolásától sem rettennek vissza. Sőt még olyanok is találkoznak, akik nem állják éppen a vallást ürügyül és védőpálástul fölhasználni, hogy igazságtalan igényeiket elföldjék és a munkások jogos követeléseivel védekezzenek. Sohasem szününk meg az ilyeneket vádolni."/Quadragesimo anno/

Az Egyház tehát nincs "a munkát kiszármányolók pártján."/ Divini Redemptoris/

Ezeknek a társadalmi bajoknak orvoslására a pápai megnyilatkozások a keresztény társadalomtudománnyal egyetértésben több utat jelölnek meg.

Ilyen először is a státikus vagyonreform. Fogalmát a 105. oldalon már érintettük. Ezt illetően a Dans la tradition előírja: "Amire törekednetek lehet és kell, ma úgy, mint tegnap, az a vagyon igazságosabb elosztása. Ez a katolikus társadalomtudomány egyik programpontja és ez is marad."

1956 husvét hetében az olasz mezőgazdasági dolgozók fogadása alkalmával XII.PIUS pápa hangoztatta egy földbirtokreform szükségességét is.

Mégis a pápai körlevelek elsősorban a dinamikus vagyonreform/v.ö.105. oldal./ útján kívánják a proletárok megváltását elérni.

"Azért legalább ezentul minden erőfeszítés-
sel oda kell hatni, hogy a termelt javak csak
méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, el-
lenben bőségesen jussanak a munkásoknak. Nem,
hogy ezek a munkát abbahagyják, mert az ember
a munkára van teremtve, mint a madár a repülés-
re, hanem hogy családi vagyont megakarit-
hassanak, azt okos kezeléssel szaporítsák, így
a családi terheket könnyebben és gondtalanab-
bul viselhessék, és a lét bizonytalanságából,
a valódi proletársorsból megszabadulva nemcsak
az élet bizonytalanságaival megküzdhessenek,
hanem az a vigasztalódásuk is meglegyen, hogy
haláluk után övéikről valahogyan gondoskodva
van. Mindezt a Mi Elődünk nemcsak érintette,
hanem világosan és érthetően nyilvánította s
Mi a jelen körlevélben újra hangsúlyozzuk."

/Quadragesimo annó/

A Divini Redemptoris szerint "a szo-
ciális igazságnak pedig eleget nem tettünk, a-

míg az általános elszegényedés megelőzése vé-
gett a munkásnak szerény vagyon megtakarítá-
sát lehetővé nem tesszük."

Fontossága és világossága miatt még-
egyszer idézzük a Con sempre nagy jelentőségű
megállapításait:"lehetőleg mindenkit magantu-
lajdonhoz kell juttatni. A tételes jogszabá-
lyok, amelyek a magantulajdont szabályozzák
változhatnak,.....de meg kell akadá-
lyozniok, hogy a munkás aki családapa, vagy
azzá lesz, olyan gazdasági függőségre és szol-
gaságra legyen kárhoztatva, amely összeegyez-
tethetetlen az emberi személy jogaival.

Nem változtat a tényeken az, ha ez
a szolgaságaz államhatalomtól szármá-
zik. Sőt az állam nyomása alatt..... a sza-
badság hiánya még súlyosabb következményekkel
járhat, amint a tapasztalat is mutatja és bi-
zonyítja."

Ha az Egyház el is ítéli az állam-
kapitalizmust,amint azt éppen az előbbi idé-

zetből is láthatjuk, mindazonáltal a magántulajdon tulajdonságainak és visszaéléseinek megszüntetésében nagyon fontos szerepet tulajdonít az államnak:

"Az állam intézkedései olyanok legyenek, hogy azokat a nagytőkések is elérjék, akik óriási tőkékkel tartanak kezükben, s azokat esetleg a közjó kárára még növelik."

/Divini Redemptoris/

Sőt vannak javak, melyeknek államosítását a Quadragesimo anno kívánja: "Igy fokoztatni eljuthatunk oda, hogy a mérsékelt szocializmus követeléseit már nem különböztessük az emberi társadalomnak a keresztény elvek alapján megajítani akaróknak kívánságától és követeléseitől."

Hiszen bizonyos fajta javaknak a közösség számára fontosságát teljes joggal lehet követelni, mert a velük járó túlságos hatalmat a közjónak veszedelem nélkül nem szabad magánosoknak átengedni. Ilyen indokolt

törékvések és követelések már nem állnak ellentétben a keresztény felfogással s annál kevésbé kizárólagosan szocialista sajátosságok."

Végül a keresztény vagyonreform az olyan üzemek alapítását illetve szándékának szaporítását szorgalmazza, melyekben a munkások tulajdonosai vagy legalább is társ tulajdonosai az üzemnek. Ezt az eszmét ROBERT OWEN vetette föl először, aki először nevezte magát keresztényszocialistának.†

KETTLER "A munkáskérdés és a kereszténység" című művében reméli, hogy amint a kereszténység kitartó és szivós munkával a társadalom minden megrázkódtatása nélkül felszámolta a rabszolgaságot, ugyanilyen átható munkával fogja elterjesztetni azokat az üzemi formákat, melyeket produktív társulatok-

† Katolikus Lexikon. III. kötet 42. oldal.

nak/*Produktiv-Associationen*/ nevez. Ezeket KETTLER így határozza meg: "A produktív társulatok lényegét a munkásoknak magában az üzletben való részvételénél ismertük meg. Azokban a munkás üzleti vállalkozó és munkás is egyszersmind, s ezért kettős része van a jövedelemben: a munkabér, és a tulajdonképpeni üzleti nyereség osztalékja."

Majd a mainzi püspök így folytatja: "Szükségtelen itt jobban bebizonyítani a produktív társulatok nagy becsét a munkásosztály helyzetének javítására.....De dicső eszme rejlik bennök, mely részvétünket és támogatásunkat a legnagyobb mértékben megérdemli. Az amennyiben kivihető a legközvetlenebbül és legkézzelfoghatóbban megoldja a fölállított feladatot."†

† Az 1864-ben Bécsben megjelent magyar fordítást idézzük. 103. oldal.

XII. PIUS pápa 1956 februárjában a vállalkozók egy csoportja előtt tartott beszédében szintén buzdította őket, hogy a munkásságot nyereségrészesedésben részesítsék.

Ha visszagondolunk a közjó felépítésére, észrefogjuk venni, hogy az visszatükröződik a keresztény tulajdonjogban. Az egyesek érdekének ugyanis mint láttuk meg kell hajolnia a közjó követelményei előtt, mindazonáltal a közjó a társadalom minden tagjának ténylegesen biztosított magántulajdonban áll fenn, illetve valósul meg.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy az emberi személyiségnek a jövedelemelosztás alapelveit képező jogai a pápai megnyilatkozásokban két követelmény köré csoportosodtak. Az egyik követelmény a létfenntartásunkhoz szükséges javak használatához való jog. Másik követelmény a magántulajdonhoz való jog.

3./4 közvetítő célok összefüggésének
vizsgálata.

Miután lejezetünk első pontjában megjelöltük azt a alapszínőrmértéket, melyet a közjó állít a gazdálkodás elé, és miután a második pontban ennek határozmányait közelebb-ről meghatároztak, szükségesnek látszik, hogy ezeknek a követelményeknek következményeit, vagyis a gazdálkodás alsóbbbrangu céljaira való hatásukat és ennek a hatásnak összefüggéseit vizsgáljuk.

Ezeket az alsóbbbrangu célokat közvetítő céloknak /fines intermediar/ nevezzük, mert a közjónak illetve a közjólétnek a főntiekben már megjelölt célját eszközlik, tehát magasabbbrangu cél szolgálatában állnak. Ha az anyagi javakat csak eszközöknek tekinthetjük, + szorosabb értelemben ezeket nem is nevezhetnénk céloknak, mivel ezek anyagi javak megszerzésére irányulnak. Az elérésüket biztosító eszközök szempontjából azonban céloknak

A 223. oldalhoz:

÷ " az Istenen kívül pedig minden csak eszköz, amit úgy kell használni, amint az utolsó cél eléréséhez segít."/Quadragesimo anno/

tekinthetjük őket, közvetítő céloknak. Ezért nem tartjuk szükségesnek, hogy ezt a kifejezést illetően a bevett szóhasználattól eltérjünk. +

Az alábbiakban természetesen figyelembe kell vennünk a célok rendjének ama alaptörvényét, amely nem engedi meg sem azt, hogy az eszközöket a célok, sem azt, hogy egy alsóbb rangú célt a fölsőbb rangú elé helyezzünk.

a./Először is már most meg kell fontelnunk, hogy a mind a külső javak használati joga, mint pedig a tulajdonjoghoz való jutatis követelménye, melyekkel a második pontban foglalkoztunk, nem egyénenkint, hanem a társadalmat kitevő népesség összességében lép a közgazdaság elé. A közgazdaság az összes ilyen követeléssel egyetemlegesen áll szemben.

Mivel mindkét jog az emberi személyiséghez kapcsolódik, meg kell állapítanunk, hogy ezen személyek számának nagysága és változása milyen hatással van ugyanezen követel-

mények révén a közgazdaság lefolyására.

A népesség létszáma alapvetően keresztjelölő és a fogyasztást döntően lehatároló. Ha a népesség száma megállapodik, vagy csökken, a fogyasztás is állandó marad vagy éppen csökkenni fog, mert nem lesz, aki többet fogyasszon. Legfeljebb a luxusjavak kereslete emelkedhet, de az is csak az adott népesség létszámára korlátozott mértékben.

Következésképpen a közgazdaság alapfolyamatait jelentő és valóban tömegcikkeket előállító üzemek termelésének mértéke azonos marad, ha éppen nem húzólik össze. Mivel azonban a luxusjavak legnagyobb része nem alkalmas tömegtermelésre, és mivel csak a tömegtermelési ágakban lehet a termelést valóban jövedelmezően fokozni, a beruházási iparok kénytelenek termelésüket egyre inkább megszorítani, vagy éppen abba is hagyni, munkásaikat elbocsájtani. Így ezekben a magas munkáslétszámot foglalkoztató ipar-

ágakban a foglalkoztatottság mértéke egyre csökken, s egyre többen kénytelenek legjobb esetben munkanélküli segélyből megélni, ha tudniillik van munkanélküli segély. A nagy tömegeknek tehát szükségképpen csökken a vásárlóképessége, ami a fogyasztást közvetlenül szolgáló gazdasági ágak forgalmának csökkenését eredményezi.

Ez a folyamat lassan érezteti hatását, mert a népmozgalom változása az életteni törvényeknek megfelelően csak fokozatosan jelentkezhetik a gazdasági életben. Ha lassan is jelentkezik, és ha ezért nehezebben lehet észlelni, az még nem jelenti, hogy nincs jelen. A közgazdaságra egyre inkább ránehezedik az idült pangás állapota. Ezt a jelenséget némelyek a gazdasági élet fölépitési /strukturális/ válságának nevezik.

A népesség szaporodásának elmaradása éles ellentétben áll mind a gépesedés egyre nagyobb fokú fejlődésével, mint pedig a köz-

gazdaság belső igényeivel. A csökkenő költségek törvénye ugyanis a termelés kiterjesztésére készítené a vállalkozót. A piaci kereslet kitágulásának hiányában azonban ettől el kell tekintenie. Ez a pangás idülttségét csak fokozza.

Ez a folyamat egyben magát is erősíti, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy a gazdasági pangás állapota még kedvezőtlenebbül befolyásolja a népszaporodást.

Ha viszont a népesség száma szaporodik, a fogyasztásnak is emelkednie kell, mert nyilván több kenyeret fogyaszt kétszáz, mint ötven ember. A tömegcikkekből egyre nagyobb mennyiséget fogyasztanak. Ez a kereskedelem, az élelmiszeripar és könnyűipar beruházását teszi szükségessé, ami viszont emeli és föllendíti a beruházási iparokat. Mivel pedig éppen a tömegtermelést lehet valóban gazdaságosan fokozni, az egész közgazdaság egyre nagyobb föllendülés állapotába kerül.

Állaspontunkat igazolja, hogy minden gazdasági fellendülés mértékét, feltételét, helyesebben okát a rendelkezésre álló piacok szabják meg. Ezért törekszik minden állam külkereskedelmét fokozni, és kivitele számára a nagy és sűrű népességű államok, például Kína és India piacait megnyerni. Míg azonban a külföldi piacokon való versenyképességet számos akadály gátolhatja, így a szállítási költségek, az elmaradott országok hazai iparának kifejlődése, a versenytársak kedvezőbb termelési feltételei, addig a népesség szaporodása az említett gátló tényezők fellelése nélkül biztosít a termelés fejlődése számára új piacokat.

Mindez azonban csak akkor igaz, ha a népesség számának szaporodása tényleg emeli a fogyasztást. Ha ugyanis a népesség nagy többsége nincstelenekből áll, a szaporodó népességnek nem áll módjában fogyasztását saját erőforrásaiból kiterjeszteni. Ezért kell a né-

peség számanak szaporodásához és egyáltalán a népesség igényeihez ez még munkanélküliség esetén is könnyen alkalmazkodó társadalmi biztosításnak gondoskodni arról, hogy a széles néprétegek rendelkezésére kellő mennyiségű vásárló erő álljon. Ennek hiányában a tömegeknek tényleg nyomor, szenvedés és bűn lesz osztályrésze.

A fentiek belátása természetesen feltételezi azt is, hogy a pénzről alkotott felfogásunk nem a mennyiségi pénzelenélet alapján alakult legyen ki, hanem hogy megértjük, hogy a pénzben a társadalmat alkotó ember és annak igényei, teljesítményei és más viszonyai tükröződnek. + .

A vásárló erőnek^o illetően szaporítása nem vezethet inflációra. A bölcsen vezetett társadalmi biztosítás ugyanis arányban tartja a juttatásokat a tényleges népszaporodással.
+ Vö. 154.-163. oldal.

sal. Márpedig mivel az így megnövekedett népesség kénytelen megélni, pénzt kénytelen, ténylegesen megélhetése biztosítására fordítani, vagyis a vásárló erő növekedése a bevásárlásokban szükségképpen levezetődik. Így a pénzfolyamatok egyensúlyban maradnak ténylegesfolyamatokkal, ami a pénzignitást kizárja.

Leszögezhetjük tehát, hogy a kiterjedésre /expansióra/ hajlamos termelés és vele a gazdasági élet csak úgy tud fellendülni, ha értelme és célja: a fogyasztó népesség is kiterjed és növekszik. Maga a népesség szaporodása azonban csak akkor fogja jótékony hatását a gazdasági életben éreztetni, ha a szaporodó népesség tagjainak legalább a társadalmi biztosítás révén biztosítjuk a természet-jog által előírt és megkövetelt használati jogot a külvilág javaihoz, vagyis ha a széles rétegeknek kellő vásárló erőt juttatva ezt a jogot valóra is váltjuk. A széles tömegek jólétét biztosítjuk.

Az előzők alapján közgazdaságilag célszerűnek bizonyul a népesség kedvező arányu változása. Kérdés marad azonban, hogy a termelésnek megfelelő mennyiségben állnak-e rendelkezésre azok a természeti javak, amelyekből fedezni tudja az így egyre szaporodó lakosság életfentartását ?

MALTHUS tagadta ezt, amikor úgy vélte, hogy míg az emberiség mértani haladvány mértékében szaporodik, addig az élelmiszerek előállítására csak a számtani haladvány arányában fokozható. + Bár műve második kiadásában már elhagyta ennek az általa vélt törvényszerűségnek ilyen számtani megfogalmazását, változatlanul fenntartotta, hogy a népesség a táplálékok mennyiségének növekedésénél és növelhetésénél gyorsabban növekszik.

MALTHUS-nak számos ellenfele és számos követője volt, bár jóslatai nem váltak be,

+ Malthus: Essay on the Principles I. kiadás
14. oldal. 25. oldal.

mert éppen Európa lakossága, amelyre MALTHUS vizsgálódásai elsősorban illettek, éppen MALTHUS századában sokszorosára szaporodott.

Ellenfelei közül már OPPENHEIMER számításai rácăfoltak a malthusi tétélekre. Számára 1901-ben a statisztika fejlődése folytán biztosabb megfigyelések és átfogóbb szempontok álltak rendelkezésre, mint amilyenekkel annak idején az anglikán teológus rendelkezett. OPPENHEIMER megfordította MALTHUS tételét és az egykor statisztikai adatok alapján kimutatta, hogy a mezőgazdasági termelés gyorsabban növekedhet, mint a népesség száma, különösen, ha fölhasználják az egyre tökéletesebb termelési lehetőségeket és eszközöket. +

OPPENHEIMER és a századforduló óta természetesen mind a vegytan, mind az élettan, mind pedig a technika, így a mezőgazdasági termelési technika is, hallatlan mértékben fejlődött.

+ Oppenheimer: Das Bevölkerungsgesetz des Thomas/Richard/ Malthus und der neueren Nationalökonomie. 25. oldal. 43. oldal.

A mezőgazdaság ma már a legkülönbözőbb fajta műtrágyákat használja föl, így a foszforsavat, a nitrogéntrágyát, és kálium-oxidot. A földművelés gépesítését szintén egyre tökéletesebb vontató, művelő és más eszközökkel hajthatjuk végre.

Mindazonáltal bármennyire is szaporodott az utolsó évszázad alatt az emberiség, a fölhasználható műtrágyának csak tíz%-át, az öntözésre fölhasználható vízmennyiségnek csak öt%-át használja föl, nem beszélve arról, hogy a mezőgazdasági dolgozóknak több mint hetven %-a ma még csak kapával dolgozik, pedig már a vaseke vagy fogatolt kapa is háromszorosával emelné teljesítményüket, míg egy korszerűbb traktor a vaseke munkaeredményének tízszeresét éri el. A szellemi tőkék, a művelődés fokozása a termelékenységnek emelkedését is magával hozza. Az irástudatlanság fordított irányban áll például a rizstermelés hektáronkénti hozamával. Indonéziában és Indiában a-

hol irástudatlan kilencven % tíz q a hektáronkénti rizstermés, Japánban tíz % az irástudatlan, a rizshozam 40 q.†

Ebből különben azt is láthatjuk, hogy a művelődésnek a közjó által megkövetelt fokozása egyben visszahat a polgárosodás fejlődésére és így a gazdasági jólétre is.

Figyelembe kell továbbá venni, hogy mindezek a felsorolt módszerek megmaradnak az élelmiszerellátásnak mai keretei között. Pedig a mai tudományos kutatások egészen új, más jellegű eljárások számára nyitnak utat.

A klorella-moszatokkal végzett élet-élettani vizsgálatok többek között rámutattak arra, hogy ezek alkalmasoknak látszanak, hogy a föld egyre inkább szaporodó lakosságával az élelmiszerellátást egyensúlyba hozzák.

Ezeket a moszatokat a Távolkeleten tea formájában ma is fogyasztják, könnyen szaporíthatók, magas zsíradék és fehérje tartalmuk van. Mivel pedig az ember alaptáplálékát

† Die Welt. 1957. évf. nyomán.

a fehérje, zsír és a zsírral magas fokban helyettesíthető cukor szolgáltatja, ezen alap- táplálékok fedezése ilyen úton biztosítható. Ezek az algák igen gyorsan szaporodnak: egy moszatnak a következő napon 128, a harmadik napon 16 000 utódja van. Táplálásához mind- össze vízre, napfényre és levegőre illetve széndioxidra van szükség, ami gyakorlatilag az egész földkerekségen található.

A vegytan fejlődése pedig a jövő- ben egyre inkább lehetővé teszi a táplálékok- nak szintetikus úton való előállítását. Így mód nyílik az élelmiszerek ipari termelésé- re, és az ipari termeléssel együttjáró magas termelékenységre.

Elismerjük, hogy ezek az eljárá- sok ma még nem gazdaságosak. Azonban valami- kor az aluminium drágább volt a platínánál és az aranynál, ma pedig a legközönségesebb edé- nyeket is aluminiumból készítik.

b./Láttuk, hogy a népesség szapo-

rodása csak megfelelő tarsadalombiztosítás esetén érezteti jótékonyhatását a jövedelemelosztásra. + A tarsadalombiztosítás, és mindazok a követelmények, melyekkel a második pontban foglalkoztunk jogi természetűek voltak. Miltan merül föl mostmar a kérdés, hogy ezek a követelmények idegen területről származván összhangban vannak-e, nem képeznek-e túlzott és teljesíthetetlen igényeket a gazdasági élettel szemben?

Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk, hogy a jövedelemelosztás nagy osztandója, a nemzeti jövedelem nem egyszer adott állandó mennyiség, hanem a nemzetgazdaság ölen újra és újra megjelenő teljesítmény. %/. Amit el kell

+ 229. oldal.

*/ Eine verbreitete, aber allzu kindliche Vorstellung neigt dazu, den volkswirtschaftlichen Ertrag als einen Kuchen anzusehen, der nun einmal in bestimmter Grösse da ist und von dem jeder suchen muss, ein möglichst grosses Stück für sich herauszuschneiden. Das würde dann zutreffen, wenn jede der drei Stufen des Wirtschaftsgeschehens in sich abgeschlossen wäre, sozusagen in je einem eigenen Stockwerk des Wirtschaftsgebäudes sich abspielte. In Wirklichkeit besteht zwischen ihnen der engste Zusammenhang und die stärkste wechselseitige Abhängigkeit.

Nell-Breuning: Zur Wirtschaftsordnung 111. sp.

osztanunk időben elosztva jelenik meg, és ugyancsak időben elosztva válik szükségessé annak elosztása is.

Emlékezzünk vissza továbbá, hogy a ius utendi, a külső javak használatához való jog a természetjogból fakadt, míg a magántulajdonjog csak a népjogból. A használatához való jog tehát magasabbrendű jogforrását tekintve a tulajdonjognál. Fölülmulja azt lénygtani megalapozottságát illetően is, mert gyökere transcendentális viszony, míg a magántulajdon csak oksági, tehát praedicamentális viszonyból származik.

Ezt az összefüggést a quadragesimo anno szavaival a következő követelésben fejezhetjük ki: "Azért legalább ezentul minden erőfeszítéssel oda kell hatni, hogy a termelt javak csak méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, ellenben bőségesen a jussanak a munkásoknak."

+ Mikos: A quadr. a. gazdasági rendje 56. oldal:
"A követelés pedig az, hogy ezentul a jövedelemből bőségesen jusson a munkásnak, ellen-

A közgazdasági célok sorrendje meg-
egyezik ezzel az aláfölé rendeléssel, mert
a széles tömegek ellátása elsőbrendű és a-
lapvetőbb zsinórmértéke a közgazdaságnak, mint
a vagyonfelhalmozás.

Ha ugyanis ezt az alaptörvényt a köz-
gazdaság átlépi, ha tehát a tömegek ellátá-
sát a fölhalmozásnak vetjük alá, kiméietlen
következetességgel fog jelentkezni a gazda-
sági élet válsága. Ha tudniillik a fölhalmo-
zások mértéke a tömegeknek jutó juttatások
rovására emelkedik, vagyis ha a tömegek el-
látásával /finis operis, Sachzweck/szemben kö-
zömbösen a gazdálkodás alapcélját a vagyon-
felhalmozásban - vagy ha úgy tetszik: tőke, il-
letve alapfölhalmozásban - „jelöltük ki/fin-
nis operantis, Personzweck/ a nagy tömegek
fogyasztása szükségszerűen csökkenni fog. Ez
az összehuzódás azután végiggyűrűzik a köz-
gazdaság egész szervezetén és jellegzetesen
magát erősítő folyamat. Az élelmiszeriparról
ben méltányosan a többi termelési tényezőnek."

atterjed a könnyű majd a nehéz iparra és egyre fokozódó munkanélküliséget eredményez. A munkanélküliség következtében tovább csökken a népesség vásárló ereje, még akkor is, ha lenne munkanélküli segély. Végül is a közgazdaság egyre inkább saját magát fojtogatja.

1932-ben a Charitate Christi compulsi rámutatott: "Most azonban az egész emberiséget fojtogatja a pénz drágasága és a gazdasági válság, mégpedig olyannyira, hogy minél inkább igyekszik magát kiszabadítani, annál jobban belebonyolodik a bajba. Már nincs egyetlen nemzet, állam, társadalom, vagy család, amelyet a válság többé vagy kevésbé közvetlenül vagy közvetve nem szorongatna."

"Még azok a kevesek is, akik mérhetetlen vagyonok mellett az emberiség sorsát tartják kezükben; azok a kevesek, akik csillaghatatlan nyereségvágyukkal nagyrészt a bajok okozói voltak, vagy most is azok, első sorban csúfosan elmerülnek a sokaknak vagyonát me-

gukkal rántják az enyészetbe. Megrendítő módon beigazolódik az egész világon, amit a szentlélek Iristen az egyes bűnösről mondott: "Aki mi által vétkezik, azáltal bűnhődik." /Sap.

11. 16."/

A gazdasági pangásnak fontiekkben leírt kifejlődése és kialakulása éppen úgy folyt le, mint azt az előző a./pontban leírtuk. Mégis nagy a különbség a két. között. Eredetében az egyik a népszaporulat elmaradásából származik, a másik a széles tömegek jövedelmének csökkenéséből. Befolyásában az előző sokkal idültebb jellegű, mint az utóbbi. Orvoslását illetően a népszaporodás elmaradását sokkal nehezebben, lassabban és csak a távolabbi jövőben érezhető hatással lehet helyreigazítani, mint a széles tömegek vásárlóerejének hiányát.

Mivel a válság körközóját a szélesebb rétegek vásárlóerejének hiányában találjuk, a válság orvoslását ennek biztosításával lehet elérni. Ez két uton történhet.

Történhet először is úgy, hogy munkakalkulákat teremtünk, akár új vállalatok alapítása, akár megfelelő hitelpolitika útján

a termelés fellendítése, akár közmunkák által.

Ezt illetően a Gravi e ad un tempo tenere követeli: "és ahelyett, hogy a termelést gyakran jogos indítékok nélkül csökken-tenék, miért nem adnak lehetőséget a népnek, hogy normális képességei szerint termeljen, és úgy szerezzé meg munkájának gyümölcsét, inkább, mintsem adományként kapja?"

A vásárlóerőt másodszor társadalombiztosítás és megfelelő munkabérek biztosít-
hatnak a lakosság nagyobb rétegeinek.⁴ Az
utóbbi kettő egyben a válság kifejlődésének

⁴ V.ö. "Különbség lesz abban, hogy a szociális biztosítás bizottságától, bár minden évben pénzügyi jelentést készít, nem lehet majd minden évben elvárni, hogy a szociális biztosítási alap kiadásait és bevételeit egyensúlyba hozza, vagy hogy minden évben valami változtatást javasoljon. Az öregségi járadékot és a betegségi biztosítást nem egy év munkája, hanem egy életé. Ez sem kívánatos, hogy a munkanélküliség számát a szociális biztosítási alap keretében minden évben kiegyenlítsék. Az alap azzal, hogy kedvező konjunktúrában tartalékokat gyűjt, és ezeket kedvezőtlen konjunktúra idején kiadja, sőt esetleg adósságot is vállal, maga is hozzájárulhat a foglalkoztatottság mértékének megegyeztetéséhez." A Beveridge-terv szövege. Mivel: A Beveridge-terv 123. oldal.

megelőzését szolgáló legbiztosabb eszköz is.

Ezért a Divini Redemptoris megállapítja:

"Amint eleget teszünk a szociális igazságosságnak, annak gyümölcse azonnal jelentkezni fog az egész gazdasági élet fokozottabb ütemében, a békében és a rendben, vagyis a társadalom testének egészséges látketésében. Az emberi test egészségét is az egész szervezet zavartalanul teljes és eredményes működéséről ismerjük fel."

Akár ez első, akár a második eljárást alkalmazzuk, éppen úgy, mint 229. oldalon említett esetünkben áthágtuk a mennyiségi pénzelmélet alaptörvényét, mert pénzkibocsátásunkban olyan hitelműveleteket hajtottunk végre, melyeknek adott időpontban tényleges fedezete nincsen.

Mégsem léptünk a pénzhigitás kétesértékű talajára, mert erre a pénzmenyiségre a társadalomnak szüksége van, tényleges fogyasztásokat fog fedezni és így a társadalom szük-

ségletei tükröződnek benne. A pénzfolyamatok és a tényleges folyamatok összhangban maradnak.

Ezt a pénzkibocsájtást nem nézi mindenki jó szemmel, különösen azok, akiknek kezében a társadalom pénzállománya összpontosul, akik tehát a vásárlóerő eltolódásával föltétlen piaci fölényüket elvesztik, mert nem egészen alaptalanul érzik, hogy így csökken az egész nemzeti jövedelem hányadából rájuk eső rész. Ezért takarékoság és pénzhigítás címen ezt a pénzkibocsátást igyekeznek is megakadályozni. Pedig beláthatnák, hogy saját és tőkéik érdekei jobban biztosíthatók egyenesvonalu gazdasági föllendülés mellett, legyen ez bár lassabb irányzatú, mintha a gazdasági válság mind a munkások millióit nyomorba juttatja, mind pedig saját tőkéiket megsemmisíti.

Márpedig a gazdasági élet válságának és pangásának megelőzésére egyetlen út a tömegek vásárlóképességének, azaz jólétének fön-

tartása.

Hosszu ut vezetett addig, amig a gazdaságelmélet ezt belátta. A már fontosabban említett ROBERT OWEN ismerte föl először, hogy a gazdasági élet válságainak legfőbb oka a dolgozó osztályoknak csekély jövedelme. A marxista ideológia is ennek nyomán dolgozta ki válságelméletét. Ebből a korisméből kiinduló gyakorlati következtetések akkor léptek a megvalósulás útjára, amikor néhány középeurópai állam a harmincas évek elején tervgazdaságot ilyen alapokra fektette és nagyarányú közmunkákba kezdett. Ezzel körülbelül egy időben Amerikában ROOSEVELT bevezette a New Deal-t, az új elosztást, amelynek tehát már a neve is a jövedelemelosztás reformjára mutat. A New Deal a munkanélküliségek leküzdésére szintén hatalmas arányú közmunkákat szervezett, amelyeket részben a tehetősebb rétegek nagyobbfokú megadóztatásával részben hitelteremtéssel fedezett. Ennek az új hitelpolitikának kapcsán letért az aranyalapról, tehát a mennyiségi pénzelméletről, majd a dollár értékét csökkentette. Mindez természetesen nem élvezte a nagytőke osztatlan rokonszenvét, amely könnyen érthetően mindezekből a terhektől szabadulni igyekezett és igyekezik.

1936-ban jelent meg KEYNES könyve, + amely ezeket a gyakorlati eredményeket elméletileg is hitelesíteni törekedett.

+ Keynes: The General Theory of Employment, Interest and Money.

Iz a könyv forradalmasította a közgazdaságtant és ezt az italekulást méltán nevezik keynesianus forradalomnak, mint ahogy aztán érdemei elismerésül őt magát ugyancsak méltán lordd névosték ki.

A második világháború után sok országban keynesianus közgazdaszok szervezték ujja a gazdasági életet. Marxista ellenfeleik már több ízben megjósolták, hogy törekvéseik válságra juttatják hazájuk gazdaságát, mindezekig eredménytelenül. De vannak ellenfeleik a tőkések között is, akik zsugoriságukban, a szűkkebléségükben és szűklátókörűségükben nem látják közükben érdekeiket kellően biztosítva, amint nem látták azt a New Deal-lal szemben sem, vagy mert meglevő tőkéjük bármily csekély elértéktelenedésétől félnek, vagy mert így nem tudják nyereségüket kényük-kedvük szerint fokozni, esetleg mivel a mennyiségi pénzelmélet bálványában hisznek. Mindenképpen azonban a tűzzel játszanak, mert igen könnyen újabb válságba boríthatják a világ gazdaságát, nekülönben saját tőkéiket.

c./Nem szabad azonban figyelmen kívül

hagyni, hogy mi csak a vagyonhalmozásnak a tömegek ellátása elé helyezését helytelenítettük nem magát a vagyonhalmozást. Mert ha a vagyonfelhalmozás a tömegek ellátásának alapvetőszinormértékét tisztelőtben tartja, mind erköl-

csileg, mind pedig gazdaságilag helyes. Tulajdonképpen^a vagyonfelhalmozás is a tömegek ellátását teszi, illetve teheti könnyebbé, annak célját szolgálja, mert mint XIII. LEO pápa ismert elve mondja: "Bár magánosok között elosztva mégsem szűnik meg a föld mindenki-
nek hasznára lenni." /*Rerum novarum*/. Ez a tétel olyan értelemben is igaz, hogy a nagy vagyonokra is áll és érvényes a *ius utendi*, a használatához való jog magasabb rendű követelménye.

A válságot létrehozó tőkészek alapvető vétke éppen az, hogy a gazdálkodásnak ezen elsőrendű célját a másodrendűnek vetik alá.

Maga a vagyonfelhalmozás gazdaságilag szükséges, mert a népesség szaporodása, a technika fejlődése és a polgárosult ember igényeinek emelkedése mindig újabb és újabb tőkék - vagy ha tetszik alapok - beruházását teszik szükségessé. Ezek a beruházások emelik a mun-

ka hatóerejét, csökkentik a szükséges munkaidő nagyságát.

Erdőcsileg helyes pedig a vagyonfelhalmozás, mert először is a takarékoság keresztülviteléhez számos önmegtartózkodásra van szükség és általában nagy önfegyelműzést kíván.

A középkori erkölcsbölcselek tanítása szerint a bőkezűség /liberalitas/ erénye volt hivatott a külvilág javaival szembeni magatartásunkat szabályozni, és ennek az erénynek első és alapvető működése/aktusa/ az adás volt. + A bőkezűségnek ez a szerepe most is fennáll, amennyiben ma azt követeli, hogy a tömegek ellátását jólébe és elébe helyezzük a vagyonfelhalmozásnak; tehát a nemzeti jövedelemből kellő részt juttassunk a munkásságunknak, és így a külső javakat a természetjogban előírt tényleges rendeltetésükhöz juttassuk.

Mindazáltal ma, amikor mind a tőkés, mind pedig a kommunisztikus gazdasági rendszer-

nek egyre nagyobb befektetésekre van szüksége a bőkezűség erényének más működése is hangsúlyozást nyer. Ebben az összefüggésben egy a Teremtő által belénköntött ösztönt nemesít meg. Az emberi természetben ugyanis nem csak az önfentartás: a táplálkozás ösztöne van meg, hanem az embernek számos más ösztön között van hajlama a gyűjtésre is. Mint az újabb mélylélektani kutatások mutatják, ez a tárgykeresési ösztön a kóros lehangoltsággal/depressziós megbetegedésekkel/ áll szorosabb összefüggésben.

Maga a gyűjtésre való hajlam, a gyűjtés, a tárgykeresés ösztöne azonban önmagában éppúgy nem lehet rossz, mint ahogy nem rossz a többi természet adta ösztön sem: sem a táplálkozás, sem a fajfentartás ösztöne és azok működése nem lehet rossz, hiszen Istent mive.

Amint a Charitate Christi compulsi

körlevél mondja: "A tisztos földi jólétünk élénk megkívánását maga a Teremtő oltotta bele a halandó emberek szívébe. Tehát a keresztény erkölcsi törvény nem csak jóindulatulag nézte, hanem hathatósan ápolta is a jogos emberi törekvéseket, amelyek helyes úton keresték a több tudást és a mindennemű előhaladást."

A gyűjtés erkölcsileg rosszra válik azonban, ha öncéllá válik és a természet meg a társadalom rendjével szembekelyezkedve mindent magának akar alárendelni /finis operantis/, vagyis ha nincs tekintettel a természet, az értelem, illetve a társadalom fölépítése által előírt magasabb célokra, jelen esetben a tömegek ellátására.

Felhajtásában a főványosságban és a kapzsiságban méltán látják a pápák is a modern kor társadalmi bajainak gyökerét.

"A szemek kívánságából, az az a helytelen birvágyból keletkeznek a saját érdekeiket

tulságosan szemük előtt tartó társadalmi osztályok viszállyai."---" mert a külső javak tulajdonsága, hogy mérték nélkül megkívánva, számtalan rosszat és bajt szülnek, elsősorban az erkölcsök leromlását, és viszálykodásokat. Önmagukban agyanis silányak és hitványak lévén, az ember lelkét, amely Istentől származik, és az Isten dicsőségében való gyönyörködésre rendeltetett, nem tudják kielégíteni, s ezért szükséges, hogy mindig serényen és nyugtalanul éljünk míg Istemben meg nem nyugszunk."

/Ubi arcano /

A Con sempre megállapítja: a második "világháború és mindaz ami vele összefügg, akár távoli vagy közeli előzményeit, akár lefolyását és anyagi, jogi és erkölcsi hatását értjük, mi egyéb, mint összeomlás, amely talán meglepetésszerű a meggondolatlanok számára, de amelyet jól előre láttak és elhárítani kívántak azok, akik mélyen beletekintettek abba a társadalmi rendbe, amely elcsépeelt szölamok csalóka külszine vagy álarca mögé rejtette vég-

zetes gyengeségét és nyerészkedésre meg hatelomre törő féktelen ösztönét."

Minden bajnak gyökere a kapzsiság."

/I.Tim.6.10./De különösen is beigazolódik manapság - fejti ki a Charitate Christi compulsi -; mert ugyebár a földi javaknak az a ^őhó vágya, amelyet a pogány költő megvetőleg átkos aranyéhségnek nevezett, az a piszkos önzés, amely a magán és társadalmi érintkezésben gyakran az egyetlen mozgató erő, a legkülönfélébb nevek alatt, és ezer féle alakban jelentkező kapzsiság a legfőbb oka annak, hogy az emberiség ebbe a végső sanyaruságba került, amelyet könnyes szemmel nézünk?

Belőle sarjad a kölcsönös bizalmatlanság, amely elsorvaszt minden jogi és gazdasági kapcsolatot az emberek között; az irigység, amely saját kárát látja mások javaiban; a rendetlen önszeretet, amely mindent a saját hasznára fordít és a saját érdekének alárendel, mások érdekét nem csak figyelmen kívül

hagyja, hanem egyenesen eltiporja."

Ez a körlevél másutt hozzáfűzi: "már a pogány rétorok és költők által magasztalt régi erényeket - a becsületességet, tisztességet és megbízhatóságot - ma fölvaltja az üzleti kapzsiság, amelynek rabjai a maguk és mások ügyeit lelkiismeretlenül és hűtlenül intézik."

Ha már most valaki a tőkés gazdasági rendet úgy kívánja meghatározni, hogy az a gazdasági élet kizárólagos zsínormértékéül és céljául a nyereség-szerzést és nyrészkedést tekinti, annak ezt a gazdasági rendet - a kapitalizmust - erkölcsileg el kell ítélni mind az igazságosság: a természetjog, mint pedig a bőkezűség erénye alapján; meg kell tovább állapítania, hogy gazdaságilag sem a legcélszerűbb rendszer, mert csak a széles néprétegek ellátásának biztosítása óvhatja meg a gazdasági életet a válságtól, amely biztosítást pedig ez a rendszer meghatározásánál fogva elhanyagol.

De ha valaki a vagyongyűjtést aláveti

a magasabb célok adta kereteknek, azzal szemben sem erkölcsileg, sem gazdaságilag kifogás nem támasztható. Mert ha fősvénységünket és kapzsiságunkat megfékezzük, és gyűjtésre irányuló ösztönünket ezen fölsőbb zsinórmértékek gyepelőjébe fogjuk, az megszűnik a közösségre ártalmasnak lenni.

"A vágyak megfékezésével tehát és a szellemieknek megadván a kellő tiszteletet, magától bekövetkeznek azok az előnyök, amik a keresztény békéből folynak, amely mind az erények és erkölcsök épségét hozza magával, mind pedig az emberi személyiség méltóságát megvilágítja." /Ubi arcano/

A bőkezűség erénye tehát a magasabb zsinórmértékekhez, tehát így a tömegellátáshoz mérve mérsékli a vagyongyűjtésre késztető szenvedélyünket, ösztönünket. Nem engedi, hogy azt tegyük gazdasági tevékenységünk alapszínórmértékéül és végcéljául, hanem összhangba

hozza a magasabbrendű és értelmünk által elő-
írt célokkal.

A vagyongyűjtésnek a tömegek ellátása
alá való rendeltsége természetesen folyik a
tőkejavak természetéből is. Maguknak a tőke-
javaknak sincs ugyanis általában értelmük, ha
a tömegek szükségleteiket nem elégíthetik ki.
A gyáripari berendezések nyilván tömegterme-
lésre és nem egyesek szükségleteinek kielégi-
tésére terveztettek. Tulajdonosuk is csak úgy
tud általuk nyereségre szert tenni, ha minél
inkább növekszik a termékek fogyasztása és a
termékek fogyasztóinak száma. A gazdálkodás
tehát céltalan és értelmetlen, vagyongyűjtés
pedig saját magát szünteti meg, ha a széles tö-
megek nem fogyasztják, de még céltalanabb és
értelmetlenebb, ha nem is tudják fogyasztani
termékeit.

d./A kapzsiság különösen veszélyes
formában lép föl államkapitalizmus
esetén annak vezetőiben, de a közös-
ségben is, és társadalomlélektani, il-
letve tömeglélektani jelenséggé vál-
hatik.

Ilyenkor ez a fősvénység először is abban nyilvánul meg, hogy a magánosoknak minden nyereségét féltékeny szemmel nézi. Azoknak minden fölhalmozását meggátolja, vagy saját javára írja. Így a gazdasági fellendülések legfontosabb hajtóerejét folytatja vagy fekete-piacra kényszeríti. Az eredmény egyrészt demoralizálódás, másrészt az igazán emberi fogyasztást igazán szolgáló kezdeményezés kinevelése és kihalása. Pedig az így keletkező fölhalmozás is a közjót szolgálná: "Bár a magánosok között elosztva mégsem szűnik meg a föld mindenkinek hasznára lenni." /*Rerum novarum*/ Ezzel a magatartásával az államkapitalizmus egyben áthágja a kereszténytársadalomelmélet egyik fő alapelvét, amelyet a subsidiaritásról tanít.

Sokkal nagyobb bajt okoz azonban, hogy az államkapitalizmus esetén a jogrend ura azonossá válik az üzemek tulajdonosával és vállalkozójával, akinek érdekei nyilván ellenkeznek a szabadpiaci folyamatok fentartásával. Sőt az államkapitalizmus fogalma már maga magával hozza az igazi versenytársak előzetes megsemmisítését. Amennyiben valamilyen formában mégis maradnának versenytársak, a jogrend ura mindezeket, mind a piaci folyamatokat föl tudja szívni, és ezért a fogyasztás: a kereslet szavát elfogja nyomni. Így kizsákmányolja a fogyasztókat, mert saját haszna biztosítására a versenyt kiküszöbölve egyedúrasága nyomán a vásárlókat sokkal silányabb holmik megvételére kényszeríti, mint amilyeneket tisztességes verseny esetén beszerezhetett volna. Esetleg bizonyos cikkek termelését kénye-kedve szerint beszünteti.

Az államkapitalizmusnak továbbá az előbbi bekezdésben említett szerepek egyezése folytán módjában áll az egész gazdasági életet eltorzítva, a saját céljainak alávetni, és így a jövedelemelosztás természetes célját /finis operis/ ezekkel helyettesíteni /finis operantis/. Ilyenkor tehát az egész gazdasági élet legfőbb céljának nem a fogyasztók minél tökéletesebb kiszolgálását fogja látni, hanem katonai, politikai vagy más elméleti: világnézeti fictiók alapján bevezetett beruházások végrehajtásában.

Készen ezeket a törekvéseket tartja szem előtt a Con sempre: "Az elmúlt évtizedek káros gazdasági rendszerét, amely minden polgári életet kiszolgáltatott a nyarészkedési ösztönnek, újabban egy nemkevésbé káros felfogás váltotta föl, amely mindent és mindenkit politikai szempontból néz, és kizár minden erkölcsi és vallási szempontot. Végetes eltévelyedés ez, tele előre nem látható következményekkel a társadalmi élet számára, amely még soha nem volt olyan közel ahhoz, hogy elveszítse legnemesebb értékeit, mint most, amikor azal altatja magát, hogy büntetlenül megtagadhatja vagy elfelejtheti méltóságának örök forrását: Istent."

Maguk ezek a beruházások önmagukban nem rosszak, és nem célszerűtlenek, mint azt a keynesianus közgazdászok tapasztalatai igazolják. Csakhogy épp az a baj, hogy az államkapitalizmus költött gazdálkodása esetén a beruházásoknak ez a föllendítő hatása nem tud érvényesülni, mert szabad vállalkozások és szabad piaci folyamatok híján nem tud tovább gyűrözni. Az államkapitaliz-

musok beruházásainak története ezt az elgondolást tapasztalatilag is igazolja.

További baj, amit az államkapitalizmus magával hoz, hogy a gazdasági élet eltorzulásával egy időben nemcsak a fogyasztót, de a munkásokat is tetszése szerint kiaknáznhatja. Az államkapitalizmus egyedúrása kiterjed a munkapiacra is, és így a béreket olyan szintre szoríthatja le, amennyire akarja. Így a munkások létszámának szaporítására elszokta törölni a családi bért is.

e./Visszatekintve utóbbi fejtegetéseinkre láttuk, hogy a gazdálkodás alapvető céljai beletagolódnak a természetjog és a népjog, tehát az igazságosság, nemkülönben a bőkezűség követelményeibe. Ezért válik a helyes gazdálkodás és jövedelemelosztás egyben a bőkezűség és az igazságosság politikájává is.

Röviden ki kell még fejtenünk, hogy a közvetítő célok /fines intermediae/ sora hogyan ér el a jövedelemelosztásig.

A gazdasági cselekménynek, mint ilyennek végcéljában tehát a tömegek ellátása, gazdasági jóléte /prosperitas publica oeconomica/ áll. Ezek a tömegek egyre szaporodnak és mind

nagyobb igényekkel lépnek föl a gazdasági é-
lettel szemben.

Ezen igények kielégítéséhez, nem kü-
lönben viszontagságos idők számára tartalé-
kok tárolásához egyre inkább fokozódó beru-
házásokra, egyre nagyobb vagyonfelhalmozásra
van szükség.

Ez a fönti két alapcél megköveteli, a
termelés tervszerű és állandó fokozását, mert
különben a fönti igényeket képtelenek lennénk
kielégíteni, teljesíteni.

Maga a termelés fokozása főképpen
technológiai probléma, és foglalkoz-
tunk már vele, amikor a nemzeti jöve-
delm kialakulását vizsgáltuk. /36.-
58. oldal./

Viszont a termelést ma már csak úgy
tudjuk fokozni, tehát az emberiség ellátását
csak úgy tudjuk biztosítani, ha a társadalom-
ba bevezetjük, illetve ott főtartjuk és egy-
re inkább szélesítjük a munkamegosztást.

A munkát azonban csak úgy oszthatjuk
meg, ha mentesítjük ^{a dolgozókat} saját szükségleteik

közvetlen előállításának gondjától, vagyis ha a nemzeti jövedelemben való részesítés révén gondoskodunk létfentartásukról. Márpedig a nemzeti jövedelemben való részesítés meghatározásánál fogva a jövedelemelosztás.

SURÁNYI - UNGER még két közgazdasági célt említ.

Az egyik a "gazdasági egyensúly megőrzése".⁺ Ez azonban tulajdonképpen azt jelenti, hogy az alsóbbrendű gazdasági célokat nem szabad a felsőbbrendűek elé helyezni.

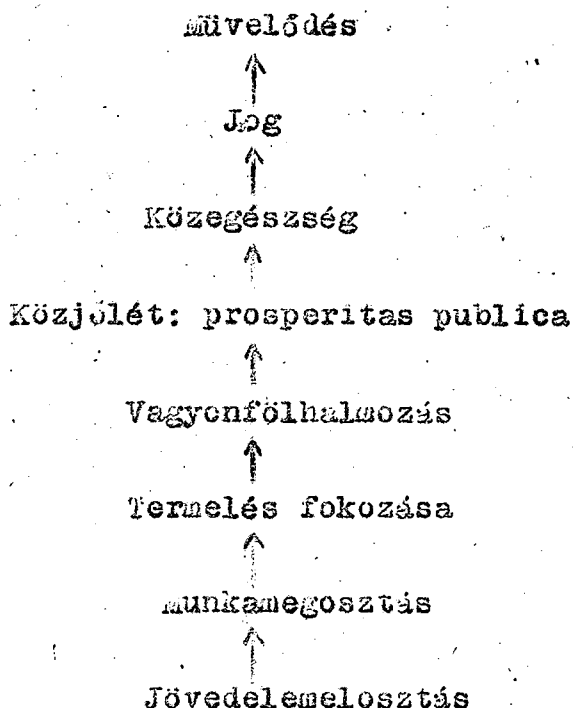
A másik a "társadalmi szükségletek rangsorának követése". %/ Ezen zsínormértéken azonban egyrészt bizonyos kanti formalizmus tükröződik, mert kitűnik belőle, hogy a közgazdaságnak végeredményben akármilyen lehet a célja. A keresztény közgazdászok pedig már PESCH óta a közgazdaságnak, mint ilyenek, végcélját a közjóéletben /prosperitas universalis nationalis/ látják. Másrészt mindazt, amit ez a zsínormérték SURÁNYI-UNGERNÉL tartalmaz,

mi már kifejeztük akkor, amikor a közjóéletet a közjó részeként tűntettük fel a közjó tartalmi fölépítésében, illetve amikor azt állítottuk, hogy a közjóélet a polgárosodást, a polgárosodás pedig a művelődést szolgálja.

⁺ Surányi-Unger: A gazdaságpolitika tudományos alapkérdései. 198. oldal.

%/ Ugyanott 172. oldal.

A célok sora tehát így épül föl:

4./A különböző célok hatása

a jövedelemelosztásra.

Azt, hogy a fentiekben kifejtett zsinórmértékek hatnak a gazdasági életre, legkönnyebben abból lehet kimutatni, hogy áthágásuk a gazdasági életet mind nagyobb nehézségekbe, majd válságba juttatja. Ilyenkor

azután megkísérlik azok követelményeit többé vagy kevésbé megközelíteni, hogy esetleg később megint figyelmen kívül hagyva ugyanazokkal a bajokkal kelljen megküzdeni. Akárhogy is van: ezek az elvek hatósugaruk alatt tartják a gazdasági életet, és így a jövedelemelosztást is.

Az ember tevékenységében hatásukat annak értelmére és akaratára gyakorolják. Értelmi megismerésünk számára előírják, hogy a gazdálkodás, a jövedelemelosztás közben milyen gazdaságtani, jogi és más magasabb szabályokat kell betartanunk. Ezek a szabályok tehát az értelemhez viszonyítva mintaokokat képeznek.

Ugyanezek a szabályok akaratunkra vonatkoztatva célokká: célokokká válnak. A jövedelemelosztás ugyanis ezeknek elérésére és megvalósítására törekszik. Márpedig finis est id propter quod aliquid fit. Tehát ezek a zsánormértékek a jövedelemelosztás céljai.

Ezeknek a céloknak elérésére irányuló

tevékenység /finis quo/ a piacon a jogrend keretében megvalósuló jövedelemelosztás. más lesz ezen tevékenység, ha végcéljául a vagyonszerhalmozást választja és így a közjót a magánjó érdekeinek veti alá. Ilyenkor ezek az elvek érvényesülnek és átjárják a tételes jogrendet, amely a kizsákmányolást fogja cikkeivel és karhatalmával biztosítani.

Egészen más lesz viszont ez a tevékenység, ha a tételes jogrend elismeri és képviseli a közjó követelményeit, /melyek néha akár gyökeres birtokreformot is kívánhatnak/. Következésképpen a jövedelemelosztás lefolyásában szintén a közjót fogja szolgálni.

Helyes, jó lesz a jövedelemelosztás, ha a tételes jogrend megegyezik a természetjogban és a népjogban főmálló mintáival, és ha gondoskodik róla, hogy ezek az alapelvek a jövedelemelosztás gyakorlatában is érvényesüljenek. Rossz és helytelen lesz viszont a jövedelemelosztás, ha ezektől az alapelvek-

től eltér.

Az igazságos jövedelemelosztásra irányuló törekvéseknek tehát azon kell fáradoznia, hogy a közjó és a társadalmi igazságosság követelményeit átültesse a tételes jogalkotásba, a társadalmi intézményekbe és a joggyakorlatba. Arra kell törekedni, hogy a tételes jogalkotásban és a joggyakorlatba átültetve azok a gyakorlatban is kikényszeríthető és kikényszerített elvekké váljanak és így a piacon lefolyó műveletekben ezek visszatükröződjének.

Mint a Quadragesimo anno mondja: "magasabb és nemesebb erőknek kell a gazdasági hatalmat kemény és bölcs fegyelen alá venni: a szociális igazságosságnak és a szociális szeretetnek. Szükséges, hogy ez az igazságosság az összes állami és társadalmi intézményeket áthassa és a szociálpolitikában gyakorlatilag is érvényesüljön, azaz olyan jogrendet és társadalmi rendet teremtsen, amely az egész gazdaságra is rányomja bélyegét, s amelynek a

szociális szeretet a lelke."

B E R E J E Z É S .

A jövedelemelosztás okait vizsgáltuk. Ezen közgazdasági folyamat okainak kutatása lehetővé teszi, hogy azt teljes lefolyásában jobban megközelítsük. Ez a megközelítés egyben módot nyújtott arra is, hogy eleget tegyünk a Dans la tradition követelményének, mely a jövedelemelosztás elemzésében a korábban szokásos magángazdasági szemlélet helyett közgazdasági nézőpontu vizsgálatot ír elő:

"...a helyes elosztás nem egyszerű dolog. Ha azt akarjuk, hogy a közösség szükségleteit igazságosan fedezze, nem hagyhatjuk a vak gazdasági erők szabad játékának prédájául, hanem közgazdasági síkon kell vele foglalkoznunk, mert csak ott /közgazdasági síkon/ láthatjuk tisztán a kitűzött célt, azaz a közjó érdekét, mely-

re itt a földön törekednünk kell."

Vizsgálódásainkat a következőkben foglалhatjuk össze.

Az igazságos jövedelemelosztás egyben a gazdaságilag helyes jövedelemelosztás is. Ezt kell leszűrni az elemzett gazdasági folyamat természetéből, mert az igazságosság követelményei egyben a gazdasági föllendülés alapfeltételei is.

Az igazságos jövedelemelosztás megvalósítására pedig a tételes jogrend és joggyakorlat szabályait mindinkább összhangba kell hozni a természetjog és a népjog követelményeivel.

Ennek keretében gondoskodni kell arról, hogy a piaci felek tisztességes versenye ne fajulhasson öncélú és korlátlan szabadversennyé, hanem hogy a piaci műveletek szabad játéka jótékonyan éreztesse hatását, s így a gazdaságosság követelményei és a fogyasztók igényei érvényesülhessenek a gazdasági élet

lefolyásában. Már pedig a közgazdaság csak így éri el értelmét és célját.

Mindezen követelmények és igények kielégítésére gondoskodni kell a nemzeti jövedelem növeléséről. A nemzeti jövedelem szaporítása természetesen feltételezi a termelés fokozását, amely már önmagában is kedvező hatással van a népesség életkörülményeire, amint ez a keynesi gondolatmenetből is földerül. Mindazonáltal gondoskodni kell arról is, hogy a széles tömegek élelmezését, ruházódását és lakását képező javak kellő minőségben, mennyiségben és áron képezzék a nemzeti jövedelem összetételét.

Feladatunk tehát, "hogy a rendelkezésre álló javakat a termelés rendezett kiépítésével fokozzuk, mégis a közös erőfeszítés gyümölcsének igazságos elosztására fokozottan kell ügyelnünk." /Dans la tradition/

"Es hogyan valósulhat meg mindez, - kérdezzhetjük mi is a *Gia per la decimaterza*

volta-val -, ha nem úgy, hogy Krisztus kegyelme állandóan megvilágosítón és vigasztalón hat az állampolgárok és vezetők értelmére és akaratára, hogy az emberi társadalom minden területén elismerjék és kövessék az Alkotótól kijelölt célokat, hogy az egyének és népek együttműködését ezek felé a célok felé törekedjenek irányítani, és gyakorolják az egyes államokon belül és az egyes államok között a társadalmi igazságosságot és a szeretetet."

Végül ne felejtsük el soha, hogy az anyagi javak, melyeket minél többnek és minél inkább osztunk, annál inkább fölaprozódnak, mindig csak eszközök maradnak, hogy általuk elérhessük és megragadnassuk a szellemi javakat, amelyekből bármennyien is részesülünk, mégis mindnyájunkat egyformán gazdagítva változatlanul egészben és érintetlenül tündökölnek.